

presumimus talia, ut inde bibamus, ubi tam mirifica videmus coruscare miracula. Vnde mirati sunt pastores, dicentes alterutrum: Quid sibi hoc vult esse miraculi? Denique videmus pecora sitibunda & ad fontem usque properare, & tamen gustare de fonte non presumunt.

Certum est, hoc sine ratione non esse, & adeuntes senem sciscitabantur ab eo, rationem rei processumque exponentes, quibus ille ait: Et stella matutina declarante, fundumque illius illuminante, & divinam gratiam prohibente, video ne de hoc pecora bibunt, quamdiu hoc, quod in fonte latet, creditur subsistere, sed solum hominibus concessum esse, ut quicumque dolorosus de eo gustaverit in sua infirmitate, citius liberetur.

Post hæc autem cum crebrescerent miracula, & memoratus pastor ea, quæ subjecta sunt, sacerdotibus revelasset, viri religiosi & timoraticum populis provincialibus & ornamentis ecclesiasticis induiti ad fontem sæpe dictum perrexerunt, extractamque sanctam imaginem cum hymnidicis choris & frequentia populorum & lætitia spirituali in loco arboris honorifice collocarunt. Altare autem de ostiolo pastoris facientes & oblationibus pecorum cumulantibus & donariis aliis conferentes ipsum altare impleverunt. Unde cum opinio multorum de loco memorato cresceret, famam divulgante, factum est, ut cum devotione ab universis frequentaretur, ipsum locum beneficiis firmaverunt. Insuper etiam quædam religiosæ virgines prædictum locum adeuntes & voto regulari se subdentes cum omni patrimonio suo ibidem se collocaverunt, ipsum cœnobium ædificantes fundatrices exiterunt non solum in temporalibus, sed etiam in spiritualibus & ecclesiasticis disciplinis, quod usque in hodiernum perficitur. Unde sit laus Regi gloriæ in perpetuum in fonte misericordie ac virginis Mariæ.

Eo in tempore *Magdeburgensis Archiepiscopus* quidam, *Wichmannus* nomine, cum prædictus locus construeretur, transiens & videns ac intelligens rem gestam, remque gerendam conspiciens, devotione motus dedit *mantellum suum* ad ædificationem operis inchoati. Ipsum verò locum *fontis sanctæ Mariæ* & *novem mansos* tribuit liberè & quietè in perpetuum possidendum. Post aliquantos etiam dies, cum manifestaretur non solum vicinis incolis, verum etiam Principibus in partibus valde remotis, religio jam sæpe dicti loci accrevit, non solum devotio interior, sed etiam exterioris devotionis demonstratio cum effectu. Unde factum est, quod duo *Comites*, quorum unus *Milo*, alter *Woldemarus* dicebatur, plus quam centum marcas nomine eleemosynæ ipsi claustrum contulerunt, ut participes fierent omnium bonorum, quæ fiunt in eo pro vivis & defunctis, & ad laudem Mariæ virginis gloriosæ, cujus laus & gloria in fonte sanctæ Mariæ magnificetur in secula seculorum. Amen.

XXXVI.

HINRICI DE BERNTEN

Abbatis Marienrodensis

CHRONICON MONASTERII MARIENRODE,

Ex MSto.

Prologus foundationis Monasterii Marienrode.

Ihesus Christus Maria de virgine natus, primogenitus, Dei quoque Patris primogenitus, ante omnia secula natus atque unigenitus, cum venit plenitudo temporis de ipsa intemerata matre temporaliter procedens, tanquam sponsus de thalamo suo, sanctæ suæ Ecclesiæ his ultimis temporibus seculi serenus illuxit. Quapropter ipsa tanto beneficio non ingrata ornavit se vestitu nuptiali deaurato, circumdata varietate præparata ad tantas nuptias verbi Dei exivit gaudens obviam sponso suo. Unde dicitur in Apocalypsi: Venerunt nuptiæ agni & uxor ejus præparavit se. Varietas ista vestimentorum sponsæ, diversitas est Ordinum & religionum, quibus vestitur tanquam tunica Joseph polimita sacrosancta Ecclesia. Inter quos ordines religionum, non minimum locum videtur habere facer *ordo noster Cisterciensis*, de cujus ordinis odore, conversatione multiplici eadem regis sponsa inclita, sacrosancta Ecclesia, cernitur solenniter adornari. Qui videlicet Ordo plantatus in agro dominico sic à suis primordiis divina cooperante clementia pullulavit, sic laudabilibus incrementis profecit, fructus copiosos bonorum operum assidue proferendo, quod inter alia dicti agri germinantia tanquam fidereo nitore

tore refulgens, plenus donis virtutum, spiritualiter & temporaliter noscitur habundare. Et tanquam membrum nobilissimum in Ecclesie corpore à sui plantatione per semitam mandatorum Dei ambulavit ac unitatem servavit & pacem, quod nunquam gubernante gratia divina turpem sibi maculam superinduxit alicujus dissensionis rimula vel scissura. Sed ille mirabilis architectus, super se lapidem angularem ædificans Ecclesie suæ templum illud à terra exaltatum ad cælum immobiliter stabilivit, & inexpugnabiliter communitum ordinavit multiplicitate, & ornavit inter alia decoris ejus insignia columnam in ipso inflexibilem & insignem, dictum videlicet Ordinem Cisterciensem non solum ad ornatum, sed etiam ad fulcrimentum decenter erexit. Qui per Dei gratiam rectus & stabilis perseverans cum tempore Beati Bernhardi, schismaticis erumpentibus, Ecclesia visa fuit utcunque nutare, quin etiam etsi non cecidit, potuisset cecidisse videri, affuit utique oportune nec unquam illi desinens meritis & intercessionibus suffragari. Urit hæreticos, torquet malevolos, & rectos ad æmulationem provocat salutarem. Unde ipsum Dominus tanquam populum acceptabilem sibi numero & merito ampliavit, eique de rore cæli & de pinguedine terræ benedicens dilatavit locum tentorii eiusdem ordinis & pelles tabernaculorum ejus extendit, ita ut à mari usque ad mare suos palmites dilataret. A quibus tandem palmitibus in ipsius primordio inter cætera ejusdem monasteria tempore beati Bernhardi illud solemne cænobium ejusdem Ordinis, quod *Riddageshusen* dicitur, cœpisse comprobatur, quod ab illo tempore usque nunc ad tempora nostra nunquam de gratia Dei à regularibus institutis desipuit, nec sapor primæ religionis totaliter quandoque, ut dicitur, immutatus est. Cumq; per centum annos & amplius radices fixisset suæ foundationis loco, cœpit & ipsum extendere palmites suos versus aquilonem & tanquam apis argumentosa de se conventum nostrum emisit in myricam, in locum desertum, qui *Isenhagen* dicitur. Qui tamen Conventus post breve tempus Deo disponente in hunc locum, quem modo tenemus, translatus est, qui *Novalis Sanctæ Mariæ* & vulgo nunc *Marienrode* dicitur. Cum igitur constet, omnia mortalitatis juri subiecta senio & oblivione aboleri, semper honestorum & sapientum id studium fuit, ut quicquid suis temporibus dignum memoria sibi vel cæteris contemporaneis accidisset, qualicumque modo id convenientius possent, oblivioni eriperent, & in scriptura aut pictura hoc quodammodo vivum ac semper manens exhiberent. Hinc itaque est, quod multarum historiarum libri conscripti habentur, in quibus exhortatoria & virtutum incitamenta tam secularibus, quam spiritualibus utilia sæpius inveniuntur. Providit etiam antiquorum solertia, ut nullus doctus vel indoctus vel qualiscunque idiota careret exercitio vel meliorationis incitamento. Hinc picti parietes Ecclesiarum, hinc decorus ornatus cortinarum, tabularum & fenestrarum, hinc sanctorum multorum sculpturæ multiplices, stultis, grossis & indoctis sunt indices. Itaque cum plures sint Ecclesie atque cænobia ordinis nostri, nec non & aliorum, quæ foundationes Ecclesiarum suarum memoriter scripto teneant exaratas atque perpetuatas ratione præfata vel etiam propter exemplum, ut præcedentium zelum ac pietatem ad Deum & sudores observantiæ regularis attendentes, inertie atque ignavia se notari erubescant. Quod beatum Papam Gregorium fecisse in gestis Pontificum reperitur. *Qui dum adhuc viveret, suam imaginem salubriter in monasterio suo Romæ depingi voluit, in qua posset à suis monachis non pro elationis gloria, sed pro cognita distractionis cautela frequentius intueri, in qua hujusmodi versus ipse dictavit:*

Christe, potens Domine, nostri largitor honoris
Indultum officium solita pietate gubernas.

Aut certe iam talis memoria utilis erit, ne ignorantes beneficia fundatorum, aliorumque beneficiorum atque labores patrum præcedentium minime pensantes, qui ante & propter eos pondus diei & ætus fortiter portaverunt, debitum pensum pro animabus eorum orationibus suis atque eleemosynis Domino reddere non procurent. Quapropter non parum miror, cum Conventus noster etiam jam secundum locum teneat, quare nihil speciale de his gestis à Patribus & fratribus hujus monasterii præcedentibus recollectum sive scriptum reperiamus, nisi quantum ex privilegiis nostris conjicere possumus & ex relationibus quorundam seniorum nostrorum, quos adhuc in carne nos contigit invenire. Inter quos paulo ante dicitur fuisse quidam tam longævus, quod in eodem monasterio quatuordecim Abbatibus fecerit professiones. Qui tamen seniores cum omnibus, qui post eos primum locum in ordine tenebant, brevi tempore occulto Dei iudicio diebus nostris ab hac luce migraverunt. Itaque, ut Conventus fratrum nostrorum recens, qui Deo favente per nos indignos receptus & recollectus est, fere iam nullum habeant inter se, à quo de hujusmodi cognoscere prævaleant veritatem. Inde est, quod ego licet minus idoneus decrevi simplicibus verbis successoribus nostris ea, quæ nobiscum acta sunt, vel nostrorum prædecessorum temporibus gesta per eos exquirere & investigare, memorieque commendare, prout mihi possibile fuit. Accessit ad hoc quorundam fratrum charitativa provocatio, existimantium, hoc multum utile fore propter succedentes generationes. Unde ego labores non minimos atque vigilias

adhibui, ut aliqua quamvis sero de ante nos gestis & actis circa Monasterium & Conventum nostrum, atque presentibus nostrisque temporibus perspectis ad memoriam conservareatur, sperans, post me futuros, qui hoc venustiore stilo perorarent, quod ego propter eorum memoriam rusticè conscribere conatus sum. Inspectis igitur diligenter privilegiis ab initio domus nostræ, & his collatis cum aliis scripturis atque historiis, annalibus ac fama publica, nec non & relationibus quorundam Seniorum nostrorum, ut præmissum est, compilavi quasi Chronicam à tempore foundationis nostri conventus in Isenhagen, cum primum ibidem dirigeretur, usque ad tempora nostra per annos circiter ducentos, quamvis ad omnia media, quæ gesta sunt, pervenire non potui, sed in his famam executus sum. Possunt autem tres status hujus Conventus ab initio sui notari sive considerari. Primus videlicet, status regularis observationis ab initio domus in Isenhagen & adeptionis hujus monasterii per annos LXX sub septem Abbatibus, videlicet à primo Abbate Domino *Dethmaro* usque ad septimum, videlicet Dominum *Johannem de Heinde*, qui fuit immediatus post Dominum *Widekindum de Valsede*. Secundus status est deviationis etiam per annos LXX sub XVIII Abbatibus à Domino scilicet *Johanne de Munsede*, à cujus dispositione damnificari cæpit monasterium, magis autem desolabatur per plures annos sub schismate Domini *Hinrici de Brunsvick*, *Episcopi Hildesemensis* usque ad Dominum *Hermannum de Peynis*. Tertio notatur status reformationis, qui cæpit à dicto Hermanno usque nunc, cum scribitur annus gratiæ 1454. sub sex Abbatibus per annos etiam plus quam LXX, sicut Dei gratia adhuc hodie perseverat, licet, ut dictum est, ad singula gesta abbatum sive tempora intercurrentium pervenire non potui perscrutando. Demum conscientiam meam super recollectis defendendo dico, mei non esse propositi aut fuisse, contra veritatem quicquam scripsisse. Si tamen secus factum sit, cum nihil falsi mihi conscius sum, condescendum erit mihi, utilitati fratrum succedentium cupienti deservire. Unde dicit venerabilis Beda in prologo suæ Chronicæ de Gestis Anglorum, inter cætera scribens: Lectorem suppliciter obsecro, ut si qua in his, quæ scripsimus, aliter quam se habet veritas, positum reperit, non hoc nobis imputet, quia vera lex historiæ est, simpliciter ea, quæ fama vulgante collegerit, ad instructionem posteritatis literis mandare. Præterea ad quos hæc historia pervenerit, suppliciter precor, ut pro meis infirmitatibus mentis & corporis apud supernam clementiam sæpius intervenire meminerit. Hæc ille. Ego vero utpote peccator & longe distans à sapientia & sanctitate hujus viri, amplius indigens, per amplius idem exopto. Credo enim, quod oratio juvenis implebit, quod me arripere charitas iussit. Nam certus sum, quod in hoc studio, si quid vituperationis extiterit, mea erit audaciæ, virtutis aut orationis, si evasero culpam. De compositore vero non est magna vis, quis dicat. *Si quis tamen scire voluerit, colligat initiales literas capitulorum & inveniet.*

Explicit prologus.

I. *Incipit Fundatio domus & Conventus Monasterii Marienrode.*

Hinricus igitur dictus *Leo*, filius filix Lotharii Imperatoris, princeps magnus, Duxque Brunsvick & Lüneborg, Bavariæ atque Saxonix Ecclesiis Dei atque monasteriis præbuit multa beneficia. Duxit uxorem Dominam *Mathildam*, filiam Regis Angliæ, de qua genuit quatuor filios, videlicet *Othonem*, *Hinricum*, *Wilhelmum* & *Ludermum*, qui puer est defunctus. Mortuo autem Hinrico Imperatore hujus nominis sexto, hic *Otho* hujus nominis quartus ad imperium est assumptus Anno Domini 1210. qui merito *Pacificus Rex & pacis filius* est dictus. Frater autem ejus *Hinricus Palatinus* primo duxit uxorem de Rheno, cum qua & principatum Palatii obtinuit, & ex ea duas filias habuit. Aliam postmodum duxit uxorem, Dominam videlicet *Agneta* *Marchionis Conradi de Landesborge* filiam, quæ in viduitate permansit, Domino suo mortuo, cum puerum non haberet, scilicet pie vivendo Dominumque rerum suarum hæredem constituere cupiens, primo monasterium *Sanctimonialium* ordinis nostri Cisterciensis in *Wynbushen* instituit, quod magnifice satis de rebus suis dotavit. Post hæc obtulit Domino *Arnoldo Abbati in Riddageshusen* locum, qui *Isenhagen* nominatur, petens, ut ibidem Conventum monachorum sui ordinis destinaret. Quem quidem locum ut illic Domino fratres absque penuria libere fervirent, additis aliis bonis quampluribus ampliare curavit. Quæ etiam bona ut quieta fratribus atque perpetua pace permanerent, Dominus *Wilhelmus Rex Romanorum* illustris frater mariti *Dominæ Agnetis*, de quo supra dictum est, suo majestatis privilegio ad petitionem dictæ *Dominæ Agnetis* confirmare curavit cum omnibus, quæ ex donatione fidelium quorumcunque justis modis acquirerent, procurante Domino in futuro.

II. *De prosecutione foundationis monasterii Isenhagen & fratre Alrado.*

Igitur anno incarnationis Dominicæ 1245 à fundatione domus in *Riddageshusen* centesimo plus minus, coaptatis juxta ordinis instituta omnibus necessariis in dicto loco *Isenhagen*,
missus

missus est illuc conventus noster de Riddageshusen in nomine Domini de consensu Capituli generalis juxta petitionem dictæ Dominæ Agnetis, fundatricis nostræ, duodecim videlicet monachi cum Domino *Dethmaro Abbate* tertio decimo ad ibidem serviendum Domino & piissimæ matri suæ Mariæ. Dicta vero illustris *Dominæ Agnes* antequam plene disposuisset de rebus monasterii præfati *Isenhagen* obdormivit in Domino ipso die *Calendarum Januarii*, sepultaque est in monasterio virginum in *Wynhusen*, quod & ipsa primum, ut dictum est, de rebus suis largissime fundaverat, ubi in Domino quiescens tubam novissimam expectabit. Qua defuncta ceperunt fratres missi in *Isenhagen* regulariter conversari juxta ordinis consuetudinem, atque religiosæ domus, unde exierant. Et quum locus ipse quodammodo terra salsuginis erat, arenosæque & sterilis, fructum, quem naturaliter ferre recusabat, fratrum labore elaborata ultronea proferebat. Labore igitur manuum suarum illic victitantes, religiosisque ac pietatis operibus insistentes, divinæ servitutis pensum, videlicet vitulos laborum suorum in Ecclesia coram altari Domino cotidie offerebant. Fama itaque religiosæ vitæ eorum per omnem locum in illa terra divulgata est, & facti sunt multis odor vitæ in vitam quasi dicentibus: In odore unguentorum tuorum currimus. Unde inter cæteros, quos illo tempore fama virtutis eorum attraxerat, vir quidam strenuus de ministerialibus Domini Ducis, grandis opinione & quamvis miles magnificus *Alradus* nomine dictus de *Eldinge* conversus est & de milite sæculi devotus factus est tiro Christi. Qui videlicet sæculi pompam derelinquens, & omni obedientia & humilitate se subdens majori, factus est acceptus Deo & hominibus. Denique tanquam fidelis servus intrans & exiens ad imperium Abbatis sui & fratrum in diversis monasterii negotiis, in quibus (quia Dominus erat in eo) erat vir immotus, prospere agens. Et quamvis temporalia propter obedientiam frequentans procuraret, orationi tamen & compunctioni speciali gratia deditus erat. Quem etiam Dominus visionibus atque miraculis non paucis, & futurorum revelationibus tam in vita, quam post obitum, prout à nostris senioribus accepimus, illustrare dignatus est. Qui beatus vir & non multum postea in eodem monasterio in Domino defunctus est; & sepultus ibidem 3. *Idus Novembris* non immerito annumerandus beatis mortuis, qui in Domino moriuntur.

III. De Combustione Domus in *Isenhagen* & damno & bonorum confirmatione sive translatione.

Non multo post obitum *Alradi* & multiplicatis ibidem fratribus, transactis jam fere XII aut XIII annis à sua primaria institutione, occulto Dei judicio, qui nunquam injuste aliquid fieri permittit, licet humana sagacitas ignoret, monasterium ipsum incendio pro maxima parte consumtum & in favillas redactum est. Quod quidem monasterii damnum ad vicinos quosque atque patres ordinis querulose perlatum est; insuper quod nec adhuc bona monasterio assignata per piæ memoriæ *Dominæ Agnetæ* plene juxta promissum *Domini Ducis* expedita essent, ipso quoque *Duce* medio tempore decedente; nec etiam sylva & termini adhuc essent distincti; & super hæc omnia, post tale incendiæ damnum non sufficerent ædificia recuperare; ideoque alium locum aptiorem esse quærendum. Quibus perceptis patres Abbates ordinis convenientes videlicet de *Riddageshusen*, de *vetere campo*, *Walckenride*, *Amelungesborn*, *Herwedeshusen* & *lapidis S. Michaelis* scripserunt unanimiter *Dominæ Melchildæ Ducissæ* & *Alberto filio suo* hoc tenore, quatenus juxta ingenitam nobilitatem natalium suorum, quum semper benignos ordini nostro se exhibuissent, respicere dignarentur domum Ordinis in *Isenhagen*, quam ex gratia piæ memoriæ *Dominæ Ducissæ* & *Palatinæ Agnetis* Ordo acceptasset in *Abbatiam*, providendo Fratribus alium locum, qui ordini magis congrueret, ne forte propter imminentem necessitatem res jam habitæ distraherentur & sic tota illa domus ad nihilum perduceretur. Aut formarent petitionem suam ad Capitulum nostrum generale, ut liceat locum illum transferri & incorporari *Rivo Sanctæ Mariæ*, novello monasterio, ita ut res habitæ & omnis simul substantia atque possessio per gratiam eorum conservaretur & cum ipsa domo in illam ab eis privilegiata cum omni integritate & jure proprietatis libera transferretur, ea pietate & gratia, qua per eos cultus divinus firmiter conservatus amplificaretur, & res cum personis translata ab ordine nostro non alienarentur. Quibus auditis *Ducissa* cum filio suo se super hoc deliberaturos promiserunt.

IV. De Monasterio *Backenrode*, quod postea *Besfingerode*, nunc vero *Marienrode* vocatur.

Rebus itaque quam plurimis una cum ædificiis Monasterii per hujusmodi incendium deperditis, perniciosè alis fama usquequaque pervolat, quod videlicet fratres ipsum monasterium propter damna eadem & magis propter incommoditatem loci relinquere proposuissent, quasi jam cognovissent, quod futurum erat, quod eos Dominus alteri loco reservasset. Pervenit igitur fama hujusmodi ad venerabilem Dominum *Johannem*, Episcopum *Hildensemensem*, cujus & diocesis erat locus ipse *Isenhagen*. Qui reverendus Pater tricesimus numero,

ro, septimus autem decimus à beato Barnwardo Episcopo cathedræ Hildensemensi præsidebat. Hic diu ante iam audierat de religiosa conversatione illorum fratrum & labore, quippe qui eosdem illuc translatos de Riddageshusen ibidem in principio habitare consenserat. Et quod nunc cuperent & rogarent locum mutare propter causas superius memoratas. Desideraverat autem diu & ipse jam pridem sibi propius attrahere ordinem nostrum propter multa bona, quæ de ipso præ multis alijs solitus erat audire. Volvebat itaque animo, qualiter fratres de Isenhagen sibi attraheret & civitati suæ propius collocaret. Habebat verò non longe à civitate Hildensemensi quandam Ecclesiam sive monasterium duplicis conventus, sexus utriusque, Canonicorum videlicet regularium Ordinis S. Augustini & sanctimonialium ejusdem ordinis in sylva in pede montis sylvarum, quod *Backenrode* dicebatur ad occidentem civitatis ultra *montem lapideum*. Quam Ecclesiam sive monasterium piæ memoriæ olim unus de prædecessoribus suis videlicet *Bertoldus* nonus decimus numero *Episcopus*, sextus autem à beato Barnwardo episcopus existens, cum esset omni ecclesiastica religione conspicuus inter alios religiosos viros olim fundaverat. Nam de consensu fratrum suorum hanc congregationem cleri eorum secundum regulam S. Augustini communiter in Christo viventium in antiquissima Villa, quæ *Novale Backonis* dicebatur, inter condensa sylvarum situata, sub patrocinio sanctæ Dei genitricis Mariæ instituit, anno incarnationis verbi Dei millesimo centesimo vicefimo quinto. Quibus postea ab alijs Episcopis additus esse dicitur *Conventus sanctimonialium*, ut in pluribus etiam alijs Ecclesijs olim consuetum fuisse narratur magis devotionem divinæ laudis, quam periculum subsequens perpendentibus. Nam pridem Regulares ab hoc tempore à primo fervore regularis observantiæ dietim deserentes & latas demum hujus seculi vias incendentes per abrupta scandalorum & inordinationum devia oberrarunt. Quos Venerandus Pontifex *Johannes* præfatus frequenter visitans corrigere non potuit, cum tamen omnem industriam eisdem adhibuisset. Quapropter quia incorrigibiles sibi omnino extitere, totaliter eosdem extirpare intendebat, eo quod locum ipsum minus digne possiderent, aliosque introducere qui fructum Domino redderent oportune.

V. De Collatione liberali monasterii Backenrode cum omnibus juribus suis.

Interim in mentem venit sibi *Conventus Fratrum de Isenhagen*, quos advocans idem Dominus Episcopus proposuit iisdem intentum suum de præfato monasterio simul & patribus ordinis vicinis super translatione *Conventus* nostri in hunc locum nostrum *Backenrode*, quod nunc dicitur *Marienrode*. Quorum demum placito, consensu habito simul & sui Capituli, ad cultum omnipotentis Dei & honorem sanctæ ejus genitricis semper virginis Mariæ ac nomen dicti Ordinis nostri dilatandum proprietatem in *Backenrode* cum loco eodem & ædificiis cum XXIV Mansis dicto loco innexis & decimis eorundem mansorum denominatorum, remotis dictis Regularibus & monialibus, qui primo ipsum locum minus digne tenuerant ac incorrigibiles extiterant, in manus Venerabilis Domini *Dethmari* Abbatis & congregationis in *Isenhagen* obtulit & assignavit ad collocandum in eodem loco *Backenrode* *Conventum* monachorum *Cisterciensium* Ordinis, non recompensationis cujuslibet rei temporalis, sed divinæ remunerationis intuitu, donationeque contulit liberali pariter & solenni cum omnibus attentionis suis & utilitate, si qua tunc fuit vel habere poterat in futurum cum determinationibus tam in pascuis, quam in pratis, paludibus, aquis & piscationibus ab omni advocatia libera & servitio, iudicio, angariis & perangariis, sicut idem ordo suas possessiones consuevit liberas possidere secundum privilegia Pontificum Romanorum atque Regum Ordini illi clementer indulta, participationem & communionem in sylvis & nemoribus, quam dictus locus *Backenrode* qualicumque jure possidet, ejusdem Episcopi donatione simul & ipsius Capituli auctoritate dictis monachis de *Isenhagen* possidendum perpetuo confirmavit hoc tenore ipsum Ordinem collaudans & dicens: *In nomine sanctæ & individue Trinitatis Amen. Johannes Dei gratia Episcopus Hildensemensis omnibus in perpetuum.* Etsi debitum pastoralis sollicitudinis postulat ac requirit, ut omnium Ecclesiarum utilitatibus sollicitè insistamus, illarum tamen commoditatibus, studio benignitatis, assumpto charitatis zelo, monemur propensius provideri, quorum filii & sibi per meritum & alijs proficiunt per exemplum. Gratulantes enim ad memoriam revocamus, qualiter hæc vitis generosa *Cisterciensis* Ordinis multiplicavit suavitatem odoris & in florem honoris & honestatis longe lateque palmites virtutum expandit ac multiplicatum fructum in vitam æternam feliciter reportavit. Cum igitur ejusdem Ordinis titulus per dispensationem divinam adeo insignis sit, quod ubique venerabilis habeatur & dilecti filii Abbas & fratres *Monasterii Isenhagen*, quos in *Backenrode* locamus, quod nunc *monasterium Novale Sanctæ Mariæ* dicitur Ordinis *Cisterciensis*, cujus in eodem loco fundatores esse vel fuisse gaudemus conversatione & vita die & nocte divinis sedibus occupantes, carnem suam cum vitis & concupiscentiis pro Domino crucifigant & in præfato loco elegerint instituire, auctore Deo, *Conventum* Ordinis sui de novo; Nos, qui divinæ inspirationis gratia favente debemus semper secundum desiderium faciendi, quæ

„quæ oculis Domini sunt accepta, dictorum Abbatis & fratrum necessitatibus obviare vo-
 „lentes, universa bona cum omnibus eorum proventibus & attinentiis in campis, agris, vil-
 „lis, pascuis, areis, fluminibus, paludibus, piscationibus & nemoribus, molendinis &
 „aliis universis, quæ prædicta Ecclesia Backenrode ab initio & ab antiquis temporibus usq;
 „in hodiernum possedit pacificè & quiete (quibus etiam fratres Ordinis S. Augustini, qui
 „extiterant in Ecclesia memorata, sed amoti culpis suis exigentibus, renunciaverunt plane
 „& unanimiter coram nobis, multitudine clericorum & Laicorum adstante) de Capituli no-
 „stri beneplacito & consensu, titulo donationis donamus Abbati & fratribus jure perpetuo
 „possidenda, quemadmodum Ecclesia in Backenrode dinoscitur possedisse, ut prædicti Ab-
 „bas & Fratres in sancto otio & quiete ad cultum Dei & ad honorem ejusdem genitricis va-
 „leant liberius sanctis orationibus & devotis obsequiis insistere & vacare. De certo scientes,
 „nos ex hoc illi placere, qui eorum acceptat placitum famulatum, humiliter & devote ro-
 „gantes, ut simus participes bonorum omnium, quæ ibidem per ipsos in eleemosynis, ora-
 „tionibus, vigiliis & in missis fuerunt procurata. Et agent anniversarii nostri diem, sicut obi-
 „tum fratrum suorum peragere consueverunt. Hæc omnia, ut gesta & peracta sunt circa
 „translationem istam, Alexander Papa confirmavit, statuens, ut dicta Ecclesia *Monasterium de*
 „*Novali sancta Maria* a modo denominaretur publice & privatim.

VI. De adeptione possessionis Backenrode & de Osibus confessoris
 Christi Alradi.

Completo itaque ab incarnatione filii Dei, Domini nostri Jhesu Christi 1259, quinto de-
 cimo vero anno post adventum Conventus in Isenhagen, & ab institutione cellæ Ca-
 nonicorum regularium in Backenrode 134 ipsisque in aliis locis sui Ordinis per eundem Do-
 minum Episcopum collocatis illis, qui noluerunt ordinem Cisterciensem suscipere, cunctis
 quoque rite dispositis, venit tandem conventus noster de Isenhagen in hunc locum Backen-
 rode ad serviendum Domino Deo & sanctæ ejus genitrici Mariæ secundum regulam Sancti
 Benedicti atque sui ordinis disciplinas. Cœperunt autem properare in mense primo videli-
 cet Aprili, in quo & filii Israel de Ægypto in terram promissionis festinabant. Venerabilis
 vero Dominus *Detmarus primus Abbas* cum post labores cum conventu tandem resedisset,
 cœpit satis religiose cum fratribus conversari in omnibus justificationibus & mandatis Domi-
 ni & sanctæ regulæ. Et quia in toto corde requirebat Dominum, Domino providente ne-
 cessariis habundabant. Nam super ea, quæ laboribus manuum suarum acquirebant, multi
 eorum devotione delectati, tam clerici, quam laici pro suarum animarum salute eisdem in-
 temporalibus providebant. Unde primus & ipse idem Dominus Episcopus liberaliter dedit
 eisdem fratribus 32 mansos novandos in *Westerholte*, atque de eleemosynis fidelium plurima bona
 comparata sunt in illis diebus, quatenus absque penuria temporalium Domino Christo in
 sancto otio, sublata sollicitudine vitiosa devotius deservirent. Porro Ecclesiam in *Isenhagen*
 in terminis suis in manus fundatorum atque ejusdem Domini Episcopi simpliciter resignarunt.
 Qui itidem postea alium Conventum æque Cisterciensis Ordinis *Sanctimonialium* inibi statuerunt,
 usque in hodiernum diem. Omnia quoque bona dictæ Ecclesiæ Isenhagen dudum assignata,
 simpliciter dimiserunt præter solam curiam *Boela* cum attinentiis suis, quam quod per industri-
 am viri Dei Alradi militis atque conversi, cujus superius memoriam feci, olim duces liberali-
 ter propter Deum contulerant conventui, voluerunt dictam curiam etiam nobis permanere
 post discessum, ut orationum nostrarum participes semper permanerent. Ossa vero præfati
 viri Dei Alradi secum detulerunt de Isenhagen, sicut filii Israel ossa Ioseph, & sepelierunt
 ea ante fores oratorii sub turre lapidea, ubi usque ad tempora nostra juxta traditionem Senio-
 rum miraculis atque apparatu sepulchri testantibus quiescere perhibebantur. Quam transla-
 tionem ossium suorum atque Conventus de Isenhagen idem beatus vir longe ante dum vive-
 ret, prophetasse dicitur. Plura vero ad ejus sepulchrum fiebant miracula tam in Isenhagen
 quam hic, ut etiam usque hodie *titulus antiquus sepulchri ejus* testatur. Unde & communiter se-
 dicunt in Isenhagen adhuc eundem corporaliter habere. In præfato autem loco, quo hic po-
 situs fuit ante majorem januam multa antiquitus dicuntur facta miracula. Unde & concursus
 erat hominum propter publicam stratam, quæ per monasterium tunc temporis terebatur, te-
 nentes Alradum, ac si fuisset canonizatus. Qui concursus sic permansit usque ad tempora
 Domini *Hermanni Abbatis de Peynis*, qui non sustinens frequentiam concurrentium clausit ianuam
 illam muro, & obstruxit aditum ædificiis sibi necessariis. Post multos annos Abbas *Hinricus*
 cum totam submovisset Ecclesiam, ossa hujus Sancti effodiens, tulit ea ad honestiorem locum,
 videlicet ingredientibus capitulum ad dextram intra altare, quod ibi posuit, & ingressum.
 Sed omnia ejus ossa non invenit. Perspicuum ergo est, aliqua de his in Isenhagen pro de-
 votione fidelium, prout dicitur, ibi remansisse.

VII. De loci dispositione & nominis mutatione & de Abbatibus.

Verum quia monasterium Backenrode non erat dispositum secundum consuetudinem Ordinis, ideoque ipsum aptabant, in quantum potuerunt. Oratorium autem, quod invenerunt, vetustum erat, nec tamen adhuc ab initio aliquando consummatum mole testudinis pręgravatum, ignibus, ut paruit, conflagratum, & rimis patentibus casum cotidie minabatur. Quod quidem oratorium constructum & inceptum fuerat tempore Dominorum Canonicorum regularium, destructa prius Ecclesia, quę in villa præfata Backenrode in loco eodem reperiebatur, remanente tamen turri prægrandi, à qua dictam Ecclesiam ædificare tunc incipiebant & non perficiebant. Quę quidem turris superius dividebatur in duas juxta consuetudinem plurimarum Ecclesiarum. Quas quidem duas lapideas turres Conventus noster de Isenhagen veniens destruxit usque ad medium, inferiora turris dimittens & tecto rursus protegens, & super eo campanile ordinis statuerunt, quia idem oratorium debito loco campanile sustinere non potuit absque periculo propter suam declinationem. Hortulum etiam paschalem in medio ab absida oratorii, cui adhæsit, separantes & obstruentes fenestras Oratorii ab illa parte fecerunt locum congruum lectioni, more ordinis nostri. Qui locus postea tempore Hinrici Abbatis latior factus est per totum maxime ante Capitulum, constructo novo oratorio. Cuncta tamen alia ædificia habitationis fratrum remanserunt, sicut adhuc ad aquilonem oratorii. Fenestrę vero per ambitum versus hortulum erant cum rotundis pilariis, uti videtur ad sanctum Michaëlem in Hildensem, quę tamen postea aliter dispositę sunt, uti jam apparent. Augebatur cotidie numerus fratrum se ad Deum convertentium & benedixit eis Dominus in benedictionibus dulcedinis & devotionis, in rore cęli & pinguedine terrę, dans pacem filiis pacis per circuitum & favorem. Unde & diversa officia atque artes secundum regulam infra monasterium operabantur. Idcirco latius, quam nunc apparet, ædificiis officinarum extensum monasterium ipsum fuisse relationibus seniorum & vestigiis ædificiorum cognoscimus antiquorum. Venerabilis autem Dominus *Detbmarus Abbas*, qui prius monasterium suscepit & aptaverat Isenhagen, missus ibidem de *Ridageshusen*, cum Conventu, ut dictum est supra, cum & hoc monasterium aptasset cum omnibus & acceptasset donatione liberali à dicto Domino *Johanne Episcopo* sylvam *Westerholte* ad novandum, ubi nunc nova curia situata est, conventumque Dei in timore ordinasset, in observatione regulari perrexit ad Deum Deorum in Sion, ut mercedem laborum suorum ab ipso æternaliter perciperet lætabundam, sepultusque est in capitulari loco juxta Ordinis statuta. Post quem suscepit regimen monasterii Dominus *Johannes Acko* cognomento, qui cum brevi tempore præfuisset, successit eidem alius *Johannes*. Cui successit Dominus *Ludolfus Kromer*. Post quem ordinatus est *Albertus de Indagine*. Quotam temporis regiminis, similiter & actus horum invenire non potui. Et post illos Dominus *Widekindus* dictus de *Vestede* sexto loco electus est natus de *Brunswick*, cujus parentes, fratres & consanguinei extruxerunt capellam ante portam sub patrocinio sanctorum Martyrum *Cosmę & Damiani*. Similiter & altare conversorum in Absida australe oratorii antiqui cum perpetua vini atque candelarum procuratione atque Missali. Et multa alia bona fecerunt monasterio & plures eorum se ipsos monasterio obtulerunt. Fluxerunt autem ab adventu Conventus usque ad hunc *Widekindum* 34. anni plus minus. In quibus monasterium sensim profecerat in moribus & ædificiis juxta ritum ordinis & dispositionem. Et sicut moribus innovabatur conversantium, ita & mansuiculis, imo etiam prisco prope nomine mutari cępit. Nam ex quo, ut præmissum est, fuit institutum, quod ipsum monasterium à modo vocari deberet *Novale sanctę Marię* pro & loco *Novale Backonis* vulgares similiter videntes monasterii meliorationem intus & extra, loco Backenrode ceperunt dicere *Betzingerode*, quasi melius *novale*, id est *Beteringerode*, quanquam *Novale Sanctę Marię* melius & devotius sonaret, quam *novale Backonis*; cum beata *Maria* perpetua virgo, genitrix Dei sit nobilissima creatura post Deum, totiusque nostri Ordinis patrona gratiosa, præ omnibus Sanctis ab Ordine nostro electa. Nos ergo, Fratres charissimi, ita nos exhibeamus in omnibus observantiis, ordinis & obsequiis beatę virginis, ut locus iste propter nos dignus hoc nomine habeatur. Non enim propter locum elegit nos Dominus, sed locum propter nos, ut *Novale sanctę Marię* diceretur. Quod quidem nomen post multos annos sub *Hinrico Abbate*, cum nova Ecclesia primitus hic dedicaretur à Domino Episcopo institutum est, vulgariter à modo dici debere *Marienrode*, linguaque vulgari, uti postea patebit. Quapropter non efficiamur intra nos terra maledicta, quę spinas & tribulos germinet peccatorum, sed terra bona Spiritu sancto purgata à sentibus peccatorum, parataque ad omnę opus bonum, quę fructum afferat in patientia. Faciamus igitur juxta consilium Prophetę dicentis: novate vobis novale & nolite ferere super spinas. Nam spinis & tribulis purgare novalia debet, qui ferit, ut semen fructificare queat. Quod ut facere & perficere valeamus, supplicamus eidem beatissimę Dei genitrici, dicentes: *Virgo novale tuum purges renovando per annum, ne male succrescat, sed bona multa ferat; Inserere virtutes decisis sentibus horto purgato poterunt fructi.*

fructificare rosa. Sique etiam ipsa virgo gloriosa tempore messis, hoc est, in extremis nostris, nos tanquam fructum sui novalis maturum collectura advenerit, animas nostras velut delicatos atque pretiosos fructus suscipiens sui ventris fructui benedicto offerat Ihesu Christo. Sic cum illi primi patres nostri in hoc loco conversabantur in omni religione perspicui, ut digni nomine & protectione sanctæ Mariæ redderentur in omni castitate, obedientia & paupertate charitatis Dei vitæ ipsius exempla consequentes, ut præmii ipsius mererentur esse confortes. Nam qui in hoc loco digne non vivunt, nec se corrigere proponunt, in hoc monasterio usque in finem, uti pluries expertum est, finaliter non permanebant, neque diem extremum hic concludere possunt. Devorat enim locus habitatores suos, ut patet de his, qui locum minus digne tenuerunt, quemadmodum & de terrâ promissionis legimus, sic & hic experimur. Dominus autem *Widekindus* cum administrasset dies suos & multa bona monasterio procurasset, obiit anno Domini 1308, sepultusque est in loco capitulari cum prædecessoribus suis. Cui successit Dominus *Johannes dictus de Heynde*, qui comparavit bona villæ *Tossum* cum omnibus pertinentiis & juribus suis à Domino *Henrico Episcopo Hildesemensi*, dicto *de Woldenborge*. Qui & castrum *Sturwolde* obtinuit vi & incepit. Dedit autem Dominus Abbas pro dictis villæ bonis trecentas marcas puri argenti, quæ venerunt ab Ecclesia Hildesemensi in emtionem oppidi *Bockenum*. Tempore autem istius Episcopi facta est non minima guerra inter ipsum & civitatem propter locationem dicti castri, unde & plurima damna provenerunt. Post obitum dicti Domini *Johannis* suscepit regimen Monasterii Dominus *Johannes dictus de Munsede*. Qui postquam pro tempore præfuisset, obortis quibusdam causis & contentionibus, depositus fuit à Dominis *Abbatibus de Riddagesbusen & Amelungsborn*, unde multa damna monasterio provenerunt. Qui cum multas lites coram primoribus Ordinis habuisset, tandem accepta provisione alibi professus est. Cui successit dominus *Johannes dictus de Borsen*. Qui cum obiisset, electus est in locum ejus Dominus *Henricus de Stemme* anno 1328. Sub his autem tribus Abbatibus cæpit monasterium aliquid in observantiis declinare & per consequens primum debita contrahere propter dissensiones, quæ factæ sunt per depositionem dicti domini *Johannis*, atque discordiam præfati Episcopi & civitatis, & plurima alia mala, quibus monasterium molestabatur à malis hominibus servos Dei ignorantibus & persequentibus. Domino vero Episcopo defuncto, ordinatus est in locum ejus Dominus *Otho, ipsius consanguineus*, qui & in bello triumphavit de quibusdam terram invadentibus in *Helpersborge* super *Tzarsede*. Insuper consummavit castrum *Sturwolde*, quod prædecessor suus inchoavit.

VIII. De Schismate Domini *Hinrici Episcopi* & malis inde secutis
& de ipsius reconciliatione cum monasterio nostro

Marienrode.

Super omnia mala nostri monasterii est malum *schismatis ecclesie Hildesemensis*, quod hoc tempore exortum est, unde multa damna toti provincie exorta sunt per plures annos, maxime monasterio nostro, unde & desolatio venit ipsius cænobii nostri fere per quinquaginta annos usque ad regimen Domini *Hermanni de Peynis Abbatis* perdurans. Nam anno Domini 1331 adventus autem conventus nostri in hunc locum 72 vel citra, cum Dominus *Otho Episcopus Hildesemensis* antedictus, qui successerat Domino *Hinrico*, in curia Romana obiisset & provisum esset Ecclesie Hildesemensi à Domino Apostolico *Johanne 22.* de persona Domini *Erici de Schorwenborg*, canonici ignorantibus, ut dicebant, hujusmodi provisionem factam domino *Erico*, elegerunt quendam *Hinricum de Ducibus Brunswick*, præfate Ecclesie Canonicum in Episcopum Hildesemensem. Qui electioni consentiens obtinuit eam auctoritate metropolitani. Unde exortæ sunt lites, guerræ & deprædationes ecclesiarum & monasteriorum in terra & schisma non modicum & periculofum. Nam dicto domino *Erico* ab Apostolico proviso adhærere omnes boni, civitas ipsa Hildesemensis & quidam de canonicis & clericis, aliqui etiam de ministerialibus. Alter vero è contrario potestate suorum fretus, videlicet fratrum suorum *Alberti, Episcopi Halberstadenfis* & *Ducis Ernesti de Brunswick* & aliorum sibi adhærentium obtinuit castra & multa mala perpetravit per oppressiones clericorum & religiosorum. In qua tempestate monasterium nostrum vix in tribulationibus subsistere potuit. Defuncto autem Domino *Hinrico Abbate*, sive resignante, ordinatus est dominus *Johannes dictus de domo*. Et convenienter forte hoc nomine dictus est, quia malis undique crebrescentibus atque prevalentibus tam ipse quam conventus dispersi sunt per domos Ordinis. Nam ab hoc visitante Domino *Friderico Abbate de Riddagesbusen*, anno Domini 1347. una cum Domino *Ludolpho de Amelungsborn*, de consensu aliorum patrum Ordinis majorem numerum fratrum emiserunt, paucis in monasterio remanentibus propter debita & spoliationem bonorum monasterii. Præfatus autem dominus *Johannes Abbas II.* hujus loci propter imminentes tribulationes cernens, se non posse proficere, postmodum resignavit & transtulit se in monasterium *Campi sanctæ Mariæ* ad fratres cum se transmissos, ibique obiit & sepultus est, ut infra patebit. Episcopus autem cum se opposuisset in omnibus Apostolico, exulare fecit clericos, qui prophanare volebant, multaque alia mala in alios & in religiosos operabatur propter generale interdictum ab

Apo.

Apostolico per totam diocesin strictissime demandatum. Multos autem Curtizanos cum gratiis Apostolicis venientes iussit occidi. Insuper & inimicitias cum civibus graves exercuit, eo quod in ipsum non consentiebant etiam usque ad consumptionem rerum suarum & castrorum impignorationem. Cives contra prevalentes, solemnem illam stratam ante civitatem versus occidentem, quæ *Dam* dicebatur, ad eundem Episcopum pertinentem post longas concertationes dolo capientes totaliter destruxerunt usque in hodiernum diem. Interim Episcopus fretus auxilio suorum collecto exercitu prevalens cives oppressit, & victoria potitus non paucos hostiliter prostravit. Interim domino Erico viam universæ carnis ingresso coacti sunt eundem cives & alii, qui cum eis erant, recipere, licet inviti. Quibus se ad emendam offerentibus, cogitavit ipse Episcopus aliquid constituere, unde civium pertinacia futuris temporibus retunderetur. Erat autem illo in tempore villa *Tossum* supradicta cum omnibus utilitatibus monasterii nostri, pertingens usque ad *Industris* flumen cum solemnibus molendino & sylvarum utilitate. Separavit dictus Episcopus, cum sibi idem molendinum aptus locus videretur ad castrum ædificandum, tyrannico more agens, idem molendinum præripiens absque consensu Abbatis & Conventus, castrum ibidem extruere pertentavit cum appropriatione villæ & omnium bonorum ibidem. Nec in hoc aliquantulum Abbatem five Conventum attendit. Cumque huiusmodi damnum monasterii ad aures Capituli esset delatum, diffinitum est, ut omnino tali præsumptori resisteretur, mediante iustitia. Et propter hoc etiam, si necesse foret, bona monasterii tam mobilia, quam immobilia distraherentur. Quod tunc quidem de multis monasterii bonis & postea factum esse constat. Propter quod desperatæ res omnibus videbantur, quod unquam monasterium nostrum in pristinum statum restitueretur. Molendinum igitur una cum bonis attinentibus præripiens, castrum cœpit ædificare expensis civium *Hildesemium*, quos paulo ante devicerat. Dominus vero *Johannes Abbas* una cum Conventu, consilio & auxilio Patrum Ordinis causam incepit contra Episcopum coram Apostolico Domino *Papa Benedicto XII.* qui erat assumptus de ordine nostro, *Clenodii* monasterii prius deportatis in *monasterium Lucka.* Convictus igitur Episcopus excommunicationis & interdicti sententias iterum incidit cum complicibus suis super hoc, quod iam erat interdictus & excommunicatus per totam diocesin suam generali interdicto. Erat tunc temporis quidam Canonicus Ecclesiæ *Hildeshemensis* dominus *Barwardus* dictus *de Huden*, qui cum quibusdam aliis non consenserat electioni *Hinrici* Episcopi, propter quod in curia Romana conversabatur. Hic erat homo sapiens & bonus defensor religionis & cleri. Qui causam nostram tanquam fidelis advocatus suscepit fideliter usque in finem defendendam. Quod & indefectabiliter perficiebat. Idem vero tyrannus iam sententiis ex parte etiam monasterii innodatus, multifarie fecit pertentari xeniis atque muneribus non paucis in Curia, sciens Romanos avaros, ut eosdem quoquo modo corrumpere posset. Sed frustra, quia prius sollicitudine vigilante iustitia prævaluit & non reperit locum iniquitas apud summum Pontificem, virum utique iustissimum. Interim Dominus *Johannes* existens in monasterio campi Sanctæ Mariæ, ut prædictum est, defunctus atque sepultus ibidem. In monasterio tamen eodem dicitur, quod ibidem fuisset missus in dispersione non Abbas, sed monachus, sed postea apud nos absens, tanquam præsens in Abbatem electus & antequam rediret, ibidem defunctus sit atque sepultus. Cujus loco substitutus est Dominus *Robertus* dictus *de nova civitate* de civibus in *Honover* anno gratiæ 1348. Eo tempore monasterium erat quodammodo desolatum præter paucos fratres, qui monasterium custodiebant, terraque circum monasterium inculta remanebat. Et quamvis idem Episcopus esset nobis causa omnium malorum, nunquam tamen ausus fuerat monasterium invadere, & monachos abinde totaliter disturbare, quamvis semper optasset, ut nullus ibidem monachorum moraretur & ut bona monasterii suis vasallis distribueret. Dominus vero *Robertus* cum per aliquod tempus præfuisset, & in *Honover* in curia monasterii per tempus propter eandem tribulationem moratus fuisset, fatigatus laboribus Abbatiam resignavit. Cui successit dominus *Sifridus de Barumgerode.* Tandem dominus Apostolicus audiens dominum *Ericum*, quem ordinaverat Episcopum, defunctum, simulque considerans atque percipiens ab incolis terræ nostræ, quod nullus esset Princeps in circuitu, qui eidem tyranno se posset opponere, misertus terræ & diuturnæ patriæ desolationem, oppressionique pauperum, consensit eundem manere Episcopum, dum modo tamen Ecclesiæ pro rebellionem satisfaceret, & cum Abbate & monasterio nostro super damnis & injuriis se omni modo componeret. Videns igitur ipse, quod Ordini resistere non posset, quamvis magna fretus potestate, victoriaque civium elatus, vocatis vicinioribus Abbatibus Ordinis cœpit cum eis habere sermonem super concordia, ut pro bonis villæ *Tossum*, quæ occupaverat, bona æquivalentia in concambio recipere vellent, ut ipse Casam, quam cœperat ædificare, retinere posset. Super quo responso tempus acceptum est à patribus & prorogatum. Interim dominus *Sifridus Abbas* undique pressus angustiis, fractusque pusillanimitate resignavit. Post quem suscepit regimen Dominus *Albertus.* Episcopus autem iam aliud impedimentum non habuit, nisi quod nondum satisfecerat monasterio, ut confirmationem à sede Apostolica & gratiam habere mereretur. Proposuit ergo dictum monasterium remove, si aliter secum monasterio componere non posset. Tandem dominus *Albertus* locutus est cum patribus Ordinis, ut pro bonis ablatis alia æquivalentia

valentia bona sub concordia reciperentur; Quod & illis complacuit. Reversi igitur ad Episcopum, cum ponderassent bona ab eodem in concambio restituenda factis hinc inde super his tractatibus, annuerunt concordia, dum modo tamen ipse per gratiam domini Papæ maneret Episcopus, ut bona illa proposita monasterio possint perpetuo incorporari, sicut prima fuerunt. Super quibus cum securitatem à Capitulo suo pro cautela percepissent, scripserunt advocatis & procuratoribus in curia super istis. Dominus vero Apostolicus de his non contentus rescripsit, Episcopum ad gratiam confirmationis non admittendum, quoad usque omnimodis monasterio satisfaceret & Abbati, cui injuriam intulisset, supplicaret, eidemque Abbati Episcopatum resignaret. Quod cum in Ecclesia Montis S. Mauritii factum fuisset, benignitatis gratiam consecutus est. Nam ut hoc factum domino Apostolico renunciatum est, confirmationis gratiam accepit. Et tunc bona, quæ nostro monasterio in concambio deputaverat, nostro monasterio perpetuis temporibus de pleno consensu capituli sui confirmavit. Sunt autem hæc bona, primo molendinum suum proprium, quod obinde molendinum Episcopi vocatur cum omni jure, proprietate, feudo & censibus, quibus ipse & sui prædecessores idem molendinum perceperant, restitutum est loco molendini nostri, quod in Toffum habuimus super Indistriam. Pro agris vero villæ contulit novem mansos indecimales prope muros *Alvelde*. Super his & proprietatem decimæ ante valvam S. Egidii circa *Honover*. Pro Ecclesia vero in *Toffum* postea fecit nobis incorporari Ecclesias oppidorum *Alvelde* & *Bockenum*. Præterea amicus factus est monasterii usque ad diem mortis suæ. Cum igitur omnia hic ita essent placitata & conclusa, accepta reconciliatione & confirmatione à sede Apostolica, tandem post annos 23 accepit finem gravissimum interdictum totius patriæ, quod per tantum tempus duraverat: Conventus autem noster sive fratres pauci, qui Conventum præsentabant, semper sub illo interdicto celebravit, cantando januis clausis. Incepit autem interdictum primo propter Episcopi rebellionem anno domini 1332. & finem habuit etiam ex parte monasterii anno Domini 1355. feria secunda post dominicam *Lætare*. Omnibus igitur post tanta nubila dissensionum & litium quasi lux nova visa est oriri super terram. Recepit igitur Ecclesia Hildesemensis omnia bona in *Toffum*, cum omnibus juribus & literis, & nos alia, quæ dicta sunt, loco illorum possidemus usque in hodiernum diem. Illis ab hoc tempore suum castrum expensis civium consummantibus, quod *Marienborg* usque modo nuncupatur. De illis vero *Toffum*, tantum retinimus nobis jus in sylva & monte *Toffum*, & villa nostra *Södtere*.

IX. De Abbatibus resignantibus post hæc & de personis domus, De alienatione reliquiarum B. Georgii, & de Adventu Domini Hermanni Abbatis.

Abbas vero *Albertus* cum post hæc resignasset, electus est iterum dominus *Sifridus* in regimen Abbatæ. Qui cum post duos annos iterum resignasset, propter infirmitatem, qua & mortuus est, successit ei dominus *Bodo*, qui fuerat Prior suus. Sed quia propter gravamina debitorum Abbatis proficere non potuerunt, & ipse post annum similiter resignavit. Plures autem de fratribus emissis obierant propter diuturnitates litis. Quo resignante ordinatus est dominus *Ludolphus de Velbem* unus de monachis in *Riddageshusen* anno gratiæ 1360. Hic cum suo tunc Conventu, videlicet *Bodone* Priore, qui suus antecessor fuerat, *Sandro* de *Heynde*, *Volcmaro* Supprie, *Hinrico* de *Wobcke*, *Jordano* de *Obirghe*, *Conrado* de *Woltershusen*, *Hinrico* *Gustede*, *Hinrico* *Bute*, tum *Johanne* *Dinckeler*, *Simone*, *Hinrico* *Berckelinge*, *Hinrico* *Ungentade*, *Johanne* *Wartborge* & *Roberto* de *Gronauwe* concordiam iniit, cum *Magistro* *Hinrico* de *Renele* *Decretorum* *Doctore* olim *Abbate* in *Lucka* & in *Volkolderode* electo, qui & erat *capellanus domini Papæ*, ut pecuniæ summam, quam à monasterio *Volkolderode* pro faciendâ sibi provisione occasione expensarum per ipsum factarum expenderet pro redimendis bonis nostris in *Geinhusen*, quæ impignorata erant, eaque per tempora vitæ suæ possideret, postea ad monasterium libera redirent. Et quod ideo ipsum tenere vellent in omnibus, tanquam seniorem Abbatem in omnibus gratiis sibi per dominum Papam concessis. Tempore etiam hujus *Ludolphi* Abbatis quidam *Curtisanus* sub *Gregorio* II. *Johannes* *Haddeshusen* nomine obtinuit Ecclesiam in *Alvelde*, quam tamen ab eodem per tres sententias diffinitivas in Curia Abbas recuperavit & eundem *Johannem* in expensas condemnavit. Hujusmodi actitata habentur circa privilegia domus. Post quæ resignate Domino *Ludolpho*, abbatizasse hic dicitur idem *Hinricus* de *Renele* per breve tempus. Et postea turpiter victus in *Hildeshem* à *Sandro* de *Heynde*, & sic ductus in *Everstein*. Post quos ordinatus est hic dominus *Hermannus* dictus de *Kissenborge*, capellanus domini *Thiderici* Abbatis in *Riddageshusen*. Temporibus ejus placitatum est cum præfato *Magistro* de *Renele* & fratre *Sandro* super violenta manuum injectione. Eodem tempore quidam *Cunradus* de *Duerslade* *Curtisanus* cum in Curia obtinisset Ecclesiam nostram in *Alvelde*, occisus est in hospicio in civitate *Hildesem* à præfato fratre *Sandro* monacho, tunc rectore novæ curiæ. Ob hoc ipse exul factus, tandem pœnitentiam agens in *Riddageshusen* mortuus est. Post mortem etiam *Hinrici* Episcopi de *Brunsvick* dominus *Papa* quendam *Doctorem* de *Ordine* *Prædicatorum* misit & ordinavit Episcopum, qui dicebatur

tur dominus *Johannes*. Qui videns superbiam ministerialium, cum ipse Monachus esset, dimisit episcopatum domino *Gerardo* tunc Decano, dicto *de antiquo monte*; qui videlicet dominus *Gerardus* vir bonus & doctus, nec non & armiger imperterritus, multa bona fecit in Ecclesia Hildeshemenfi. Nam postquam victor fuerat in bello & cepisset tam *episcopum Magdeburgensem*, quam *Halberstadensem* cum pluribus alijs nobilibus, qui terram suam invaserant, ædificavit *Carthusiam prope Hildesem*, ubi & quiescit. Dominus vero *Hermannus Abbas* assumtus est in Abbatem in Riddageshusen post mortem domini Theodorici. Hic quamvis bonus esset clericus & religiosus, in nullo tamen potuit monasterium nostrum relevare. Rediens itaque de Riddageshusen anno Domini 1372 constituit hic Abbatem Dominum *Conradum*. Qui cum post breve tempus defunctus esset, successit ei dominus *Hinricus Butike*. Tempore hujus Abbatis *Hinrici* facta est alienatio reliquiarum beati *Georgii* de monasterio nostro hoc modo. Nam *Carolus quartus Romanorum Imperator*, qui tunc tenuit curiam in *Tangermunda* super Albim, audiens desolationem lamentabilem hujus monasterii nostri propter nimietatem debitorum, simulque de reliquiis beati *Georgii* martyris, quas Ecclesia nostra ab antiquo possidebat, petiit dominum *Hinricum* Abbatem & dominum *Gerardum* Episcopum Hildeshemensem pro hujusmodi reliquiis, ut sibi darentur. Erant autem reliquæ istæ cor & lancea ejusdem martyris. Quas cum tandem de consensu Conventus & Abbatum Ordinis, consilioque domini *Gerardi* Episcopi Imperator *Joblatus* humiliter acceptasset, percepit iterum & de manu ejusdem Sancti, quam & magis omnibus alijs habere concupivit. Sed nolentibus Domino Episcopo, qui tunc præfenserat in Curia regis, & Abbatibus per gratiam Dei manus ipsa nobis permanit usque in hodiernum diem. Obrulit idem Serenissimus Imperator pro remedio animæ suæ, suorumque progenitorum propter Deum ad perpetuam memoriam monasterio nostro trecentas sexagenas *grossorum Pragensium* pro recuperandis veteribus possessionibus vel novis perpetuo comparandis, committens dicto Domino Episcopo in præsentiarum constituto eandem pecuniam in elemosynam datam, non alias convertendam, simulque auctoritate Cæsarea constituit eundem Episcopum cum successoribus suis defensorem, Advocatum & propugnatorem ejusdem nostri monasterii perpetuis temporibus permanendum. Ex hac ergo pecunia Ecclesia nostra non modicum sublevata, gravior census usurarius redemptus est, & nos post tantam depauperationem consolati sumus, Deo totius consolationis stellam spei & misericordiæ in nos fundente. Factum est autem hoc anno Domini 1377. tempore hujus Abbatis *Hinrici* quidam curtisanus dictus *Johannes Annexen* obtinuerat in curia Ecclesiam nostram in *Bokenum* tempore *Urbani quinti*, cum esset capellanus noster ibidem sive plebanus dominus *Gerardus* de *Melden*, qui tamen curtisanus post multas concertationes non profecit. Tempore illo ceperunt primo cives Hildeshemenfes greges minare de *valva Dammonis* (*), quod antea fieri non consueverat. Unde multa inconvenientia cæperunt oriri monasterio nostro, ut infra patebit. Cives quippe non habentes propria pascua, nec jus extra valvam illam, nostra & aliorum pascua depascabant. Resignante autem domino *Hinrico Butiken*, ordinatus est loco ejus dominus *Hinricus* cognomento *Schliebtung*; qui cum & ipse post annum similiter resignasset, cum aptior in Conventu non esset, dominus *Hinricus Butike* restitutus est in Abbatem. Non enim poterant in Abbatia proficere propter nimietatem adhuc debitorum, magis autem propter inordinationem fratrum, qui sub inordinationibus quodammodo senuerant, nec ad plenum corrigi poterant. Unde & cæpit tædere Venerabilem dominum Episcopum *Gerardum* super illa inordinatione & per consequens desolatione monasterii. Ideoque scripsit domino de Riddageshusen, quod loco nostro aliter provideret, quam hucusque fecisset. Sin alias, ipse vellet manum apponere & aliter monasterium ordinare. Insuper cum dominus *Hinricus* Abbas videret, quod non potuit proficere, ut prius expertus est, supplicavit eidem domino de Riddageshusen, quatenus de idonea persona sibi successore constituenda provideret, qui sciret, posset & vellet statum monasterii regere & ipsum reformare, & ipse libens cederet venienti. Venerabilis igitur dominus *Hermannus Abbas* in Riddageshusen, visitator noster una cum suo conventu cæpit tractare, quid iam amplius esset factururus, cum tanta circa monasterium iam peracta fuissent, nec tamen inde aliquis profectus appareret. Sed ne totum monasterium nunc perderet, si ejus dispositionem & ordinationem in manibus Episcopi dimitteret, de consilio sui conventus aliorumque patrum Ordinis concessit & dedit huic monasterio tres fratres sui conventus, videlicet fratrem *Hermannum* suum *Bursarium*, qui bonus erat religiosus, virilis & prudens in temporalibus, nec non & sufficientis literaturæ, qui iam est capellanus in *Bründelo* *lapidiam* sua sollicitudine compleverat, fratrem etiam *Henricum* de *Euessen*, virum per omnia religiosum & ordinem diligentem, satis etiam literatum & in studio *Pragensi* exercitatum, nec non & fratrem *Johannem* *Oldendorp* dictum, virum æque literatum, dictatorem, optimumque scriptorem, qui multa & varia in Riddageshusen opuscula scripserat manibus suis. Qui licet fratres trepidarent, libenter tamen in domino confisi in his difficultatibus obedierunt. Non enim sine causa timuerunt, cum & monasterium sub tot Abbatibus per tanta tempora minime profecisse perciperent. Nam à tempore illo, quo dominus *Hinricus* Episcopus Castrum *Sturwolde* vi instituerat, & dominus *Johannes* de *Munslede* depositus fuerat per annos circiter LX & ultra XIII Abbates fuere, quia fervente prima guerra cum civi-

(*) Id est *Damthor*.

civibus sub dicto Episcopo & dicta discordia per depositionem præfati domini Johannis Abbatis, insuper longo & diuturno schismate & anathemate Hinrici Episcopi, Brunswicensis Ducis, spoliationeque bonorum monasterii, aliisque damnis, gravi usurarum impignoratione, debitorumque cumulatione nullus eorum potuit remanere in regimine, omnibusque videbatur res desperata de monasterii sublevatione & fratrum correctione, qui erant inveterati dierum malorum.

X. De Adventu domini Hermanni de Peynis & de gestis ab eo, de ejus industria atque provisione ac ædificiis atque debitorum minuitione.

Benedictus Deus & pater domini nostri Jhesu Christi, qui secundum magnam misericordiam suam regeneravit nos in spem vitæ, cum in octava Epiphaniæ anno Christi pueri nati 1379 nova stella nobis visa est oriri, quando dominus *Hermannus de Riddageshusen* præfatos tres fratres secum huc adduxit pro reformatione monasterii nostri, quod tunc misericors Deus oculis misericordiæ respexit locum nostrum, ut benedictionem quoque daret, qui legem dederat religionis, quatenus post tantas inordinationes personarum, obligationes & impignorationes bonorum, monasterium relevaretur, in quibus ultra 50 annos male jacuerat secura, per eosdem fratres tres, quasi per tres reges, Christo puero religionis munera deferentes, quorum tunc primum intra eos videlicet fratrem *Hermannum*, mediante electione canonica, licet renitentem in Abbatem nobis huic monasterio legitime ordinavit & assignavit. Qui quam industrius & virilis fuerit, sequentia declarabunt. Statimque idem Dominus *Hermannus* novus Abbas pro morum reformatione præfatum *Hinricum Euessem* fratribus in Priorem suum constituit, qui quam ordinatus & qualis Zelator Ordinis fuerit, & quam efficaciter fratres verbis & exemplis docuerit, eosque in observantiis regularibus educaverit, in hoc apparet, quod ipse ore adhuc quoque omnium nostrum prædicatur & dicitur esse auctor & institutor omnium simplicitatum & consuetudinum Ordinis, quæ adhuc in conventu fratrum usualiter observamus. Perseveravit autem idem religiosus vir usque ad tempora domini Johannis Abbatis per annos fere 33. *Frater* autem *Johannes de Oldendorp* cum per tempus fuisset cum domino *Hermannus* fidelis in omnibus sibi commissis, in legatione domini *Gerardi* Episcopi pro *Carthusiensibus* instituendis versus curiam Romanam obiit transmissus. Videns ergo dominus *Hermannus* & considerans, quod sibi cura monasterii immutabiliter esset commissa, curavit omni nisi, quo potuit, ne sibi contingeret, sicut aliis suis prædecessoribus, ut infecto negotio Abbatiam relinquere cogeretur. Invenit autem hic locum ruinofum in ædificiis vetustate consumptis, debitis adhuc nimis, ut dictum est, aggravatum & usuris, monachis vix panem habentibus, quorum quidam erant tam perverse conversationis, quod nec digni quidem panis alimonia viderentur, quos successive mittens ad alia monasteria ordinis, quibusdam apostantibus nec rigorem ordinis sufferentibus, hospites ordinis adventantes loco eorum retinuit propter divina peragenda, donec novitios contraheret, undecunque posset. Erat autem jam aliquantulum sublevata calamitas monasterii ab impignorationibus quibusdam gravioribus per præfatum eleemosynam *Serenissimi Domini Imperatoris*. Attamen debita domus adhuc, pro quibus bona monasterii erant obligata ad usuram, erant eo tempore mille & viginti marcæ. Bona vero ad vitam obligata mille marcæ sex minus. Debita ad manus, viginti marcæ, debita grangiarum sexaginta marcæ, sicut in inventario domini de *Riddageshusen* tunc comparato usque hodie invenitur. Multa vero bona immobilia in istis infortuniis perpetuo vendita sunt atque distracta. Calices etiam & libri obligati fuerunt, attamen Deo providente thesaurus incomparabilior remanserat, pretiosior videlicet, reliquiæ sanctorum, exceptis his, quæ, ut supra dictum est, Domino Imperatori sunt oblata de *S. Georgio*. Quapropter idem dominus *Hermannus Abbas* de *Riddageshusen* voluit pro emenda alienationis harum reliquiarum, ut de eodem sancto martyre festum duarum missarum haberetur, ne id quod de necessitate factum est, agentibus & consentientibus aliquantulum imputaretur. Harum omnium reliquiarum nostrarum pars maxima æstimatur, quæ a canonicis regularibus, qui ante nos locum tenuerant, cum quibusdam etiam libris nobis hic relicta est pariter & dimissa. Considerans insuper dominus *Hermannus* divina officia fuisse neglecta, spem reparationis de relictis reliquiis concipiens sanctorum, ante omnia procuravit, ut divina solito strictius in Ecclesia persolverentur, iramque Dei loco juste superinductam divinorum instantia mitigaret. Nec fessellit eum intentio sua, dum ipsius regimine & tempore monasterii observantia sit reformata. Vidit quoque monasterium latum & extensum per magna ædificia & pro tunc inutilia, & quod non sufficeret ad illorum tecta refarcienda, quæ tamen olim propter diversas officinas erant extructa, non pauca de illis diruit magis a monasterii habitatione distantia & ideo periculosiora & de monasterio fecit monasteriolum & de materiis eorundem utiliora construxit. Unde & accusabatur apud Dominum Episcopum & Abbates Ordinis super dissipatione ædificio.

ficiorum monasterii. Quod cum tam ab Episcopo, quam à Patribus perspectum esset, accepta ratione cessaverunt ab eo. Defendebat etiam se ab exactionibus, servitiis & petitionibus tam Episcopi, quam castrensiū in pecuniis, curribus, equis & canibus, venatores & armigeros quoscunque excludens. Unde & non modicas indignationes sapius & pericula deportavit. Audacem enim eum sua paupertas fecerat, juxta illud: cantabit vacuus coram latrone viator. Attamen passus est damna frequenter in combustione grangiarum, villarum, & spoliis pecorum & equorum. Et quum sibi alia defensio non adesset, etiam sacrosancto Eucharistiæ Sacramento se & suos committebat. Unde aliquando ad proximum castrum cum fratribus cum Sacramento veniebat & animalia monasterii referebat. Contendebat etiam cum civibus Hildeshemensibus, qui terminos & pascua monasterii gregibus suis devastabant. Unde & vice quadam cum expertinacia atque proposito damnum sibi in *bladis* inferrent & desistere nollent, ipse pro armis Sacramentum in manibus suscipiens exivit ad eos cum fratribus usque ad montem lapideum, ubi damnum monasterio inferebant. Rustici quoque per circuitum & quasi totum vulgus contra eum movebantur, eo quod de licentia Episcopi avertebat vias communes, quæ factæ erant per monasterium tempore desolationis suæ, versus sylvam faciens fossata percurrentis monasterii atque piscinas in capitibus viarum. Fecit quoque inter alias illam grandem & profundam piscinam in horto circa cœmeterium, quâ & partem antiqui cœmeterii occupavit, cujus aggerem vix per plures annos complevit. Ipse est, qui singulariter fecit, ut sit memoria ejus in benedictione, quia bona ad usuram obligata laboribus & industria redemit aut arte ad *vitalitia* perduxit. Fuit quippe homo agricola ac multa sevit & messuit, multaque pecora nutrit, unde pecuniam copiosam multoties summavit. Venerabilem vero dominum Gerardum Episcopum semper fautorem habuit, qui etiam causa adventus ejus fuerat, ut supra dictum est, maxima. Qui etiam Episcopus in monasterio nostro suum confessorem de fratribus nostris tunc habuit. Docuitque semper idem dominus Hermannus exemplo suo dominum terræ habere fautorem, quocumque modo possemus absque; tamen præjudicio libertatis monasterii. Idem etiam dominus Hermannus multa ædificia nova construxit, licet minus pretiosa. Primo capellam in *Sodder*, in cujus dedicatione se ibidem fecit benedici ab Episcopo; item capellam in nova curia, in monasterio vero illam magnam & altam domum lapideam ad aquilonem monasterii de materiis destructorum ab eo ædificiorum inutilium, unde tunc fama exiit, quod castrum ædificaret; Item ad orientem aliam eidem domui contiguam, in qua constituit *stubam* fratribus; item granarium grande prope eandem domum ad occidentem; Granarium etiam lapideum & forte ad austrum in cœmeterio prope Ecclesiam. Fecit & infirmatorium infra & dormitorium supra innovari, sed non perfecit, multaque alia construxit intus & extra monasterium. Super omnia vero & semper merito primitus sollicitandum restituit divina officia debite & ordinate juxta modulum suum, quæ iam antea per quinquaginta annos & amplius neglecta fuerant neque debite persoluta. Observationesque regulares cum suis novis fratribus cœpit innovare atque tenere. Pauperes clericos atque notos hinc inde recipiens, pusillos cum magnis, in novitios, sicque novum conventum constituit, postquam abierunt, qui sub rigore esse noluerunt. Redemit etiam calices atque libros obligatos, multaque alia bona pro monasterii reformatione operatus est. Dapsilis fuit atque splendidus in panibus. Ideoque multa cum suis in laboribus faciebat & ab omnibus magnificabatur, juxta illud Sapientis: splendidum in panibus benedicunt labia multorum & testimonium ipsius fidele. Et si quid excessit coram Deo, ex larga amministrazione victualium venit. Ipse cum fratribus primus fecit & fodit fossata nostra circum monasterium, quæ dominus Johannes successor suus duplicavit. Per se quandocumque potuit in divinis cum fratribus fuit aut procuravit, ut sua absentia non obstante debite perficerentur. Qui postquam per annos circiter 28. utiliter rexisset & in bonum statum monasterium reduxisset, plenus multis laboribus & per consequens meritis, quia juxta Sapientem: bonorum laborum gloriosus est fructus, in bona confessione timoris Dei, protestans fratribus, ut viriliter agerent, in Domino & in fiducia ejus perrexit ad dominum [mercedem] laborum suorum, ab ipso recepturus æternam. Status autem monasterii in temporalibus, in quo ipsum reliquit, hic est. Debita ad manus 58. talenta *Penensium denariorum*. Pensio ad vitam 24. marcæ. Debita novæ curiæ XVIII. talenta, quinque floreni, 4. chori filiginis, tria plaustra avenæ. Obiit autem anno gratiæ 1406. pridie Idus Aprilis, relinquens conventuales novos & religiosum virum Hinricum de Euessen suum collegam, qui cum eo primo venerat, cum aliis 19. fratribus, jam bene instructis, quos ipse receperat; & de conversis quinque personas. Erat enim valde prudens in discernendis rebus, unde & à patribus Ordinis & ab aliis Prælatibus atque personis pluries fuit invocatus pro negotiis terminandis.

XI. De domino Johanne Abbate Harlsem & de factis ejus & de gestis tempore ipsius.

BENIGNUS Deus, qui incepit in nobis opus bonum per venerabilem dominum Hermannum non passus est rursus deperire, sed magis ut perficeretur, utque perficeret, gratiam mini-

ministravit. Ideoque curavit suscitare super nos pastorem alium loco ipsius, qui potuit & voluit reformationem exorditam non solum non dimittere, sed modis omnibus eandem augmentare, Dominum videlicet *Johannem* dictum *de Harlsem*, nomine etiam suo gratiam præferentem. Cujus frater carnalis proconsul civitatis Hildeshem post aliquos annos sub fratre *Hinrico* Abbate factus est in loco isto conversus. Hic Venerabilis dominus *Johannes* ad ordinem se contulerat ante plures annos sub domino *Hermann*o, relinquens beneficia sua ecclesiastica in Hildeshem & alibi, multumque profecerat in devotione sua & industria. Nam officium custodis Ecclesiæ habebat cum cura Capellæ in *Holthusen*, omnesque proventus fructuum illius villæ, de quibus necessaria ipsius officii ministrabat. Occasio conversionis ipsius sic fuit facta. Cum enim tempore quodam ordinationis sacrorum Ordinum simul adesset, cum aliis coram Episcopo, videt personas adesse monasterii nostri pro ordinibus suscipiendis ita honeste se gerentes in omnibus gestis, quod mirabatur. Cumque inquisisset, unde & de quo monasterio essent hujusmodi personæ & didicisset, quod de nostro monasterio essent, multum eorum exemplo movebatur. Et exinde cogitavit mundum relinquere, & ordinem & monasterium nostrum intrare, sicut & fecit. Qui cum curam totius monasterii suscepisset, anno domini 1406. cepit ædificando perficere, quæ dominus *Hermann*us obitu præventus non potuit consummare, videlicet tecta monasterii super cameram Abbatis, quam de parte dormitorii fecerat dominus *Hermann*us. Item super Refectorium & super domum braxaturæ ante coquinam. Eandemque coquinam extruxit à fundo lapideam, sicut paralogium capitulum, Armarium, dormitorium, colloquium, auditorium & omnia cum tectis, trabibus atque tegulis perficiendo. Omnia quoque monasterii ædificia erant vetusta, ruinosa, rimis patentibus. Anno vero domini 1412. regiminis sui sexto cepit ponere in cœmeterio extra oratorium fundamenta novi chori & Ecclesiæ futura per semicirculum, ubi summum jam habetur altare multum pretiosè cavatis lapidibus cum capellis ex utraque parte in absida, sustollens murum à fundamento & à terra decem pedum altitudinis cum ambabus columnis, quæ ab intra dicto circulo adherent. Sed quod nimis sumtuosè opus inceptum fuerat, totaliter cessatum est ab eo, quod uno tantum anno sic inceperat. Sicque permanfit per annos decem & septem, nihilque interim amplius in eo opere factum est, & oratorium totaliter intactum mansit usque ad secundum annum fratris *Hinrici* Abbatis. Eodem tempore cepit destruere antiquam domum nostram in curia civitatis Hildeshem & illam magnam, quæ nunc est, mediante fratre *Alberto* bursario suo reædificare, quæ vix tribus annis completa est magnis expensis, [in] muris & lapidibus, ut apparet. Item cyphos lavatorii fecit novos fieri. Item ædificavit duas domos ligneas loco antiquorum pro hospitibus & infirmis circa cœmeterium & stabulam fratrum cum domo in orto, ubi nunc est. Recuperavit etiam molendinum lapideis parietibus à parte orientali, piscinam etiam cum monte *Quenenbarg*e primus incepit; item piscinam, quæ dicitur *de Taschendick* fecit. Fossata etiam quæ prædecessor suus primus circa monasterium fecerat, duplicavit; item procuravit fieri domum illam pergrandem lapideam in curia nova. Similiter & in *Bocka* domum illam ligneam & magnam. Fecit etiam scribi libros in commune, fratribus & in ornamentum Ecclesiæ. Calicem solemnem deauratum pro solemnitatibus fieri procuravit. Contigit quoque temporibus suis à quodam clerico dicto *Fridericus* *Bruggeman* obtinere Ecclesiam nostram in *Alvelde* tempore *Constantiensis* Concilii sub *Martino* Papa 5. qui tamen clericus cum videret, quod de facili eam habere non permetteretur, quamvis magnos habuisset fautores, non ausus est aliquid attentare & conatus ejus ad nihilum redacti sunt, nobis non dormientibus. Eodem tempore *Oldermanni* in villa *Einem*, ut novam litteram habere possent, concesserunt nobis gratiam recuperandi mansum nostrum ibidem cum area. Item dominus *Johannes* erat iam grandævus, cum ad regimen vocatus est, eoque rarius exiit monasterium. Habuit enim gnaros fratres pro officialibus, sed divinum officium diligenter procuravit, ubi cum fratribus, quandocunque potuit, aderat, procurans omnibus necessaria pro modulo suo, permanfitque cum eis in omnibus observantiis regularibus, sicut à prædecessore suo domino *Hermann*o didicerat, multaque alia procuravit. Capellam in *Holthusen* altius sustulit muris ex omni parte, eamque de novo dedicari fecit. Emit quoque decimam in *Lathusen* & bona in *Bornum* trans *Honover* de elemosynis fidelium & de pecuniarum summis monasterii, quas aliquando copiosè colligebat, eo quod tempore suo quasi continue frumenta erant cara in foro, unde ipsas colligebat. Fuit etiam mediocriter bene litteratus, quietus & conscientiosus, patriæ pacem domino concedente suo tempore. Attamen circa finem vitæ suæ accidit illa magna guerra inter Episcopum, patriam & duces per tres annos continuos. Cum qua & magna venit mortalitas, ita ut in uno mense, videlicet *Augusto*, septem fratres tollerentur per pestilentiam. Præterea circa principium sui regiminis defunctus est venerabilis Pater dominus *Gerardus* *Episcopus Hildeshemensis* fidelis coadjutor domini *Hermann*i ad reformationem fideliter sibi assistens in suis oppressionibus. Cui successit dominus *Johannes de Hoya*, qui fidelitatem, quam fecerat atque tenuerat prædecessor monasterio semper exhibebat. Nec unquam consensit monasterium subintrare. Liberalis fuit dominus Abbas in receptione pauperum clericorum, cujus & omnino, qualis

fuit devotionis & vigoris, quidam pauper clericus expertus est. Cum enim affuisset in monasterio habitu laicali, more scholarium, quasi per quindenam ad probandum, & vellet abire nec reverti; indicatum est Abbati, qui fecit eum venire ad se. Cui cum diceret, quare recedere vellet, respondit se velle iterato tradere ad studium literarum, & si Deus illi inspiraret, vellet reverti. Quamvis tamen hic scholaris sic non intenderet, imo nec reverti proposuisset; tandem dixit ei Abbas: ego vellem, quod maneres, quod si nunc nolueris facere, spero de domino, quod reverteris; quod quidem minime scholaris ille advertit. Cumque quasi latus abiisset, ut suos codicillos tolleret, ut ad studium quantocius properaret, cepit in via in tantum flere, quod non potuit se cohibere, & tantum dolere de recessu, quod eadem die petiit amicos suos, quatenus rursus pro eo intercederent ab Abbate; qui læti libenter fecerunt. Et Abbas eundem libentius recepit & dixit ad eum: ego scivi, quod citius reversurus esses. Et sic firmatus ille & perseverans de gratia Dei huiusmodi tentationem amplius non percepit. Et quis dubitet, hoc factum ejus oratione esse perpetratum, cum esset devotus & quod sciebat, simpliciter alios docebat. Vir enim erat boni consilii, plures habens corporis infirmitates, maxime frigus corporis patiebatur, quod vix vestimentorum copia se defendere potuit. Attamen ivit ad labores manuum cum fratribus & qui primus in choro & in laboribus fuit. Fecit fieri per lapidas fenestras lapideas per medium crucis in infirmitorio ponendas & in commoda Abbatis. Quas quidem fenestras successor suus postea posuit. Ipse vero postquam rexerat per annos fere XVI. migravit ad dominum, anno ejusdem 1422, conversionis sancti Pauli. Ipse dominus Johannes acquisierat sibi primus illam magnam fodinam lapidum propter futuram Ecclesiam, quam modice inceperat perficiendam. De qua etiam domus illa magna in civitate in curia nostra constructa est & quamplurima alia pro monasterii utilitate. Et tantam copiam fecit excidi lapidum & adduci in monasterium, quod quodammodo omnia plana monasterii lapidibus implevit. Unde & proverbium exivit, quod tanta copia petrarum ante novissimum diem vix aptaretur. Et quamvis idem dominus Johannes propter alia negotia non quiverit Ecclesiam consummare, præparavit tamen impensa lapidum & lignorum, ut legitur de Propheta David, plures quoque per latomos fecit lapides aptari, per suos sperans successores adimplendum, cujus ipse semper habuit voluntatem. Contigerat etiam quinto anno regiminis sui unum quoddam satis mirabile. Nam quidam frater honestus aptus ad multa, incurrit subito *pestem inguinariam*, qua & post modicum obiit. Altera die sepultura ejus quidam novitius eadem peste tactus, ductus est ad infirmitorium & graviter insuper febre correptus, ita ut omnes de vita ejus desperarent, unde & à Venerabili Patre domino Johanne sacro oleo inunctus est. Cumque ipsum fratres tanquam iam abiturum singillatim visitarent, unus ex eis eidem novitio suggestit, ut se beato Barnwardo episcopo devotius commendaret. Quod cum fecisset, ille statim cepit melius habere & convalescere, in tantum, ut post dies octo professionem suam faceret solemnem in Oratorio. Et *apostema* in eo totaliter defecit. Unde ipse eundem beatum Barnwardum semper ex eo in devotione retinuit, & libens & promptulus fuit ad suum festum celebrandum. Novæ autem illi monacho datæ sunt vestes, quas habuerat ille frater, qui, sicut dictum est, tam repente pestilentia mortuus est. Qui, ut quorundam seniorum relatione notum est, inter mira refertur, licet fuerit honestæ vitæ, tamen negligens fuerat circa divina propter artes suas persolvenda. Unde & postea quodam tempore apparuit idem defunctus alteri religioso fratri & devoto retro chorum veteris Ecclesiæ iacenti post præpulsationem matutinarum in oratione circa altare, ubi solent fratres disciplinas post nocturnas suscipere. Venit autem de capella retro idem altare & recognitus est à fratre orante & timore perterritus, cui signavit idem defunctus, ut sibi disciplinam dare vellet. Et ille e contra signavit, ex quo defunctus esset, quid ibi faceret. At ille, si, inquit, negligens non fuisset, huc non redisset. Et accepta disciplina a dicto fratre ante altare, rursus capellam illam, unde venerat, ingressus est, & non amplius eidem apparuit. At ille valde paucis, quod viderat, narravit. Fuit autem talis persona tantæ gravitatis atque religionis, cui visio apparuit & sanæ mentis, quod nefas videbatur sibi non credi. Quod exemplum attendant, qui ex proposito sive negligentia, ea, quæ divini officii sunt, negligenter persolvunt. Defuncto, ut dictum est, domino Johanne, successit eidem in regimine Domivus *Albertus de Milfinge*, qui tunc erat Prior domus & diutius fuerat Burfarius, multaque operatus est pro monasterio industria sua, eo quod esset gnarus in temporalibus atque versutus. Hic in principio sui regiminis reparavit & innovavit tectum capellæ & domus ante portam; item inceptam novam piscinam ante montem Quenebarg supplevit. Item posuit fenestras in commoda Abbatis & in infirmitorio, quæ prædecessor suus aptari fecerat. Item fecit & inchoavit murum per medium curiæ monasterii, in quo posuit mediam portam, sed non totaliter consummavit. Item posuit trabes infirmitorii & capellam ibidem absque altari & testudine. Item procuravit caminatas in *Gronaw* & in *Gembusen*. Ipse est, qui omnia, quæ habet monasterium bona inter rivulum *Bostere* & civitatem Hildesemensem locaverat civibus pro pascuis cum omni utilitate 40 annis sine consensu totius Conventus atque visitatoris propter civium amicitiam, Sed è contrario res contigit. Nam postquam contractus factus est inter eosdem

eosdem in initio consules ejusdem civitatis emerunt *molendinum* nostrum, quod dicitur *Episcopi*, de manu Laici à nobis eandem tenentis iudicio seculari sine Abbatis & nostro consensu. Nec aliquo modo voluerunt respondere super proprietate sive iure feudali, sed tantum aliquid dixerunt de causa molendini, quod sic quidem permansit sub tali periculo usque ad novum annum sui successoris fratris Henrici Abbatis. Sicque amicitia, quam putavit comparare cum rebus immobilibus monasterii acquirendam, in contrarium ad magnum periculum & discordiam devenit. Item ambitum nostrum superius tabulavit. Ipse etiam in ornamentum Ecclesie de argento sibi à suo predecessore relicto, insignem crucem argenteam & duas ampullas & parvum vasculum pro aqua benedicta per circuitum à subdiacono deferenda, omnia argentea fieri fecit. Tempore suo defunctus est pia memorie dominus *Johannes de Hoya*, episcopus Hildesemensis nobis & nostro monasterio satis favorabilis. Et suscepit regimen Episcopatus dominus *Magnus, Dux Saxonie inferioris*, qui ante fuerat *Episcopus Caminensis*. Hic semper gratosus fuit monasterio nostro, ut infra patebit, & ab initio sue dominationis usque in finem vite sue. Dominus autem Albertus in ædificatione Ecclesie nihil omnino operatus est, cum tamen multam materiam lapidum haberet, sed eosdem lapides ad murum curie monasterii, ut dictum est, pro parte convertit. Qui postquam fuisset Abbas usque ad annum quintum, podagra infirmitatibus aliisque incommodis attractus, resignavit in presentia Domini *Morimundensis Venerabilis Abbatis* atque duorum *de Riddageshusen* atque *Clarofonte* Anno ab incarnatione Domini 1426. ipso die beatorum Martyrum Marci & Marcelliani, & accepta provisione transtulit se in *Walckenrede* professus ibidem, mortuus & sepultus est.

XII. De electione Abbatis Henrici de Berntem & de actis ejus
in regimine & destructione Ecclesie & in-
ceptione nova.

Assistente itaque dicto venerabili patre domino *Guidone Abbate Morimundensi* reformatore, quod hic nunquam alias factum reperitur una cum præfatis dominis *Hermannus de Riddageshusen* visitatore ac *Johanne de Clarofonte* monasteriorum Abbatibus assidentibus, eorundem consilio atque decreto statim post resignationem domini Alberti eadem die ordinatis electoribus & missa de Spiritu sancto solenniter celebrata, cæterisque rite peractis electus est hic in Abbatem frater *Henricus de Bernten*, annorum ætate quidem juvenis, infirmus quoque corpore, ideoque minus aptus ad tantum officium videbatur, quamvis per annos XVI conversionis quasi in omnibus officiis monasterii stetit sub dominis Johanne & Alberto. Fluxerant autem à tempore translationis nostræ de *Isenhagen* usque ad electionem hujus fratris Henrici 166 anni, à tempore vero ordinationis domini Hermannus Abbatis de *Peyais*, quando cæpit hic ordo reviviscere anni 48 vel citra. Hic autem frater Henricus Abbas cum aliquo modo convaluisset de infirmitate, qua & assumtus erat de infirmitario festinanter cæpit consummare, quæ predecessor suus incipiendo non perfecerat, videlicet primo murum per curiam monasterii, in quo media porta iam posita erat. Submovit etiam stabula periculosa in curia *paralogii*, distinguens eam à media porta per muros à dextris & à sinistris. Incepit etiam murum circa cæmeterium versus meridiem retro Ecclesiam, & posuit ibidem in angulo reservatorium piscium. Præterea cæpit innovare tectum & trabes domus lapideæ in curia nostra *Honover*. Quod quidem opus satis sumtuose perfectum est. Item tecta domorum habitabilium ibidem, circumdans eandem curiam muro per circuitum demoliens habitacula hujusmodi de subtus domum majorem. Postea acquisivit privilegium à domino *Mindensi* pro ædificanda capella ibidem. Et posuit interim ibidem portatile altare pro devotione; anno autem secundo ordinationis sue considerans & perpendens, quod multa ædificia necessaria jam tam ab ipso, quam à predecessoribus suis tam intra, quam extra monasterium in locis monasterio pertinentibus essent constructa ac ædificata, & nihil esset factum de Ecclesia sive oratorio, quæ nimia vetustate, igniumque ab olim conflagratione consumpta fuit. Nec operam suffultionis sive *appodiationis* a modo admittens ruinam suam cotidie minabatur, rimis undique patentibus & lapidibus singillatim decidentibus. Neque tectum ejus jam aliquis magister audebat pro reparatione ascendere. Consilium ergo super hoc sui visitatoris domini Abbatis de *Riddageshusen* & sui conventus habuit, quomodo se aliquo modo pro nova Ecclesia exhibere posset. Sed graviter talia consulta sunt, tum quia pecunia in promptu ad hoc necessaria non habebatur, tum quia Abbas juvenis erat & inexpertus in hujusmodi. Et quia de nova Ecclesia non potuit aliquid ædificari amplius, nisi vetus Ecclesia submoveretur de loco: placuit etiam super hoc habere consilium venerabilis Domini *Magni Episcopi* atque suorum. Qui cum venissent & considerassent periculum fratrum in Ecclesia, una sententia omnium fuit, ut antiqua Ecclesia demoliretur, etiamsi nunquam aliam ædificare possemus, ut tanta pericula per ejus sublevationem declinarentur. Posset enim fieri, ut quod propter talem necessitatem inciperetur, Deo dante, in futuro perficeretur. Nam si nunquam inciperetur, nunquam perficeretur. Acceptis itaque consiliis hujusmodi tandem consensus

omni.

omnium factus est, ut antiqua Ecclesia ante omnia deponeretur, ut locus aptus fieret pro futura nova Ecclesia. Adductis igitur undique magistris operum, tam architectorum, quam latomorum, & machinis aptatis, deposita & destructa est ecclesia illa cum suis testudinibus & à fundamentis submota caute & discrete relictis duabus tantum testudinibus cum 4 columnis ante turrin grandem, ubi ad tempus *Stalla* fratrum pro divinis interim agendis poni possent, quæ jam tunc primo transtulimus in infirmitorium, ubi per annum integrum divina more solito sunt semper celebrata. Loco itaque vetustæ Ecclesiæ fundamentaliter purgato, lapidibus cum cæteris materiis in cœmeterio in unum collocatis & defossa terra in altum & latum pro novis fundamentis, incepta sunt in nomine Domini ipsa fundamenta & jactata, pro nova Ecclesia de ingentibus lapidibus, quorum copia aderat tam murorum per circuitum, quam columnarum novi futuri Oratorii crucem more Ordinis figurantis. Et continuatum est opus cum illo, quod fuit antea positum à Domino Johanne Abbate, ut supra dictum est, in cœmeterio ante annos 17. Frater autem Hinricus Abbas volens cum opere festinare ad finem, statuit non ita pretiose & sculpte ædificationem proficere, neque lapides sumtuose cavare uti inceptum opus antea fuerat, quod erat præ oculis. Sed reperit de consilio magistrorum faciliorem modum proficere & continuandi aliter, quam opus apparuit. Ita tamen quod continuatio fieret secundum situationem, uti apparet intuentibus & considerantibus. Primo itaque illo anno singulis clenodiis nostris una cum stallo fratrum in infirmitorium deportatis ac deinde veteri Ecclesia eruta, firmisque fundamentis pro nova Ecclesia per circuitum positis, Deo propitio adjutore cœpimus ædificare super idem fundamentum eodem tempore ad altitudinem staturæ humanæ à terra per circuitum, aliisque annis continuis sequentibus ita ut muri una cum columnis elevarentur à fundamento & à terra per triginta pedes, quibus quatuor annis sic completis in Ecclesiæ structura cessatum est ab opere propter exurgentes *lites inter dominum Episcopum & Duces Brunswicensium*, unde & pericula & rerum damna per tres annos sequebantur. Verum infra præfatam destructionem Ecclesiæ & reædificationem novæ ordinavit Abbas altaria aliqua in diversis locis, quæ de Ecclesia submoverat, ne divina interea aliquantulum imminuerentur, quum de consumatione oratorii incepti de propinquo spes dubia tenebatur. Jam enim consumaverat capellam in infirmitorio & fecerat consecrari. Submovit etiam altare capellæ ante portam, quia nimis bassum erat, & reconsecrari fecerat una cum novo cœmeterio ibidem juxta capellam versus aquilonem. Posuit ergo unum altare in loco capitulari, unum ante capitulum, unum in Sacratio novæ Ecclesiæ, quod jam perfecerat, cum testudinibus duplicibus. Item unum altare in ambitu in parte occidentali prope lavatorium, atque unum in colloquiis, quæ omnia altaria fecit consecrari. Infirmitorium, capitulum & Sacrarium in capellis. In veteri autem Ecclesia, quæ diruta est, non erant nisi septem altaria consecrata, excepto summo altari, quod erat solenne portatile impositum super lapideum altare ornatum ac si fuisset altare per se consecratum. Ecclesia etiam antiqua nunquam fuerat perfecta ab antiquo, quia defecerat circumferentia, ubi summum altare collocari debuisset, & in uno brachio crucis versus austrum prout fundamenta eorundem in terra posita ab olim reperimus, cum nova fundamenta foderemus. In dictis igitur altariibus & capellis fratres interim celebrarunt. Insuper erecta sunt plura altaria portatilia, ne aliquæ Missæ omitterentur. Cum autem per annum Conventus divina cantasset in Infirmitorio, relata sunt stalla fratrum cum cæteris clenodiis in illam partem veteris Ecclesiæ, quæ, ut dictum est, remanserat, ibique conventus patientiam habuit, stando in divinis quasi per sex annos continuos. Quibus iterum completis cum cognovisset Abbas, illam quoque ruinam suam minari, & hoc per experientiam magistrorum latomorum certissime didicisset, iterato & tertio stalla fratrum transferri fecit in dormitorium, cum locum aptum non haberet alium, in partem versus Ecclesiam, ubi jam super Sacrarium habebatur camera sive *Bursaria*, bene tutata per muros & testudinata, qua Clenodia altaris reponi potuisset. Ibi ergo erecto altari portatili & aliis necessariis divina fratres celebrantes, quasi per annos 4 usque dum nova Ecclesia esset dedicata. Cumque illa pars veteris Ecclesiæ, in qua steterat conventus, dirui aggrediretur, solum cum una pertica testudines & muri eversi sunt. Ita Dominus tunc, sicut & semper, conventum servavit in isto periculo ab omni læsione, excepto fratre Hinrico de Netelinge, qui cecidit de trabibus novi Oratorii, cum esset cum fratribus ibidem in opere, & se præparasset, ut Missam post tertiam celebraret, & mortuus est statim, ut ad infirmitorium post inunctionem deportaretur. Destructa quoque illa parte ultima de veteri Ecclesia, quæ remanserat, solum turris antiqua supererat, ubi ossa Venerabilis Alradi confessoris olim conversi nostri, unde supra dictum est, quasi neglecta permanere videbantur, quæ olim illic fuerant in magna reverentia, quod Abbas Hinricus considerans effodit & transtulit ea de isto loco ad honestiorem & posuit ea inter januam & altare ante capitulum anno incarnationis Domini 1437. in die Sancti Guilhelmi episcopi & confessoris cum hujusmodi epitaphio brevi:

Alradi fossa sunt hæc venerabilis ossa,
Qui monachus factus monachi vigilavit ad actus.

Inve-

Inveniebat etiam circa sepulchrum ejus antiquum epitaphium taliter versibus exaratum:

Alradi vita cultu Christi redimita
 Cœlesti vita cœli sit in arce polita
 Hic miles mundum prudens fugiens furibundum,
 Se servans mundum virtutum perque profundum,
 Fratrum lucerna factus suadendo superna
 Tantaque lucerna iacet hac extincta caverna,
 Vitaque pro digna facit ipse juvantia signa,
 Quæ quærto digna fide, mente devota benigna.

His itaque per singula patris de speciali gratia Dei nobis concessum est, quod in ista necessitate & mutationibus locorum pro divinis nec una quidem de horis canonicis persolverendis & cantandis cum omnibus officiis defunctorum incantata præterit, quin omnia juxta morem Ordinis persolverentur. Nam semper interim, quod stalla transferebantur, in capitulo persolvimus horas debitas cum Missæ officio, donec stalla recollocarentur. Et privatæ Missæ fiebant in altaribus antedictis & collocatis.

XIII. De multis, quæ operatus est & sollicitavit fieri pro commodis fratrum & in aliis negotiis monasterii ubilibet procuratis.

Sed interim quod cessatum est ab opere, ut dictum est, Ecclesiæ, non cessatum est ab aliis monasterii necessariis. Abbas namque plura operatus est in commodis fratrum. Ante omnia tamen non cessavit à fodina lapidum, quos sine intermissione adduci fecit & secari. Reparavit etiam antiquum calefactorium & latius ab intra fecit cum pavimento albo & mundo & superiore tabulato per modicum sublevato. Ordinavit etiam *stubam*, cum calefactorio ibidem & pelvibus de aurichalco cum sedilibus & ad lavandas res necessarias. Aptavit & infirmitorium cum lectulis & calefactorio atque fornacem cum clausuris. Item dormitorium quantum ad partem aquilonarem faciendo ibidem pavementum mundum & submovendo ibidem trabes & asseres nimis basse desuper imminentes. Fecit & 4. *commoda* five cameras pro Abbate cum fornacibus & aliis correquisitis. Et etiam disposuit cameram, in qua Abbas dormire solet, ut haberet introitum & exitum in dormitorium & mundo pavimento complanavit. Postmodum pro comodo fratrum sublevavit ab inferius pavementum refectorii & fecit illic fornacem grandem & latam, derivans calorem usque ad proximum novum commodum Abbatis, posuitque in refectorio mensas de magnis tabulis & pedes earum de fortibus lignis quercinis & ornavit ipsum tabulatis desuper de asseribus pulchre levigatis & compositis. Similique opere fecit commodum præfatum Abbatis, faciens ibidem pavementum & fornacem trahentis caloris. Reparavit etiam plura in exterioribus videlicet piscinam in Holthufen, quæ tamen postea dirupta est. Item aggerem piscinæ Molen camp eliminavit. Siccavit etiam piscinam illam profundam circa cœmeterium per annum & dispositis illic canalibus firmis in fundo aggeris posuit. Novum illic molendinum, ante eam in loco spinarum sollicitudinis. Insuper molendinum in monasterio antiquum reparavit in statum pristinum. Multa etiam arbuta evellere fecit & novari in locis & agris monasterii, unde & quorundam vicinorum contra se invidiam excitavit. Nova etiam fossata plura elaboravit & antiqua reparavit. Fecit etiam novum fossatum inter montem nostrum Klingenberg & nemus usque super sylveta novæ curiæ, & infra à nova curia usque in Krovesdal. Fecit *vineam* & *humileta* renovavit in locis spinarum & dumetorum singulis in agrum fertilem deductis. Procuravit sibi oves & boves domum faciens prope muros monasterii, ut sumtus famulis propter fabricam Ecclesiæ eo levius supportaret. Instauravit de novo longum stabulum equorum in curia posteriori retro pistrinum versus aquilonem circa murum. Præterea cum villa nostra *Wenthusen* totaliter esset deleta præter capellam, erexit ibidem juxta cœmeterium forte defensorium cingens ipsum cum fossato simul cum cœmeterio & ecclesia & villulam circumdedit grandi sepe per circuitum ad tutelam habitantium, novum etiam propugnatorium in *Egenstede* erexit, & in *Holthufen*. Insuper doluit semper de periculo molendini, quod dicitur episcopi, quod Consules sub manu sua habebant & emebant sub domino Alberto prædecessore suo, ut hoc factum ad bonum finem pro monasterio ordinare posset, propter quod ivit ad diversas patrum Ordinis convocationes pro concilio & auxilio intendens lites cum dictis detentoribus, nisi secum pro monasterio componerent aut molendinum dimitterent. Qui cum Abbatem desistere nolle viderent & frequenter super hoc scripta minatoria aliorum abbatum Ordinis reciperent, tandem placitis acquieverunt & concordiam cum Abbate & suis inierunt, dictumque molendinum proconsules & consules ab Abbate in pæudo coram notariis & testibus & coram fratribus jure feudi acceptarunt, prout

scripta super hoc evidentius ostendunt. Discordias etiam frequentes cum pastoribus de Hildesheim habebat plus quam sui prædecessores. Præterea lites habuit pro duobus mansis litonicis in *Rutenborge*; item pro duobus in *Slebecke*; item pro dimidia decima in *Latbusen*, & pro quadam decima in *Anderten*. Istitis omnibus non obstantibus ivit ad diversas convocationes patrum. Unde etiam anno domini 1438 cum quibusdam deputatis missus est ad *capitulum generale in Basilea tempore concilii celebratum*, ubi & generali Concilio Basiliensi infulatus est cum aliis patribus, & indulgentias concilii reportavit conventui. Postea etiam abiit cum quibusdam in *Francford* ad patres. Vocabatur etiam ad diversa monasteria Ordinis tam pro electionibus, quam visitationibus. Super hoc & Dominus *Magnus Episcopus Hildesemensis* pluries eum petiit adesse pro reformatione quorundam monasteriorum sibi subiectorum. Unde & plura reformata sunt de gratia Dei & reformantur. Et plura tam intra, quam extra monasterium coactus est sollicitare, propter quod etiam ædificatio Ecclesiæ retardabatur, licet omnia præfata negotia præteriri non possent, ut patet. Attamen labor & sollicitudo pro Ecclesia consummanda excessit semper omnes alios labores in mente Abbatis.

XIV. De Consummatione Ecclesiæ interius & exterius & ornatu ipsius & de Abbatis infatigabili sollicitudine.

Multis igitur & variis istis pro monasterii necessitate laboribus completis per triennium, quo propter guerras cessatum est à fabrica Ecclesiæ, quo & bona villarum reparavit per illam guerram devastata, idem Abbas cœpit insistere cum fratribus suis iterum ædificationi Oratorii incepti, ut consummaretur. Nec amplius cessatum est ab opere, donec omnes muri cum fenestris, arcibus atque columnis essent perfecti secundum omnem modum primo conceptum. Crevitque opus in manibus operantium. Nam sollicitudine Abbatis omnes lapides per latomos præparati erant & aptati. Neque etiam necessaria in pecuniis vel in aliis aliquando defuerunt, Deo, ut speramus, providente atque singula pro domo laudis suæ præordinante. Opere igitur lapideo perfecto, adducta sunt ligna quercina ad trabes & ad cætera tecti necessaria, & campanilis, & perfecta sunt omnia, prout cernentium nunc oculis patet cum tectis lapideis & plumbeis. Quæ postquam completa sunt, postea per laborem unius anni testudo superinducta est. Deinde interius in Ecclesia omnia ordinata sunt. Primo summum altare fundamentaliter à fundo eductum, compaginatam & ornatam est cum suis abditis locis, post hoc octo privata altaria. Nam altare in sacrario jam antea consecratum est. Strato itaque pavimento & quibusdam *piscinis* præparatis circa altaria ritè cuncta introrsus completa sunt. Item gradus dormitorii per arcum lapideum fieri procuravit, ne facile strepitus ascendentium vel descendentium quemque turbaret. Abbas autem jam antea comparaverat quoddam solemne candelabrum de aurichalco magnum, latum & altum in septem brachiis sive lucernis. Quod postquam mundari fecerat atque reparari, posuit in gradibus presbyterii novi. In fenestris etiam capellarum ex utraque parte infra & supra jam erant à fratribus factæ vitreæ tabulæ affixæ. Porro solemnem illam fenestram versus austrum quidam civis Hildesemensis pro majori parte procuravit, at reliquam partem Abbas ex monasterio approcuravit & materiam picturæ dedit. Suspendit etiam imaginem beatæ Virginis in presbyterio. Construxit gradus lapideos ad superiores capellas & parvam cameram in muro pro oleo conservando; Similiter & locum ampullarum & aquarum, canale quoque ibidem obtendendum. Igitur quodammodo in dictis annis tota illa pars Ecclesiæ major & nova intus & extra perfecta est secundum dispositionem Abbatis totaliter disposita juxta certas mensuras atque formata.

XV. De dedicatione Ecclesiæ, cœmeterii & ambitus & de frequentia populi atque solemnitate victualium & de ministerio ministrantium singulis statibus.

Anno igitur gratiæ & incarnatione domini nostri Ihesu Christi 1440. cum jam Ecclesia nova esset parata, & pars inferior clausa per parietem lapideum atque tectum desuper, fenestræ quoque essent lineis pannis coopertæ, excepta majori fenestra, ut dictum est, ad austrum; decrevit Abbas una cum conventu suo, ut Ecclesia dedicaretur, quia longum videbatur hoc protrahere, donec alia pars totaliter adderetur. Ne ergo spes dilata affligeret animas desiderantium, petiit Abbas humiliter venerabilem dominum *Episcopum Magnum* pro consecratione Ecclesiæ suæ, & ut officium ipsum per se facere dignaretur. Cumque se legitime excusasset, se personaliter ad hoc vacare non posse, injunxit hoc suo vicario in spiritualibus, venerabili domino videlicet *Jobanni Episcopo Misinensi*, uti hæc omnia secundum dispositionem Abbatis exequeretur. Qui dum eodem anno dominica prima post octavam diem

corpo-

corporis Christi advenisset, affuit simul & innumerabilis multitudo utriusque sexus. Abbas cum ubique per circuitum prædicari fecerat in civitatibus & in villis, quod mulieres per novem dies in ista dedicatione possent intrare monasterium pro devotione. Aderant & tunc præsentibus cum Abbate nostro Venerabiles domini *Abbatibus de Walckenrede, Amelungesborn, Riddageshusen*, atque *Michelnstein* monasteriorum ordinis nostri. In præfata ergo dominica prima post octavas corporis Christi, in qua tunc simul erat festum sancti Bonifacii Episcopi & martyris. Accedens dominus *Johannes Episcopus* cœpit consecrare Ecclesiam & postmodum summum altare, recondens in eo 24 partes reliquiarum sanctarum, ipsumque altare simul cum Ecclesia in honorem Dei omnipotentis, ad titulum & honorem perpetuæ & gloriose Dei genitricis, semperque virginis Mariæ, patronæ nostri totius Ordinis, sanctique Michaëlis, omniumque angelorum sanctorum cum omnibus sanctis virginibus utriusque sexus, quatenus talibus patronis nostra jugiter gaudeat Ecclesia sublimata & eorum patrociniiis semper & ubique protegatur. Altera die videlicet feria 2. consecravit totum cœmeterium & unum altare, quia opinio atque suspicio erat, quod tam Ecclesia prima, quam cœmeterium essent violata. Nec annua commemoratio dedicationis colebatur nec sciebatur à nostris prædecessoribus. Sequentem autem die feria tertia totum ambitum dedicavit cum hortulo & similiter unum altare. Sicque à prima die usque ad nonam diem semper unum altare consecravit cum assistentia dictorum dominorum Abbatum & aliis pluribus prælatis atque religiosi cum multis millibus populorum, maxime sexus muliebris variarum conditionum. Semper etiam augmentabatur populus de die in diem, nec nostra congregatio atque Ecclesia lamentari tunc habuit secundum Prophetam dicentem: *Vix Sion lugent eo, quod non sint, qui veniant ad solemnitatem.* Nam omnes vix circum & versus monasterium plenæ erant hominibus, istis diebus accedentibus atque recedentibus ad modum parietis conglobati. Aderant plures de propinquieribus & majoribus civitatibus, de villis etiam & castris, de monasteriis virginum atque monachorum. Per se etiam Dominus *Magnus Episcopus*, Decani, Præpositi, milites, militares & quoque totus clerus & populus de civitate Hildesemensi, multi quoque religiosi diversorum Ordinum atque sanctimonialia, tantaque erat pressura populi in ambitu & Ecclesia, quod necesse fuit omnes aperiri introitus monasterii & latam januam per murum facere ad Ecclesiam, ne oppressi homines morerentur. Quibus tamen non obstantibus, quædam de mulieribus semivivæ reportabantur. Fratres quoque nostri cum ingenti labore comprimendo transibant per eos ad altaria propter consecrationem & celebrationem. Providerat autem Abbas *Hinricus* atque concesserat, consulens multitudinem in hoc atque monasterio, ut quicumque de secularibus vellet venalia sive mercationes ibidem libere habere, posset tam intra quam extra monasterium. Quod & factum est in copia de pane & vino, de cerevisia diversâ, cæterisque mercatu consuetis. Habebat quoque Abbas ipse excepto refectorio fratrum in diebus istis novem, quasi octo mensas cotidie plenas hominibus utriusque sexus, quibus fratres atque clerici seculares ac alii ministri deputati sufficienter ministrabant de diversis ferculis, cerevisiis & de vino nostri cœmenti, quod quidem isto anno, domino dante benedictionem, in copia habebatur. Vixque multitudo de vespere à media porta excludi poterat, donec de mane cum solita compressione redirent. Mulieres vero extra portam majorem de vespere minabantur.

*XVI. De Conclusionem dedicationis & pronuntiatione stationum
& de reliquiis sacrosanctis nostre Ecclesie & transpositione
anniversariae dedicationis.*

Revolutionis etiam annus septimus tunc illucescebat, quo reliquia beata virginis *Aquiagrani* exhiberi solent. Unde multi tunc de longinquis regionibus ibant per civitatem Hildesemensem, multa etiam loca alia interim visitaturi. Audita autem dedicatione Ecclesie nostre quia prope erat locus, in magnis cuneis properabant. Facta quoque est gravis solemnitatis, qualis non est audita similis aut visa ab his, quos tunc vita continebat. Non vero die juxta Ordinis instituta conclusuri festivitatem, femineumque sexum à modo exclusuri dominus Episcopus fecit solemnem processionem cum sacrosancto dominici corporis sacramento & cum omnibus reliquiis, quæ in ista nona die cum capsulis suis ponebantur super majus altare. Factaque est magna & solennis processio cum toto conventu nostro, aliisque Prælatis & religiosi & cum universa multitudine populi, quæ tunc amplius confluebat devotissime procedentes ab Ecclesia nova consecrata per antecapitulum & januas auditorii, per circuitum cœmeterii, per locum antiquæ Ecclesie & per ambitum, reversique in Ecclesiam per ianuam, unde exivimus solemnem Missam de dedicatione ad summum altare. Dominus Episcopus more solito celebravit & sermonem fecit ad populum, sicut in omnibus & singulis etiam præcedentibus diebus per se fecerat. Insuper Abbas providerat alios fieri sermones & stationes in cœmeterio à religiosi diversorum Ordinum. In quibus sermonibus vulgaribus tam Episcopus, quam ipsi mandatum domini Episcopi Hildesemensis tunc præ-

fidens noviter collatum, publicabant, videlicet quod monasterium ab ipso tempore consecrationis deinceps nominari deberet in vulgari *Marienrode*. Quod quidem nomen in Latino iam monasterio nostro olim dederat suus prædecessor dominus *Johannes Episcopus Hildesemensis*, quod & dominus Papa tunc sic confirmaverat, ut *Novale sanctæ Mariæ* ab illo tempore dici deberet, ut supra dictum est. Subjunxeruntque in sermonibus, quod statuisset, idem dominus Episcopus modernus, ut quicumque rationabiliter motus dictum nostrum monasterium *Marienrode* pro loco *Betzingerode* nominaret 40 dies indulgentiarum de speciali suo privilegio mereretur. Item quod idem dominus Episcopus more prædecessorum suorum renovasset, suppleret & confirmasset omnia privilegia dicti nostri monasterii, quæ à suis prædecessoribus & à summis Pontificibus & Imperatoribus, ac aliis Prælatibus atque Principibus, nec non & à quibusdam Christi fidelibus quocumque justo modo eidem monasterio nostro collata atque concessa fuerint. Quodque etiam subdedisset anathemati maledictionis æternæ omnes & singulos, qui dicto monasterio in suis personis, bonis, privilegiis & libertatibus & exemptionibus, quocumque colore nocere malirosè atque invidiosè præsumserint. Et quod imprecatus etiam esset æternam benedictionem Auctoritate Ecclesiæ sibi commissa, ipsum monasterium atque sua quoquo modo promoventibus. Super omnia autem indulgentias ordini à sede Apostolica collatas & indultas cum consuetis indulgentiis dedicationum. Insuper tunc dominus Episcopus celebrans infra sermonem exhibuit nostras Sanctorum reliquias in capsulis, inter quas de quibusdam specialiter sermocinatus est, videlicet, de tribus crucibus de ligno Domini, de spinea corona Domini, de ossibus sancti Johannis Baptistæ, de sanguine beati Stephani, brachium sanctæ Barbaræ virginis cum manu, manum beati Georgii martyris, de tibia beatæ Cæcilie virginis, item unum corpus absque capite, & plura capita de undecim millibus virginibus. Quibus quidem reliquiis nostrum monasterium ab antiquo & de moderno tempore constat magnificè esse dotatum. Ad quas reliquias oportune exhibitas populorum catervæ cum ingenti devotione oblationes spontaneas obtulerunt, seque suppliciter Sanctis illis commendarunt. Isto itaque nono die multitudine cum gaudio & benedictione exeunte sexui muliebri more solito interdictus est omnino quomodolibet ingressus. Altera die, quæ fuit decima, fecit dominus Episcopus una cum conventu humilem processionem in simplici aqua benedicta cum quibusdam sanctorum reliquiis per totum claustrum intra, maxime per illa loca, in quibus mulieres fuisse comperit, ne forte contigisset aliquid inhonestum, unde religiosorum virorum pia conscientia violari posset. Tali itaque sanctificatione iam purgato monasterio reversi in Ecclesiam, Missam de beata Virgine, electa patrona nostra Episcopus celebravit. Sicque demum cunctis rite completis, Deo nos juvante atque magnificè propitio, ipsi debitas gratiarum actiones & laudes cotidianas ab hoc tempore in Ecclesia consecrata in horis canonicis cæpimus decantare. Quo quidem laudis præconio, ut simus semper in templo laudantes & benedictes Dominum in omni tempore & semper laus ejus sit in ore nostro, nec desinat aliquando à nobis & ab ore feminis nostri, donet nobis misericordia sua, qui bonorum nostrorum non indiget sancta Trinitas, unus Deus Pater & filius & Spiritus sanctus Amen. Porro dispositione Abbatis nostri qui omnia & singula ita ordinavit, auctoritate Episcopi certis & rationabilibus de causis translata est memoria anniversaria dedicationis hujus de præfata die consecrationis in vigiliam S. Michaëlis archangeli vel in unam de continuis decem diebus usque ad festum sancti Dionysii exclusive perpetuis temporibus peragenda. In quolibet duorum istorum juxta placita & expediens potest poni dedicatio annualis. Ut autem dominica præfata prima post octavas corporis Christi cum tota sequente septimana, in qua grandis hæc festivitas peracta est, non absque solenni memoria propter prædictam translationem perpetuis temporibus haberetur, constitutum est ab eodem domino Episcopo & in vulgari sermone populo intimatum, quod omnium capellarum & altarium in claustris & in Ecclesia existentium, excepta capella sanctorum Martyrum Cosmæ & Damiani ante portam, annuæ memoriæ dedicationum in hac dicta dominica & hebdomada peragantur eo ordine & modo, ut in scriptis ejusdem Episcopi constitutum esse constat.

XVII. De ornatu Ecclesiæ & altarium. De libris conquistis & de tribulationibus insurgentibus post dedicationem à civibus.

Illo ergo tempore cum completa esset ista dedicatio, anno ordinationis Henrici Abbatis XIV. de infatigabili sollicitudine ipsius statim stalla de dormitorio illata sunt per artifices & in nova Ecclesia posita & aptata juxta possibile cum aliis clenodiis reportatis atque receptaculis necessariis fabricatis. Instruxit in presbyterio firmam capsam pro calicibus servandis. Fecit tunc fieri solenne & pretiosam archam in Summo altari de firmis lignis pro sacrosanctis reliquiis conservandis atque claudendis. Et in fano ipsius 14. imagines de alabastro pulcherrime sculptas, auroque deauratas cum interrasili tabulatu cum duplici depicto cooper-

coopertorio tabulari ex utraque parte, uti apparet intuentibus. In cujus capse medio, in posteriori parte inter reliquias sub cymborio postea fecit capsulam pro solennius atque comediis servando dominici corporis pretiosissimo Sacramento cum clausuris & antependium lineum & depictum anteprefatam archam suspendendum. Fieri etiam fecit appodiatorium pulchrum ante stalla ministrorum altaris in presbyterio. Fecit & lucernam firmam super cœmeterium & ossa mortuorum, quæ ibidem extra juxta murum in archa lapidea collecta in cœmeterio pro confricanda mortis memoria. Fecit ut lucerna certis temporibus pro defunctis ibidem & sepultis incenderetur. Excidi quoque fecit nova & pretiosa stalla fratribus in choro novæ Ecclesiæ quanquam consummata ponenda, in quibus multis expensis per plures annos elaboratum est, & posita sunt in infirmitorio, donec Ecclesia perfecta fuerit in suis ædificiis superaddendis. Constituit etiam atque ordinavit, ut in festis patronorum quorumlibet Altarium ardeat lumen sive lampas semper à custode ibidem ponenda. Ordinavit etiam tres lampades, unam ante gradum, duas reliquas hinc & inde in partibus Ecclesiæ principalibus. Jam ante posuerat firmam lucernam ante Capitulum juxta & super sepulchrum Alradi, confessoris Christi, ante altare sanctæ Annæ, ut transitum sive ambitum atque capitulum de nocte illuminet. Dilataverat insuper locum librorum in armario nostro libros ibidem multiplicando, scribendo & ordinando. Insuper quæ ipse propria manu collegerat, simul ad unum locum ad dextram videlicet ingredientium ponendo ibidem. Fecit autem scribi in pargameno de his, quæ primo collegerat in paperio, *tertium malogranati*; nam *primum* fecit scribi dominus *Johannes*, *secundum* dominus *Albertus*. Idem dominus Johannes procuravit *Mammorraetum* & *Manduillium*. Præterea Abbas Hinricus ingrossari atque scribi constituit *Bernhardum super Qui habitat*; item *Christianissimum documentum*, similiter *Scrutinium scripturarum in duabus partibus*, item *VIII libros* in papyro per ordinem positos in libris specialibus designatos, in quibus multa per se scripsit, alia autem scribi fecit. Exceptis pluribus aliis voluminibus, quibus temporibus suis ditatum esse constat armigerum nostrum, quia duo interstitia superiora de novo fabricata libris fere repleta sunt. In curia nostra Hildesemensi submovit altare ponens super pylarios & fecit reconsiliari. In Dodere circumferentiam altaris Ecclesiæ addidit & fecit consecrari, in Winthusen cœmeterium reconsiliari. Et quia quoddam magnum Abbas ipse & Conventus suis videbantur effecisse eo quod talem Ecclesiam brevibus annis extruxissent, & cum tanta gloria consecrari fecissent; Ne forte ex istis factis humana fragilitas decepta vana laude extolleretur, maxime Abba. Permisi dominus post tantam gloriam, ut aliqua tentatione premeretur, ne forte quod Deus operatus est in eis, sibi attribuerent & inde gloriarentur, suos labores perderent & annihilarent coram oculis Dei cuncta cernentis. Primo ergo eis tentationem ab intra ordinem suscitavit, videlicet illam visitationem, quæ facta est sub *Nicolao Abbate de Walckenrede*, quæ quam graviter monasterium infamaverit, sciunt, qui interfuerunt anno domini 1442. Secundam vero tentationem eisdem statim post immisit per angelos malos ab extra, hoc est, à secularibus proximioribus civibus videlicet Civitatis Hildesemensis. Nam semper mansit displicentia, discordiam nutriens inter Abbatem ipsum & consules, eo quod eorum pastores non permisit terminos suos egredi ad terminos monasterii, sed depellebantur, aut certe ad monasterium cum gressibus minabantur. Quare Abbas sciens eos non habere jus & tamen talia præsumere in juribus monasterii, doluit valde, eo quod per hujusmodi invasiones monasterii sigillatim perire posset, cum non esset, qui prohibere eos posset, optavit à Domino occasionem sibi aliquando concedi, quatenus jus cujuslibet partis ad lucem veniret. Voluerunt illi majus damnum inferre monasterio & non potuerunt. Voluit se monasterium nostrum defendere, nec erat causa notoria. Tandem ipsi sustinere cum non possent, notorium factum perpetrarunt. Unde nobis occasio defensionis tandem exorta est, ut patebit.

XVIII. De occasione civium contra monasterium inventa propter visitationem Episcopi & monialium reformationem, & de pretiosis fenestris in Ecclesia procuratis & ab aliis & à nobis.

ET factum est post hæc, quod dominus noster *Magnus Episcopus Hildesemensis* voluit reformare monasterium *Derneborg*. Cumque pluries per suos Prælatos tam religiosos, quam seculares, moniales ipsas frequentius visitasset, nihil in eis profecit, quia manum medentium à se repulerunt. Demum habito consilio cum suis venit illuc idem Episcopus in propria persona cum suis Prælatibus & curribus, & voluit nostrum Abbatem simul secum interesse. Tandem cum acquiescere omnino reformationi renuerent, posuit eas ad currus suos, quos propter hoc adduxerat & asportari fecit ad alia monasteria pro disciplina addiscenda. Et introduxit in *Derneborg* alias ordinatas virgines *de Woltingerode* ordinis alterius, videlicet *Cisterciensium*. Quod cum percepissent Cives de consilatu *Hildemensi* & alii, qui filias, sorores sive consanguineas inter eas habebant, amaricati sunt valde. Et quia domino Episcopo atque suis non audebant se opponere, totum hoc factum Abbati impingebant, quasi totum de-

confilio suo factum hoc esset. Igitur querebant, qualiter monasterio & Abbati possent nocere, sicut diu in voluntate habuerant. Erant inter eos, qui dicerent, se velle corpus, animam & honorem perdere, ut hoc factum vindicarent in monasterio Marienrode. Non propter illam factam monialium dispersionem, sed sub alio colore causam nocendi invenire nitebantur. Cœperunt igitur coram aliis conqueri, quod monachi non paterentur greges eorum & quod eis hanc injuriam per multos annos fecissent. Et attraxerunt quosdam de consulatu, ut, quod facere intendebant, nomine consulatus perficerent. Cumque fata nostra viridia apparent, greges suos in eis teneri jusserunt. Cumque à nostris fratribus more solito depellerentur, citius in idipsum redibant. Tandem greges damnum inferentes, in monasterium fratres minabant frequentius. Hinc displicentiæ fiebant, hinc murmur multitudinis creabatur & male ab incentoribus informabatur, quasi pascua, à quibus pellebantur, essent civitatis & non monasterii. Hinc quædam singulares personæ ex civibus, speciales suos greges in nostris satis tenebant, quos nostri, ut prius, fortiter depellebant. Sperabant enim incentores illi malorum, quod aliquando populus moveretur contra nos, & exiret. Quod tunc tamen efficere non potuerunt, ut tunc eorum voluntas impleretur, sicut postea factum est ex eorundem machinatione & instinctu. Tempore illo Abbas Hinricus acceptavit *Eimekenrode* cum attinentiis in elemosynam, donec summa trecentorum florenorum redderetur monasterio. Item dominus *Magnus Episcopus* dedit nobis fenestram mediam circa summum altare, quam tamen Abbas solvit in *propinam* Episcopi. Similiter factum est de tertia fenestra, quam nomine *Præpositi* fecimus fieri. Quid autem fiat de prima, pendet in dubio, quæ nomine *Ducissæ* facta est. Magnam autem illam versus aquilonem & dormitorium Abbas equidem procuravit. Illam vero super altare corporis Christi dominus *Thidericus de Tzellenstede* Canonicus in Monte procuravit. Fenestram vero super altare sancti Jacobi illi de *Rutenbarge* donaverunt, propter eorum sepulturam ibidem consuetam. Interea Episcopus dictum monasterium *Darneburg* totaliter dedit *Abbatissæ de Woltingerode* & confirmavit eidem perpetuo manendum, ut ibidem conventum sui Ordinis de suis filiabus collocaret. Quod & factum est. Unde renovata sunt mala contra Abbatem & monasterium nostrum & murmur populi contra nos excitatum.

XIX. De exitu civium cum curribus pro ablatione lapidum de fodina. Et de consilio Abbatis requisito & de deficientibus.

NOcendi itaque artifex diabolus non quiescit, quin scandala nutriat in his, qui sibi obedire parati sunt ad omne malum semper & ubique. Abbas namque multis expensis plures aggregaverat excisos lapides grandes & aptos in lapidina ad Ecclesiam suam perficiendam. Viri ergo illi curiosius observantes & suæ dementiæ locum invenisse putantes, suggererent consulatui, hos lapides ad se pertinere, quia fodina illa esset facta in communibus pascuis, & quosdam de suis adduxerunt, qui hoc juramento confirmarent. Consules igitur indigentes, lapidibus, ut domum vulgarem, quam iam ante destruxerant, reedificarent, faciliter persuasum habebant hujusmodi suggestionibus acquiescere. Latè igitur illi incentores mali, quod materiam invenissent, unde suis cogitationibus tandem satisfacere potuissent, prima die Rogationum super hoc convenerunt, illo videlicet die, quando cum reliquiis sanctorum in locum sanctum exivissent. Et dum illo tempore & loco magis Dominum more Ecclesiæ exorare debuissent, ut mala pelleret, ipsi contra vacabant ad hoc, ut mala cumarent, qualiter videlicet hos lapides abducerent. Sicut enim Judæis, Christum Dominum occidere semper paratis, non nisi in Festo Paschæ permissum est: ita istis ad hoc malum promptis non nisi hoc sacro tempore implere potuerunt. Nam anno Domini 1443 his inter eos factis pactionibus tertia feria rogationum cum armata manu venientes cum curribus multis, quicquid curruum in civitate & in vicinis invenire pro pecunia potuissent, dictos lapides monasterii de fodina illa auferre cœperunt. Et vix eosdem singulis diebus laborando usque ad festum Pentecostes tota vi sua abducere potuerunt. Videns vero Abbas mala multiplicata, misit ad eos quosdam de senioribus, petens, ut a talibus ausibus discederent, aut cur talia attentarent, indicarent, qui nisi contumeliam ab eisdem reportarunt. Misit iterum Abbas alios, & eisdem similia fecerunt. Tandem Abbas quæstuosè indicavit domino Magno Episcopo, qui veniens cum quibusdam de ministerialibus suis ad consules, rogavit, consuluit & imperavit, ut desisterent ab hujusmodi devastatione, quia non expediret eis talia facere tam de præsentibus, quam de futuro. Qui dimiserunt eum absque honore & placida responsione. Similiter aliqui Abbates Ordinis, qui visitaverant in *Amelungesborn* personaliter venerunt ad eos. Nec ipsos quidem similiter audire voluerunt, sed sine intermissione lapides abduxerunt, donec fodinam illam à lapidibus totaliter evacuasent. Abbas autem Hinricus tantam injuriam una cum conventu suo graviter ferebat, nec aliquem jam superesse, qui tantis malis se pro iis opponere posset & vellet. Quidam suaserunt, ut cum

tum sacrosancto corporis Christi sacramento ad eosdem compescendos exiret, quod tamen sibi pro tunc non placuit, sed supersedere iudicavit, donec sua clenodia cautius disposuissent. Interim abductis illis omnibus lapidibus, quos ad fabricam Ecclesie nostrae quasi per annos duos excidimus & segregavimus aptandos putaverunt illi, nos nihil velle vel posse contra eos attentare, sed simpliciter lapides abductos condonasse. Abbas autem nihil contra eos attentando Clenodia monasterii prudenter disponens, celeriter asportavit, singulaque in monasterio ordinavit. Quo facto, requirere cepit a consulatu restitutionem. Sed illi non solum nullam restitutionem, sed insuper minas ultiores pro responsis dederunt. Cumque Abbas non desisteret restitutionem petere. Interim adiit dominum Episcopum pro consiliis, qui respondit, sicut & verum fuit, ex quo ipsum tanquam dominum patrie audire nollent ipsi cives, quod Abbas faceret jure suo, quae posset, ipse faveret & impedire nollet. Similiter dixerunt alii Praelati clericorum & addiderunt, quod sibi vellent astare simul & contribuere, ut viriliter ageret. Unde & deputaverunt sibi virum gnarum & prudentem in talibus & expertum, qui causa hujusmodi advocatus existeret, & causam Ecclesie Hildeshemensis defenseret, dominum videlicet *magistrum Rotgerum Rotgeri* Decanum montis S. Mauritii Licentiatum in Decretis, & quod sibi vellent inseparabiliter assistere, cum necesse fuerit. Demum pro ulterioribus consiliis habendis Abbas abiit, *Erfordiam* ad convocationem patrum. Qui cum audissent causam, omnes sibi velle adesse atque contribuere promiserunt. Insuper quod fratres suos quilibet ad se missos in tali necessitate tanquam suis providere vellent. Sicque rediens quosdam de fratribus emisit, ut eo levius ferret expensas monasterii. Et ut adversarii viderent, fratres alibi posse manere, si iam monasterium, prout minabantur, totaliter desolassent. Erant etiam inter eos, qui nobis fideliter consulebant, qui dixerunt, praelatis cleri non esse fidendum in adhaesione promissa. Nam eosdem magis per experientiam cognoverant exterius & in cute. Nam sic proh dolor! postea probavit eventus, non solum de ipsis, sed & de pluribus aliis nobis magis attinentibus tam secularibus, quam & religiosis.

*XX, De exitu civium armatorum cum apparatu bellorum,
& de obviatione conventus cum sacramento
dominico.*

REputantes interim adversarii non esse pro se, quod Abbas frequenter adiret civitatem & loqueretur cum Praelatis & timentes sibi, mandaverunt custodibus portarum, quatenus neminem omnino de monasterio nostro intrare permitterent, quod & factum est. Post haec consilium inierunt, ut quocumque modo possent, facere vellent, ut aliquando tota civitas permota exire posset contra nos, quatenus hoc terrore molliti causam spoli propter ablationem lapidum contra eosdem non moveremus, ut timebant. Frequentius ergo submiserunt greges ad pascua atque blada nostra, sperantes nos eosdem, prout antea pluries, ad monasterium minaturos. Abbas autem intelligens dolum eorum viriliter eosdem greges de suis finibus fratres expulerunt una cum custodibus, inhibuitque ad monasterium ipsos eorum greges adduci. Illi ergo videntes suum consilium propalatum, & astutiam suam sibi ad votum non respondere, alium modum excogitabant. Nam submiserunt quosdam, qui dicerent, Abbatem multos armigeros in monasterio habere, ut greges eorum videlicet vaccarum & porcorum abducere possent. Feceruntque hujusmodi rumore percrebescere inter civitatem. Unde sonare fecerunt campanas pro inimicis quasi repellendis & tumultu facto exierunt cum strepitu magno, multitudine tamen pro majori parte causam ignorante ad 3000 hominum cum armis atque banneriis, cum variis castrorum instrumentis, quasi totum monasterium devastare & demolire vellent, adducentes ante se omnes greges civitatis, quae per alias valvas solebant egredi, quibus devastaverunt ipsa die blada & pascua monasterii in circuitu per totam diem. Quidam eorum absciderunt arbusta ad dilatandam viam gregibus ad loca monasterii. Videns ergo Abbas, multiplicata esse mala, nec contentos damnis & malis prioribus nobis illatis doluit valde & misit ad eos, ubi inferebant, petens humiliter, ut desisterent & hoc usque tertio, quos injuria affectos remiserunt. Cum ergo nec Dominum terrae, nec nos audire vellent, quin damna damnis cumularent, putavit iam tempus esse, quatenus cum sacrosancto Sacramento Corporis Domini ad injuriatores illos properarent, ut qui famulos ejus abierunt & contemserunt, ipsius Domini praesentiam vernerentur. Convocato itaque toto Conventu ad se per sonitum campanae in colloquium, qui cum omnes in unum consensissent, exire cum Sacramento & secum periculum inire cum simul omnes dixissent, suum Confiteor, absolvit eos ab omnibus peccatis suis, postquam ipse confessus erat. Et quamvis totum pondus praesentis hujus verteretur in Abbatem, ipse tamen per omnia corpore & animo paratus erat mori pro fratribus in hac causa. Nam soliti erant adversarii dicere: quamdiu superest Abbas, impossibile est pacem esse negotiis. Fratres igitur suos coram se positos iam absolutos & ad periculum paratos armavit non clypeis, aut

aut haste, munimento, sed sermonibus bonis & exhortationibus, prout tempus permittit, de quibus animi fratrum confortati sunt. Omnes ergo in unum statuerunt dimicare & confingere fortiter, ut virtus de negotiis iudicaret, & quod iura & possessiones monasterii periclitarentur & sancta eorum Ecclesia deperiret, & ut securi ipsum sequerentur præ oculis habentes tantam injuriam monasterio illatam. Omnes igitur simul benedixerunt misericordem Dominum & convaluerunt animis non solum homines, sed & bestias & greges eorum penetrare. Ad quos iterum Abbas, ne timueritis (inquit) eos, nec multitudinem eorum, quia plures sunt nobiscum, quam cum illis, & impetum eorum ne formiditis. Iussitque eos indui albis sacris omnes stolis & manipulis, prout quilibet in se sacrum habuit ordinem. Abbas vero superinduit cappam chori albam & diaconus & subdiaconus dalmaticas albas. In choro itaque Ecclesie processionaliter ordinati cum cruce & tintinnabulo, Absconsam quoque majorem cum luminibus. Diaconus vero alteram crucem ante Abbatem portavit. Abbas cum reverentia debita pyxidem sive monstrantiam deauratam cum corpore dominico fuit de ciborio. Fratibus conversis monasterium & Ecclesiam ad custodiendum commisit. Et exivit ante eum totus conventus & post eum statim clausum est monasterium. Ibant autem humiliter & ordinate & Abbas cum Sacramento post eos cum diacono & subdiacono per ante adversarios usque ad locum, ubi damnum per greges intulerunt, petentes pro reverentia Domini, ut adhuc cessarent ab injuria illa. Quod multi videntes & audientes inter eos, qui simplici animo egressi fuerant, præ confusione & tristitia regressi sunt in civitatem. Abbas autem & conventus orationes suas circa eundem locum in agro legendo & cantando compleverunt, adversariis circumstantibus & auscultantibus, quæ fiebant. Cumque non cessarent & greges non à nostris pascuis & agris depellerent, imo & arctius tenerent per medium eorum euntes versus civitatem tendebant, non attendentes eorum compressionem, comminationem & opprobrium. Incedebant ergo morose per eos & cum gravitate legentes & cantantes. Et quidam de civibus comitabantur cum reverentia & devotione usque ad portam civitatis. Quæ cum propter eos esset clausa & aliqui de consulibus custodirent eas, ut nullus de monasterio ingrederetur. Abbas iussit aperiri, custos respondet, sibi inhibendum à consulatu. Statim habens secum notarium Abbas inter fratres, requisivit eundem, & ille testes de civibus circumstantibus. Quo facto statim ivit cum conventu ad cæmeterium sancti Johannis proximum, eandem ecclesiam apertam intraverunt cum Sacramento, facientes ibidem orationes, uti iam in agro fecerunt, obstupentibus omnibus, qui aderant & admirantibus constantiam monachorum. Completo autem officio in Ecclesia & exposita ab Abbate stante cum Sacramento ante altare in medio Ecclesie causa istius litanie iverunt cum processione versus Montem S. Mauricii, ne forte per ante Carthusiam eadem via, qua venerant, revertentes obvium haberent exercitum de agris cum gregibus & armis revertentium. Cursum igitur transeuntes, quod sero erat sole occidente venerunt ad monasterium, campanis ibidem sonantibus. In albis igitur sacris vespere celebrarunt, quia tempus non habebant exuendi. Patrata sunt hæc omnia dicto anno ipso die translationis Benedicti Abbatis patris nostri. In significatione, quod per hoc factum translatio sive emissio fratrum professionis S. Regule Benedicti de loco monasterii, ut prædictum est, fieri expediret.

XXI. De emissionem fratrum, de causa coram iudice, et de appellatione adversariorum à sententia.

Omnes igitur de consulatu in hoc facto confusi sunt, maxime illi, qui auctores mali erant istius, perturbationem incurrerunt, cum viderent se nihil proficere, ut scilicet monachi terribili refusionem lapidum non requirerent, imo è contrario audaciores & constantiores factos conspicerent. Attamen non cessantes altera die cum gregibus ad eundem locum accesserunt cum custodibus armatis. Similique modo quasi per dies octo fecerunt; monachi autem semper observantes, cum illi, qui custodiebant ad cæmeterium regrederentur, ipsos greges viriliter depellebant una cum pastoribus facientes protestationes coram notariis & testibus. Tandem fatigati adversarii & deterriti à modo cum gregibus ibidem non venerunt neque manserunt usque in hodiernum diem. Sed portam civitatis clausam tenuerunt coram eis, nec quisquam de monasterio intrare permittitur. Interim Abbas quosdam de fratribus emisit ad certa monasteria Ordinis, retento Priore cum paucis secum in monasterio. Adversarii vero dispositionem Abbatis curiosius perscrutantes submiserunt quosdam, qui dicerent Abbati, se velle pecuniis pro lapidibus monasterio satisfacere. Sed hoc in dolo, quatenus abbatem ab inceptis, quibus timebant, impedirent. Sed abbas tantam violentiam & injuriam sibi & suo monasterio coram toto mundo notorie factam considerans, iam non solum requirebat lapidum refusionem, immo & satisfactionem de damnis & injuria enormiter insuper illatis. Emisissis igitur fratribus & singulis in monasterio dispositis tam consulatum quam civitatem Hildensem fecit conveniri & ammoneri per dominum Præpositum beate Virginis in Erfordia, subdelegatum à domino Decano S. Alexandri Eimbecensis, Con.

Conservatore monasterii principali. Qua monitione insinuata cœperunt expetere placita, inter quæ aderat Abbas semper cum quibusdam Abbatibus Ordinis & aliis amicis monasterii. Cumque placitis istis frequentibus nihil concluderetur, sed magis expensæ fierent, alienavit se Abbas à monasterio ita, quod de facili non potuit haberi ad manum, fratribus non ignorantibus, ubi moraretur. Cumque post restium productionem & depositionem tandem sententia contra eos lata fuisset, ut tempus redimerent, ad Principalem appellarunt, ut inhibitionem ab ipso extorquere possent. Tunc illi, qui nobis adhesionem promiserant, sicut non toto corde id fecerunt, sic occasionem recedendi à nobis coram hominibus invenerunt, imo egerunt, ut dominus Episcopus non se teneret nobiscum, sicut semper nobis fidelis extiterat. Imo comminabantur tam Episcopo, quam clero, sicut edocti à clero fuerant. His accusationibus recesserunt ab Abbate excedentes à promissionibus suis, immo non solum, sed & additi sunt adversariis, assistentes eisdem contra nos publice & privatim, totis viribus suis, quamvis dominus Episcopus valde invitus hoc faceret & agere contra conscientiam suam cum omnibus, qui eundem quodammodo ad hoc cogerent. Cumque interdictum strictissimum auctoritate Apostolica præceptum fuisset coram adversariis servandum ipsi, e contra occasione neutralitatis accepta nullum mandatum admiserunt. Dominus interim Decanus Embeccensis sciens, se causam defendere non posse, commisit rursus curandam domino Decano Frislariensi, ut sententiam Præpositi vel iustificaret vel infirmaret. Quam cum post debitos juris terminos approbasset, condemnavit adversarios in expensis. Quas cum omnino non refunderent, in sententias excommunicationis inciderunt ab ipso latas & aggravatas & cætera. Dominus ergo Præpositus Erphordiensis post approbatam suam sententiam declaravit adversarios incidisse, unde & interdictum strictissimum coram eisdem mandavit observandum. Adversarii vero ab istis sententiis utrorumque iudicum appellaverunt ad Papam vel Concilium Basiliense, ad Episcopum Magdeburgensem vel ad suum proprium Episcopum Hildesemensem. Clerus igitur Hildesemensis non curavit mandata iudicum nostrorum super interdicto præter aliqua monasteria religiosorum. Quosdam vero de clero volentes obedire mandatis prohibuerunt etiam manu armata. Adversariis insuper Ecclesiastica sacramenta ministrarunt, ac si bene fecissent notorie nostrum monasterium spoliando. Ipsi Consules, arrestatis auctoritate Episcopi bonis & censibus nostris, non ausi tamen sunt retinere proventus nostros apud se, quin ipsis fratribus in monasterio consistentibus per omne tempus litis hujus præsentarent. Cum igitur Episcopus coactus nos excommunicari mandasset de facto, & non tenendum interdictum mandasset, faciente neutralitate; appellavimus super hoc ad *Metropolitanum Dominum Maguntinensem, non tanquam ad nostrum iudicem, sed necessitate temporis constructi.* Nunquam etiam querelam in scriptis fecimus civitatum vicinarum consulibus & comitatibus atque Principibus ac Vasallis, quamvis multis injuriis, ut præmittitur, provocati. Quod quidem ex cautela atque certa ratione obmissum est usque ad tempus oportunitatis. Cum enim ipsi postea scripsissent civitatibus querulando de nobis, quod concordiam quandam, ut æstimarunt, cum eis initam, quam non teneremus. Et rescribentibus nobis super hoc civitatibus illis & adversariorum scripta remittentibus, coacti tandem sumus rescribere illis, non equidem mendacium, sed totius rei gestæ veritatem, una cum sigillis & literis prælatorum, qui interfuerunt. Confusa est multum pars adversa & erubuit ita, quod maluissent querelam non movisse. Interim causa nostra contra clerum incepta in Maguntia vertebatur, illis fortiter è diverso laborantibus.

XXII. *Quod abiit Abbas bina vice ad Dominum Regem Romanorum, et de placitis extra terram factis.*

Dominus vero Decanus sancti Mauricii supradictus dirigebat ambas causas tanquam fidelis advocatus in omnibus, & ob hanc causam exul ab Ecclesia propria alibi extra diocesin moram traxit. Abbas autem de monasterio ad monasterium, de civitate ad civitatem transmigrans & moras trahens semper in confiniis, ubi causa circa iudices tractabatur, affuit oportune. Insuper singula quamvis absens circa fratres tam extra, quam intra scriptis suis infatigabiliter disponebat. Cumque lis ista jam durasset fere per duos annos, Abbas videns adversarios obstinatos propter neutralitatem, abiit ad Dominum *Fredericum Regem Romanorum* in Austriam & in ultimos fines Austriæ pro exquirendo brachio seculari, anno Domini 1145 initio quadragesimæ. Quem quidem Regem de gratia Dei gratiosum sibi reperiens scripsit adversariis, ut infra certum tempus Abbati satisfacerent de suo mandato. Sed Abbate reverso, Regis mandatum ita attenderunt, sicut antea mandatum Apostolicum. Interim adversarii in *Embecca* in absentia Abbatis habuerunt placita cum conventu & amicis monasterii, sed nihil profecerunt. Similiter in *Goslaria* jam præsentente Abbate, nec ibidem adversarii concludere potuerunt. Igitur Abbas circa festum pentecostes ejusdem anni, secundo abiit ad *Regem Romanorum*, unde facta est grandis altercatio inter adversarios, quis eorum contra Abbatem mitteretur ad Regem. Unde & quidam à consulatu defecerunt in illo tempore. Abbas vero iterum Dominum Regem adiit, sibi intimans adversariorum pertinaciam. Unde Rex satis commotus, volens tamen adhuc primo non rigore procedere, mandavit Dominum *Ducem*

Wilhelmo Brunsvicensium, quatenus auctoritate sui causam amicabiliter pertentaret componere ante sententiam suam. Quod si non posset, sententiam suam absque dubio Hildeneshemenses sentirent. Igitur, ut dictum est, consulatus jam ad discordiam inter se venerant, ut in quorundam locum *discendentium* alii locarentur. Interim & placita facta sunt ab adversariis & fratribus & amicis in *Honover*, præsente Domino Decano, sed nec ibi aliquid conclusum est pro concordia. Grevit autem seditio in adversariis, ita quod pene totus consulatus à communitate depositus sit, aliique in locum restituti. Abbas autem reversus à Domino Rege Romanorum secundo, adiit Dominum Ducem. Qui accepto mandato designavit dietam partibus primo & secundo. Sed cum impediretur aliis negotiis, tandem eodem anno supradicto insinuavit certam dietam Simonis & Judæ in oppido suo *Pattenbusen*. Quo cum partes convenissent, placitatum est fere per duos dies in vacuum. Nam pars adversa conquerebatur, quod suos ibidem necessarios habere non posset. Unde petierunt, quod de consensu posset esse Abbatis & conventus, ut vel in civitate Hildesemensi vel saltem prope dietam poneretur. Sed Abbas civitatem sibi semper in illa causa clausam intrare noluit, donec causa totaliter esset sopita. Quare consensus dietam continuandam in Carthusia prope civitatem.

XXIII. De concordia cum civibus plenaria, auctoritate Domini Regis Romanorum et confirmatione.

EGressus igitur Abbas dictum oppidum cum fratribus suis, quos semper in hujusmodi se cum assumit simul cum venerabilibus patribus & dominis *Abbatibus Nicolao de Walckenrede, Sandero de Amelungesborn & Balduino de Riddageshusen*. Insuper cum quibusdam de ministerialibus amicis monasterii Domino *Hermanno Bock*, milite, *Bertoldo & Sifrido de Rutenborge, Eustacio Bocke*, inter quos & dominus Decanus sancti Mauritii, intraverunt Carthusiam & placitatum est ibi continuis diebus, etiam in festo omnium Sanctorum & per totam diem sequentem, omnium animarum. Et tandem, à pluribus religiosis suppliciter exorato domino, ipso die fidelium omnium animarum causa sopita, concordia facta est. Vitabat enim consulatus amplius protrahere concordiam, quia avizati fuerunt, ut finem darent negotio, quia sententia lata esset in Maguntia contra clerum, ne ex protractione damna ipsis irrecuperabilia provenirent, & discordia major fieret, imo & sententiam domini Regis Romanorum contra se iam iamque progredientem timerent. Post multas itaque altercationes, deliberationes & involutiones hinc inde propositas, tandem ad amicabilem concordiam perpetuo, ut speramus, profuturam monasterio atque duraturam perventum est. In qua concordia conclusum est, quod pro omnibus damnis illatis & injuriis in promptu darent 1400 florenos, & pro quibusdam montibus sicut (*) *Gelboe & planis* ante positis, quos eisdem dimissimus; Insuper curiam nostram Hildensem cum parva area annexa perpetuo liberam redderent ab omni pacto hucusque consueto quocunque modo; Eaque à modo tenerent in terminis, quos iisdem assignavimus per fossatum ab ambabus partibus elaboratum; Bona quoque nostra, quæ antea ad certos annos habuerant, dimitterent, nec eisdem dimissis a modo qualitercunque uterentur; Desisterent quoque ab omni impetitione bonorum monasterii in circuitu suo, nec terminos sibi positos transgrederentur. His igitur pactis ex utraque parte concessis & datis hinc inde dextris pacis & amicitie cum lachrymis atque suspiriis plurimorum, firmatisque omnibus per Dominum Ducem, ipse quoque se orationibus nostris commendans, discessit cum suis Vasallis quam pluribus atque cancellariis, quos in istis placitis continuo secum habebat. Nobis autem, maxime vero consulibus atque civibus in communi gaudentibus facta est quædam serenitas atque tripudium post tristia nubila & diuturna. Et licet consules atque communitas Hildensem civitatis essent condemnati per iudices nostros atque per dominum Regem Romanorum ultra octo millia florenorum; attamen propter cohabitationem cum eis atque vicinitatem perpetuam de consilio patrum & amicorum condescendit Abbas & conventus eisdem civibus ad hujusmodi concordiam perpetuo manendam, ut præmissum est. Facta est autem hæc concordia gratia Dei anno nati Christi 1445. ipso die omnium fidelium animarum, videlicet altera die post festum omnium Sanctorum, anno vero promotionis Abbatis Hinrici nono decimo, litis autem anno secundo cum dimidio à tempore spoliationis lapidum usque ad hanc concordiam pacis. Hac itaque pace inita atque scriptis & sigillis firmata, omnibusque rite ordinatis & pacatis, Hinrico Abbate singula disponente, citius revocati sunt fratres in unum de diversis monasteriis; quorum tunc nec unus quidem per tantum tempus obierat, nec aliquis de his, qui in monasterio resederant, imo nec eorum quicquam gravem infirmitatem interim perpessus est. Ut ergo pro beneficiis hujusmodi, sanitate, victoria atque triumpho in tanta re fere ab omnibus desperata, donatori Domino Jhesu Salvatori nostro, ejusque gloriosæ matri Mariæ, cujus & patrocinio adjuti sumus, in æternum decantaremus, nomen sanctum ejus, & victricem manum ejus laudaremus, pariter omnes convenientes reincepimus divina plenarie in choro semper a nobis peragenda post duos an-

nos,

(*) An leg. factis.

nos, quibus propter fratrum absentiam erant dimissa. In festo itaque S. Elisabeth plenas vespertas primo peregrimus, & sequente die *Festum S. Barnwardi* plenarie celebravimus. Sicque non cessavit huc usque à nobis actio divinatorum, nec cessabit illa vox laudis & gratiarum actio ab ore nostro & ab ore seminis nostri in æternum, domino dante benedictionem & locum matris suæ defendente atque jugiter benedicente. Amen.

XXIV. *De abolitione mandati & arresti Episcopi; Et de sententia Maguntini contra Clerum & Episcopum.*

Memoratus autem dominus *Episcopus Magnus*, ut præmittitur, ad hoc inductus fuit, ut omnes sententias legitime latas nostrorum conservatorum contra cives, colore neutralitatis, penitus tolleret, & cives absolverat & inhibuerat interdictum, licet invitus; unde dixerat: scio, quod non habeo jurisdictionem in istos religiosos, sed ex quo debeo, liget, in quantum valet. Unde & omnes sententias de facto in nos promulgavit. Quapropter ad Maguntinum, ut supra patuit, appellatum est à nobis & diutius ibidem in iudicio res acta est. Tandem sententia lata est etiam ante nostram concordiam cum civibus. Sed post concordiam venit ad partes. Cujus sententiæ latio de proximo futura coegerat permaxime consulatum ad festinationem concordie antedictæ, ut supra dictum est. Sententiæ hujusmodi de verbo ad verbum prolatio est. *De jurisperitorum consilio & assensu per hanc nostram sententiam seu ordinationem, quam in his scriptis ferimus, Christi nomine invocato, pro tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes pronunciamus, decernimus & declaramus prætenfos processus per dictum Reverendum patrem dominum Magnam Episcopum Hildesemensem & honorabilem virum Borchardum Tatzæ assertum officialem de & super processibus Apostolicis executorialibus per venerabiles viros dominos Hinricum de Gerspède Præpositum beatæ Mariæ Erphordiensis & Happellonem Catzman decanum S. Petri Frislariensis Ecclesiarum, occasione sententiarum, per eos pro dictis dominis Hinrico Abbate & conventu & contra proconsules & consules & communitatem civitatis Hildesemensis super manifestis violentiis, rapinis, spoliis & injuriis, aliisque rebus tunc deductis & eorum occasione factis & decretis & eorum prætenforum nullitate communitè & divisim, quomodolibet sua auctoritate factos & habitos; nec non eorundem processuum apostolicorum executorialium per dictum Borchardum factam cassationem, irritationemque & innovationem, ac prætenfam sententiam per eundem Borchardum, qua præfatos dominos Hinricum Abbatem, utrosque Theodericum & conventum ad carceres ac mille ac quingentos florenos condemnavit; nec non prætenfam executionem cum omnibus inde secutis, & in eosdem dominum Hinricum, Theodericum utrosque & [ad] interdictum in conventum latas sententias fuisse & esse cassos & irritos, cassas & irritas & inanes; ac sicut de facto processerunt dicti domini Episcopus & Borchardus ita per nos cassandos & revocandos fore, [uti] & cassamus & revocamus & annullamus; Ipsisque proconsulibus, consulibus, civibus & communitati ac Burchardo prædictis de & super nullitate dictorum processuum Apostolicorum executorialium perpetuum silentium imponendum fore [decernimus] & imponimus. Et eosdem proconsules, consules, cives & communitatem in expensis litis condemnamus, eorundemque expensarum taxationem nobis in posterum reservamus. Hæc est forma verborum latæ sententiæ. Nos ergo non indigentes Juris absolutionem à sententiis Episcopi, sed tantum fecit inhibitionem illis, qui hujusmodi exequiebantur suas sententias. Cives autem & consules habito consensu nostro, [per] prædictam concordiam, se procuraverunt absolvi. Abbas autem Hinricus post hæc reduxit clenodia monasterii omnino integra. Sacrosanctæ vero reliquiæ nostræ sunt à conventu cum debita reverentia solenniter receptæ & cum gratiarum actione reconditæ humiliter & devote. Et quamvis ista lis nostra per longum tempus duraverit, tamen nec Episcopus nec cives aliquam ultra violentiam in bonis monasterii irrogarunt. Episcopus quoque jam facta concordia mandavit his, apud quos bona monasterii in villis arrestari fecerat, quatenus tunc ea nobis integra indilate cum retardatis restituerent, sub certis pœnis, nisi quantocius parerent. Præfatum etiam contractum concordie licet ipse Episcopus non interfuerit, nec aliqui de clericis suis, ratum tamen & gratum habuit cum omnibus condependentiis suis, ipsumque cum suis propriis scriptis & sigillo, ac si præsentialiter interfuisset, non distulit perpetuo manendum confirmare, omnemque priorem suam amicitiam Abbati & conventui innovare, quam & retinuit nobiscum usque ad diem mortis suæ.*

XXV. *De fratribus conventualibus et eorum valetudine, et de beneficiis tempore hujus Abbatis nobis exhibitis requirentibus dignas gratiarum actiones.*

Ædificia post hæc monasterii, recollectis fratribus emisissis cœpit Abbas per id tempus neglecta

glecta inflaturare intra & extra. Reposuit autem illud cantelabrum solemne reductum in presbyterium una cum aliis clenodiis reportatis. Emit interea de summa pecuniæ a consulatu percepta quartale decimæ in *Honover*, quod monasterio perpetuo manebit; item bona alia pro aliis sexcentis florenis. Adhortabatur fratres de diversis monasteriis revocatos, ne quis eorum adhereret moribus monasteriorum, quos didicerant. Nec etiam de talibus fermocinari auderet coram fratribus, nisi ab Abbate atque priore interrogatus esset, ne forte, inde turbati, non possent unanimes in domo fratres & concorditer habitare. Fratrum autem, cum convenissent de monasteriis revocati, ad eos, qui in monasterio resederant, erat numerus copiosus. Quorum partem maiorem idem Abbas Hinricus ante dispersionem huiusmodi ad conversionem susceperat. Nam exceptis illis 26 fratribus cum conversis, quos invenerat, cum venisset ad regimen, ipse infra annos 25 sui regiminis susceperat ad conversionem cum conversis 36 personas, quorum plurimi in pestilentis obierant, quidam ad alia monasteria translati sunt; pauci etiam proh dolor apostatarunt. Omnibus igitur & singulis hujus cronicæ præmissis pensatis atque *massicatis*, patet manifeste, quantum omnipotens Deus & misericors fecerit circa exiguum conventum nostrum, à principio beneficii & gratiæ. Unde merito semper sit benedicendus jugiter & laudandus votis & operibus à congregatione hujus monasterii Marienrode, quam tam frequenter de angustiis & summis tribulationibus defensaverit atque liberaverit, eam protegendo & victoriam de adversariis eisdem magnifice concedendo. Quorum beneficiorum plurimorum, quatenus pro magnifica memoria jugiter à fratribus sunt commemoranda. Primum cum in principio patres nostri & prædecessores missi erant in *Isenhagen*, ubi erat terra sterilis & deserta, insuper ipsi incendio vastati & quodammodo derelicti, affuit eisdem benignitas divina & educi fecit nos de terra illa in terram fertilem & in jam ædificatam & dotatam monasterium prius tanquam de terra *Egypti* in terram promissionis, & dedit eis locum istum cum bonis omnibus & juribus & omni exemptione & libertate majore, quam illi habuerunt, qui locum hunc ante eos possederant. Secundum beneficium est, quod post plurimos annos cum in illam magnam & diuturnam guerram & tribulationem inciderent tempore *schismatis Hinrici Episcopi de Brunsvicensibus* Ducibus affuit & tunc solita misericordia domini Salvatoris nostri, cum quodammodo de loco desperarent propter bonorum meliorum spoliationem atque gravium debitorum oppressionem, potentiamque tyranni atque suorum. Tandem in istis angustiis & desolationibus per tempus derelictos rursus consolatus est & reduxit eosdem ad bona sua & ampliora providit, cum idem Episcopus coactus est pro bonis ablatis satisfacere & bona licet alia, atque meliora pro bonis retentis perpetuo assignare. Tertium beneficium cum post hoc propter gravamina debitorum & personarum inordinationem, bonorumque obligationem iterum quodammodo perissent, solita gratia divina clementer eosdem respiciens reduxit ad observantias regulares, debitorumque sublevationem atque bonorum recuperationem per adventum atque regimen domini *Hermannii de Peynis*, suosque successores. Quartum jugiter recollendum beneficium, cum novissime diebus istis, tempore videlicet hujus *Hinrici Abbatis*, à domino *Hermannno de Peynis* cursu annorum viginti, quibus curam monasterii aurigavit, maxima beneficia suæ pietatis Salvator noster circa conventum nostrum ostendit, cum recuperata sunt bona nostra meliora, tempore *Alberti* sui prædecessoris periculose alienata, jura videlicet molendini nostri ante *Hildefem*, & super hoc bona illa nostra nobis propinqua, civibus ad annos [deest annorum numerus] incaute locata. Insuper Ecclesia antiqua submota & nova in loco locata atque dedicata. Ex quibus patet, quod quatuor præcipue magnifica tempore hujus *Henrici Abbatis* circa conventum hujus monasterii *Marienrode* singulari Dei munere contigerunt. Quorum primum est, quod idem molendinum, quod consules ita obrupte sibi attraxerant, ad hoc inducti sunt, ut ab eodem *Hinrico Abbate* feudi jure reciperent, & feudarii ipsius & monasterii fierent, atque unum talentum, quod monasterium de porcis impiguatis dare annuatim consueverat, totaliter monasterio dimitterent retinendum. Insuper novas literas & munimenta super horum omnium cautionem darent atque sigillarent. Quis hoc sperare potuit de homine, quod tam fortes occupaverant, nisi Deus adjuvasset nos atque confortasset, cum abbas etiam proposuisset aggredi cum illis litigium, quod postea cum eis propter invasionem aliorum bonorum finaliter consummavit. Secundum, quod tempore ejusdem *Hinrici Abbatis* manifesto Dei auxilio submota est & destructa antiqua Ecclesia, quod opus antecessores sui aggredi non audebant, propter pericula, quæ cernentibus imminere videbantur. Quæ si submota fuissent, sine dubio antecessores sui videlicet dominus *Hermannus de Peynis* & Dominus *Johannes* Ecclesiam ædificare incepissent in loco oratorii destructi, cum & idem dominus *Johannes*, ut prædictum est, in cæmeterio, quod adhuc manet continuatum extra Ecclesiam cæperit ædificare. Tertium, quod idem Abbas *Hinricus* una cum conventu suo, adjuvante sibi altissimo, sine quo in vanum laborat, qui domum ædificat, ut talem Ecclesiam novam solempni more primus in loco eodem erexerit, eamque cum maxima solennitate totius terræ dedicari procuravit, cum nec aliquis sperare potuisset, quod in ædificando proficere prævaleret, cum ne-

que divitiarum neque experientiarum in hujusmodi sibi subessent. Quartum, quod idem Abbas novissime diebus istis convenire judicialiter non verebatur consulum & civem, eo quod non contenti bonis & pascuis eis à suo predecessore locatis, sed iam ablatis lapidibus excisis, etiam cetera bona monasterii per circuitum occupare niterentur. Nec veritus est animositates eorum, quas saepe suis predecessoribus, sibi quoque exhibuerunt, neque multitudinem & magnitudinem magnarum & vicinarum civitatis populi, qui & majora bona & censualia monasterii apud se introrsus habebant. Sed ipse & conventus in Domino confisi contemserunt pericula semel, ne semper periculis subjacerent. Nam in hac causa habuit cives & consulum contra se, sed & dominum terrarum postea atque totum clerum cum eorum Praelatis atque Doctoribus, contra se totis viribus decertantes. Deo autem disponente, in causa illa semper jure nostro superavimus, donec tandem post plurimos & diuturnos agones ad victoriam perveniremus. Nam in omnibus his non reliquit nos Salvator noster misericors Deus à defensione sua, cum insuper & triumphum nobilem concesserit nobis, quatenus ipsum propter hoc semper benedicentes atque laudantes à modo cum pace vicinorum in monasterio tranquilli commoremur adversariorum tumultu hactenus temperato & ab injuriis in silentium redacto.

XXVI. De debita gratiarum actione pro beneficiis Deo exhibendis jugiter & devote à nostra congregatione atque cœnobio.

FACTA sunt autem hæc atque permissa à Domino Deo universorum gubernatore in bonum nostri successorumque. Namque quum ipse sit summum bonum, nihil facit vel fieri permittit, nisi propter bonum, quod quidem ipse solus de malis contingentibus facere potest. Unde semper benedicendus est in omnibus operibus suis. Igitur & nos de magnis periculis à Deo liberati magnifice gratias agamus ipsi, utpote qui contra tales populos tam antiquos, quam modernos dimicavimus & prosperatum est in manibus nostris, ut vincebantur adversarii nostri. Abbas autem & conventus in hymnis & confessionibus benedicebant dominum, qui tam magna fecit in eis & victoriam dedit illis Dominus omnipotens. Quæ victoria suffecisset, etiam si nulla summa pecuniarum refusa fuisset. Unde exultet cœlica turba cœlorum, exultent divina mysteria, & pro tanti regis Christi victoria turba fratrum jugiter intonet *salutaris & laudis*. Nam fratres charissimi, magnum periculum est ingratos esse homines Deo & per oblivionem beneficiorum ejus, nec de correptione compungi, nec de remissione latari, quales vox Prophetica increpasse videtur, dicens: flagellavi eos, nec doluerunt; castigavi eos, & renuerunt accipere disciplinas. Item: non sunt recordati manus ejus die, qua redemit eos de manu tribulantis. Et obliti sunt Deum, qui salvavit eos, nec fuerunt memores misericordiarum suarum. Optima igitur beneficiorum custos est ipsa memoria beneficiorum & perpetua confessio gratiarum. Igitur ammonéo vos, ut Dominum semper benedicatis, si venerint mala, benedicite, & dissolventur mala, si prospera venerint, benedicite & prosperabunt prospera. Quid enim melius & animo geramus & ore promamus, & calamo exprimamus, quam Deo gratias. Hoc nec dici brevius, nec audiri lætius, nec intelligi gratiosius, nec agi fructuosius potest. Ad gratiarum autem actionem pertinent beneficia, quæ accipimus, diligenter recolere, subtiliter intelligere, fideliter confiteri, studiose conservare, beneficium Dei diligere & promptius ei obedire, ejusque offensionem semper cavere & gratiam acceptam non otiose negligere. Et hanc gratiarum actionem non tam verbo vel lingua, sed opere & veritate exhibeamus nos non ingratos, non enim gratiarum dictionem, sed gratiarum actionem exigit à nobis retributor beneficiorum. Quis ergo hoc cœnobium reformat salutem, quis à periculo eruit, quis à cæde defendit? nonne orationes sanctorum? quorum pretiosæ reliquæ apud nos sunt, & aliorum sanctorum, quorum utique precibus divinæ censuræ flexa sententia est, ut, qui merueramus iram, servaremur ad veniam? Ideoque in signum hujus in festo omnium sanctorum, cum per tantum temporis duraverit lis, ultima in pacem & concordiam redacta est. Tangat obsecro, dilectissimi, cor vestrum illa sententia Salvatoris, qui cum decem leprosos misericordiarum virtute emundasset, unum tantum ex eis dixit ad agendas gratias revertisse, significans videlicet de ingratum, quod huic pietatis officio, etiam si corporis affecuti sunt sanitatem, non tamen sine omni impietate fuerunt. Ne ergo ista ingratitude nota vobis etiam possit adscribi, convertimini semper ad dominum, intelligentes mirabilia, quæ in vobis dignatus est operari, & liberationem vestram non casui, sed ineffabili omnipotentis Dei misericordiarum deputemus, qui corda furentium tandem mitigare dignatus est. Ad tanti igitur vos beneficii memoriam toto fidei vigore convertite, quod ut beneficium nobis maneat atque multiplicetur, gratiarum actionem quasi conditionem à nobis exigit dator gratiarum Ihesus Christus, Deus ac Dominus noster, qui cum patre & Spiritu Sancto vivit & regnat per immortalia & per omnia seculorum. Amen.

XXVII. De tardatione extructionis Ecclesie ad modum templi in Jerusalem olim, & de partibus reliquiarum nostrarum & destructione reliquie partis antiquae Ecclesie.

Evolutis istis quatuor annis post dedicationem in tribulationibus præfatis nihil interim actum est de ulteriori consummatione Ecclesie, imo per ista mala intermedia non solum retardata est, verum etiam quodammodo desperata ejusdem Ecclesie perfectio, cum tot & tanti lapides ad hoc excisi ablati sint. Sed contigit oratorio nostro, sicut olim factum est de templo, quod filii Israel post reversionem de Babilonia ædificare cœperunt in Jherusalem. Quod quidem opus per vicinorum improbitatem retardabatur, ut vix per 46 annos consummari potuisset. Sic & huic Ecclesie quodammodo similis facta est impeditio. Et potest fieri, quod etiam per tantum tempus propter hoc ipsius perfectio protrahatur. Si enim à tempore inceptions numeretur, id est, ab anno undecimo usque ad annum 57, sic numerus annorum intermedius erit 46. annorum. Recuperata itaque lapidum fodina, qua etiam spoliatus esset Abbas, cœpit insistere laboribus sine intermissione iterum pro lapidum excisione pro Ecclesie extructione. Readunatis igitur fratribus divina officia, ut antea consueverant, reinceperant in Ecclesia coram sacrosancto Sacramento domini nostri Jhesu Christi, & sacris reliquiis nostris integre reductis & repositis, quarum copiosus ibidem est numerus, tam ex illis, quæ ab antiquo fuerunt apud nos, in Ecclesia nostra, quam illæ partes, quas Abbas noster Hinricus de diversis locis & monasteriis Ordinis adduxerat, & quæ sibi missæ & datæ fuerant, præcipue de reliquiis sanctarum Virginum 1000. quarum plura capita cum quibusdam quoque totis corporibus sibi destinata sunt. Quasdam etiam *spinas sacras de sancta corona Domini*, quas sibi direxit & contulit dominus Abbas de veteri campo. Et sunt de parte coronæ domini, quam tenet apud se in regno suo Rex Francia. Præterea etiam quandam solennem partem de quadam costa exusta beati Johannis Baptistæ, pro qua dedit domino de Ridageshusen unum digitum de brachio & manu B. Barbaræ Virginis & martyris. Et plures alias partes reliquiarum sanctarum ibidem Abbas Hinricus procuravit. Et quamvis pro tempore cum fratribus divinis interesset, consummatio tamen Ecclesie de animo ejus non recessit, quamvis plura alia negotia ipsum ex parte monasterii frequentius involverent. Indefinenter igitur lapidum præparationi insistebat. Cœpit se ergo ad futurum opus præparare, fornaces calcis procurare sivit, & plures fornaces ante formaverat, mundare etiam locum antiquum Ecclesie & transferre casam latomorum de cœmeterio ad locum aptiorem, ubi nunc est, deinde destruere ædificia antingentia turrim antiquam ex utraque parte. Tandem post hoc accitis operariis eandem turrim, quæ sola ex antiqua Ecclesia remanserat, aggressus totaliter una cum fratribus evulsit à fundamentis, & sepositis lapidibus, mundari fecit totum locum usque ad Ecclesiam novam ab utraque parte. Anno vero 49 poni fecit omnia fundamenta residuæ partis Ecclesie in profundum & in latum, uti alia fundamenta Ecclesie fortia posuerat de magnis lapidibus per circuitum maximè parietem occidentalem cum pilariis *apudiciis* in lateribus extra Ecclesiam futuris. Posito igitur isto fundamento profundo, lato & forti eo anno superædificatum est per circuitum ita quod murus absidæ versus ambitum suam adipisceretur altitudinem, alius murus in opposito alterius absidæ cum duplici muro & fundamento & arcubus quatuor pro altaribus & secreto repositorio pro parte surrexerit, similiter & pars occidentalis cum fortiori pariete & figuratione januæ majoris.

XXVIII. De anno jubileo & de locatione organorum & de Domino Cardinali & de his, quæ post ejus recessum facta sunt & de cessione Abbatis.

Qum vero illuxisset annus 50. qui tunc jubilæus à Domino Apostolico nunciabatur, decimus verò à dedicatione Ecclesie, organorum nostrorum opus compositum atque completum ad decorum domus Dei & fratrum sublevationem & allevamen in divinis, & cœperunt primo canere in festo assumptionis gloriosæ Virginis Mariæ, Patronæ nostræ. Super quibus quidam sic composuit:

Anno milleno cum C quater L superaddo
Tunc opus hoc anno præsens statuit jubilæo
Archimandrita decoris causa domus ista.
Nam facie templi mos est hinc organa poni
In Christi laude, matrisque suæ benedictæ
Omnibus angelicis cuneis, cunctis quoque sanctis
Spiritus ad jubulum, relevamen forteque fratrum,
Officiis Christi jubilant dum cantica fessi.

Sic

Sic & iufere Domino David atque Prophetæ,
 Angelicque chori cantant in laude sonori
 Pfalterio, cythara, per organa, tympana, cymbala.
 Cælorum Regi, throno Cherubim residenti,
 Tanta caufa boni placeat fatis hinc rationi
 Affumtæ dominæ cœperunt organa noſtræ
 Hæc nova feſtive cum Chriſti laude ſonare.
 Hoc opus organicum locat Hinricus Abba per ævum
 Virginis ad laudem, Chriſti matris & honorem,
 Fratrum iuvamen & ſaltum Spiritus Amen.

Præterea in hoc anno jubilæo miſit dominus *Nicolaus Papa quintus* ordini noſtro plenum jubi-
 læum & abſolutionem omnifariam, ſicut & Romæ conceſſerat. Abbas etiam Hinricus acqui-
 ſierat nobis etiam antea indulgentias plenas de paſſagio contra Bohemos, item indulgentias Concilii Ba-
 ſilienſis pro reductione Græcorum, in quo Concilio ipſe una cum patribus præſens fuerat depu-
 ratuſ. Illo etiam anno pretioſa illa domus gregum ante monaſterium locata eſt pro ſuppor-
 tatione familiæ ad opera ædificationis Eccleſiæ. Ad quam lapides ſine intermiſſione excide-
 bantur in lapidina. Anno poſt hoc 1451 tabulatum eſt dormitorium fratrum. Hoc anno
 circa feſtum Apoſtolorum Petri & Pauli venit dominus *Nicolaus de Kuſa*, Cardinalis Preſbyter,
 Legatus domini *Nicolai 5. Pape* de Magdeborg in Hildenſem & Abbas exiit obviam eidem cum
 domino *Magno Epifcopo* & ſolemniffime ſuſceptuſ eſt à clero & à populo cum ingenti devotio-
 ne. Et poſt multa, quæ ibidem operatuſ eſt in apportatione jubilæi & prædicatione venit
 perſonaliter illuſtrare monaſterium noſtrum & ſuſceptuſ eſt ab Abbate & conventu humiliter
 & devote in translatione S. Benedicte & dedit nobis etiam gratiam jubilæi. Qui poſt receſ-
 ſum ſuum, cum eſſet in *Honover* pronunciare fecit *Hinricum Abbatem* noſtrum in *Confefſorem*
generalem Jubilæi domini Eccleſiæ *Hildesemienſis* cum tribuſ collegiſ, ut quemcunque probatum
 ſacerdotem eligeret & nominaret cum collegiſ deputatiſ, qui haberet eandem auctoritatem,
 quam ipſi principales habebant ad diſpenſandum & abſolvendum. In quo opere ipſe cum
 quibuſdam fratribuſ in feſto aſſumptionis beatæ Virginis uſque ad feſtum purificationis ejuſ-
 dem maxime occupabatur. Interea quidam converſuſ, cui ſollicitudo lapidina commiſſa
 erat, deſunctuſ eſt, quem fratres more ſolito ſepultura tradiderunt, poſt cujuſ ſepulturam
 inventuſ eſt, quod collegiſſet pecuniam de lapidina ſibi & emiſſet & præparatſſet veſti-
 menta ſecularia, ut apoſtatarer, & hoc ante mortem non eſſet confeſſuſ Abbati, ut ſibi con-
 ſtabat. Iuſſit ergo Abbas corpus ejuſ de terrâ erui & trahi per funem extra cœmeterium &
 obrui in conſpectu Conventuſ, eo quod actio ſua publicata fuerat inter fratres. Accitiſ
 etiam operariſ atque magiſtriſ cœpit iterum præparare lapideſ per totam hyemem ad æſta-
 tem futuram.

Anno igitur 52 cœpit in ſtructura Eccleſiæ occupari & elevare & conſummare abſidam
 australem cum fundamentiſ columnarum majorum, ſemper ad exhortantiſ & ſollicitantiſ, ut
 quandoque Dei domuſ & Eccleſia perficeretur. Sed quia gloriam magnam viſuſ eſt Ab-
 baſ ſibi acquiſiſſe per adhaſionem Cardinaliſ, totuſ quoque conventuſ per ipſiuſ Cardi-
 naliſ viſitationem perſonalem ad monaſterium noſtrum, imo magiſ ex hoc, quod Abbas
 conſtitutuſ eſt ab eo in generalem jubilæi confeſſorem, ne forte ex hoc extollerentur, permi-
 ſit Deus omnia diſponentiſ, ut aliqualiſ tam Abbas, quam conventuſ humiliarentur quoad
 famam humanam, ut ſecunduſ gloriam eorum multiplicaretur ipſorum ignominia, in exem-
 pluſ Domini noſtri in Ramiſ palmarum & in bona ſexta feria ſtatim poſt hoc, ſed eo reſur-
 gente confuſi ſunt inimici. Unde cum idem Abbas Hinricuſ in ædificio Eccleſiæ juxta ſoli-
 tum multuſ occuparetur, cœperunt contra ipſum inſurgere diverſa & adverſa negotia vide-
 re ſuo ſibi importabilia. Unde corde tenuſ attacktuſ, cum præſuiſſet in multiſ laboribuſ per
 annuſ 26. volentiſ uti gratia reſignandi, quam ſibi antea procuraverat à capitulo generali, ut
 videlicet reſignare poſſet, cum præſeſſe utiliter ampliuſ non poſſet, & à tantuſ laboribuſ re-
 quietſcere, ceſſit ſucceſſori, uni videlicet de fratribuſ ſuiſ Fratri *Hinrico Hagen*, quem ipſe an-
 te annuſ aliquot inter ceteroſ de ſcholiſ attractuſ educaverat atque provexerat uſque nunc,
 dum eiuſ fieret ſucceſſor. Ex cujuſ ſubituſ mutationiſ fama diverſa & pervalida temperata
 eſt gloria præcedentiſ.

XXIX. De institutione Domini Hinrici Hagen Abbatis &
 de actis ejus atque de ejus subita resignatione
 & translatione.

Igitur anno Domini 1452. in die S. Deſiderii Epifcopi & martyriſ ante feſtum pentecoſteſ
 præfatuſ dominuſ *Hinricuſ Hagen*, promotuſ in Abbatem continuavit ſtructuram Eccleſiæ,
 quam invenit à ſuo prædeceſſore in opere deſignatam à parte parietis auſtraliſ & occiden-
 taliſ

talis illo anno. Obiit etiam tunc *Magnus Episcopus Hildensemensis* gratiofus semper monasterio nostro, & successit eidem Dominus *Bernhardus filius Ducis Brunswick & Luneborg Friderici senioris*, quem ante mortem sibi substituerat. Cœpit etiam per fratres reparare canales plumbeos rivi lavatorii, sed non complevit. Complevit & tabulatum in dormitorio à suo prædecessore pro parte una completum. Ut autem alio anno videlicet 53. se posset more prædecessoris in structura Ecclesiæ exhibere, summam illam pecuniæ datam monasterio pro faciendis certis censibus pro usu fratrum accepit & totaliter in ædificium hoc anno expendit, instituens fornacem grandem pro calce, quæ effectui non respondit. Elevata sunt igitur quatuor columnæ majores cum sex arcibus majoribus & quatuor minoribus appodiciis, & desuper ambo parietes fere usque ad fenestras superiores. Et dimissum est opus totaliter ante tempus cessatum est. Fecit publicari & proclamari fraternitatem ordinis, quam à capitulo generali prædecessor suus longe ante apportari fecerat, & personaliter eam distribuit atque concessit prælatis, clericis atque Laicis utriusque sexus, etiam singulos deosculans personaliter. Anno vero 54. circa festum conversionis Pauli ivit cum patribus ad visitandum in *Lucca* pro inducendo, si possent, domino *Matthia Abbate* cum suis ad residendum ibidem. Verum dum difficultas fieret & dominus de Lucka non admitteretur, ideoque paratus esset resignare, & consultum esset conventui ibidem, ut unum de duobus Abbatibus præsentibus eligerent, vel dominum de *Lapide S. Michaelis* aut *Hinricum Abbatem nostrum*; In quem cum ex inductu consensissent Conventuales, & ipse consensit astipulationes facientes sibi invicem. Quod approbaverunt patres præsentis, *Episcopus Mindensis fraterque suus*, ut dicitur, *Comes de Hoya*. Redeuntes igitur una cum ipso iidem patres, petierunt unanimiter, ut conventus consentiret. Qui cum audirent, ipsum jam consensisse conventui in Lucka, de consilio patrum noluerunt impedire bonum inde forte proventurum, unanimiter statim consenserunt. Qui cum in capitulo resignasset, statim post festum purificationis beatæ Virginis reversi sunt patres cum eo in Lucka. Ibiq; dominus de Lucka resignat & dominus *Hinricus* absque mora in locum ejus subrogatus est. Fuerat autem apud nos Abbas annum cum dimidio & paulo plus, sicque inopinate resignans, resumpsit Abbatiam in Lucka. De cujus tam subita resignatione atque mutatione mirabantur universi, repletaque sunt ora loquentium iniqua. Viduataque est iterum domus & congregatio nostra & obstupuit. Et suspensa sunt corda singulorum, quemnam Deus vellet constituere patrem.

XXX. De iterum electione & restitutione fratris Hinrici de Bernten in Abbatem & de eius solita sollicitudine circa structuram Ecclesiæ.

TAndem anno gratiæ 1454. præsentibus venerabilibus dominis & Abbatibus de *Riddageshusen & Amelungesborn & lapide S. Michaelis*, fratres juxta statuta ordinis congregati ipso die S. Scholasticæ virginis elegerunt iterum in Abbatem fratrem *Hinricum seniore* ad onera priora & suo videre sibi quodammodo importabilia. Sed cum recusare non permissus esset, ad exhortationem præsentium patrum in Domino confusus, resumpsit onus, sperans in eo, qui dixit: venite ad me omnes, qui laborati & onerati estis, & ego reficiam vos. Invenit autem graves lites atque sumtuosas à suo prædecessore inceptas, debitorum quoque involutiones plurimas præter illa, quæ ipsa prædecessore ineptas, debitorum quoque involutiones plurimas præter illa, quæ ipse prædecessori suo in debitis reliquerat. Unde multum retardabatur in structura. Sed canales lavatorii per fratres consummavit. Deinde suo more sollicitans pro Ecclesiæ consummatione, cum excidisset sibi plures lapides, adhibitis latomis fecit eos aptari pro fenestris oratorii per totam hiemem, sperans post pascha murorum ædificia complere. Abbatis igitur labor & sollicitudo in manu Dei fit semper, ejusque beneplacito terminandus. Igitur anno Domini 1455. statim in quadragesima cœpit laborare in ædificando pro Ecclesiæ perfectione illam ætatem & sustulit omnes muros Ecclesiæ ex utroque latere cum fenestris ad debitam altitudinem usque ad ultimum parietem versus occidentem. Et statim continuavit aptare lapides & anno proximo eundem parietem cum fenestris & pilariis suis fere consummavit præter partem superiorem. Et textit Ecclesiam trabibus & tegulis superioribus & absidarum ex utraque parte cum lapidibus nigris. Et deficientibus frumentis cessavit ad tempus, laboratoribus dimissis cum spe consummandi, donec iterum lapides colligeret & aptaret ad consummationem ejusdem testudinum introrsus per totum, atque pavimentorum & altarium designatorum atque reliquorum. Quo autem anno testudo Ecclesiæ inferioris à parte occidentali completa est, minime comperi in scriptis, sed, ut fertur, Ecclesiam totam consecrare fecerat anno Domini 1462. ante mortem suam, qua autem solennitate, nescitur. Igitur post multos labores atque sudores pergere cœpit ad ipsum suum consolatorem, cui semper adhæsit & illius verbis semper confidens, ut promissum est, qui potest operatores & oneratos laboribus, sub jugo suo deliciis reficere. Obiit anno Domini 1463. 3 nonas Junii. Et sepultus est in medio chori novæ Ecclesiæ, quam construxit. Post ejus decessum à fratribus conventus iterum electus est *Frater Henningus Morgen*.

genstem, qui Abbas effectus gregem à suo prædecessore bene instructum in monastica disciplina, regere suscepit in timore Domini. Et susceptum in melius, ut speramus, rexit. Et monasterium in vigore stetit tempore suo per annos 15. Sed de gestis ejus in temporalibus, proh dolor! per incuriam fratrum suorum nihil scriptum reperimus. Qui cum vitam meliorem eligeret, hujus vitæ terminum & diem clausit anno Domini 1478. 5. Kal. Maji. Et sepultus est cum suis prædecessoribus in loco capitulari, secundum Ordinis modum & consuetudinem. Qui cum vitæ suæ terminum accepisset, fratres iterum de electione novi Abbatis, convocantes visitatores de Riddageshusen & Amelungsborn elegerunt in locum domini Henningi prædicti Fratrem *Henningum Holckemeyer*, qui multas lites habuit per tempora sui regiminis in curia Romana, sub qua multa expendit, nec sic quiescere potuit, quin etiam a fratribus suis malignis male haberetur in reverentia; quem accusantes apud visitatores, velut alterum Jhesum de quodam crimine, quod probare facile non poterant. Visitatores sic vocati propediem veniebant ad monasterium in die Epiphaniæ domini ante lucem. Cum autem Abbas intrasset capitulum ad audiendum sermonem secundum Ordinis modum, intraverunt subito post ipsum visitatores & amoventes eum de loco suo in Capitulo, deposuerunt eum de officio suo; qui submotus humiliter discedens, & alter mox in locum ejus electus est, Frater videlicet *Hinricus Polman*. Qui autem accusatores fuerunt, sperabant forte, se nacturos Abbatiam, sed Deus aliter disposuit. Dominus Henningus prædictus cum ita esset depositus, provisionem suam accepit in curia *Bocla juxta castrum Giffhorne*, ubi ad tempus vitæ suæ habitavit. Dominus autem Hinricus Polman electus Abbas à fratribus, post depositionem prædecessoris sui fuit in omnibus suis factis vigil & diligens circa curam monasterii in spiritualibus & temporalibus, ut patet in scriptis atque registris suis. Direxit quosdam ad *studium Lipsense* de fratribus suis instituendos. Etiam habuit multas lites cum *Curtizanis* in causis Ecclesiarum *Bockum, Alvelde* atque *Roden*, qui multis annis ab ipso & monasterio exigebant annuos census, de prædictis Ecclesiis. Item multa ædificia in monasterio & in grangiis construxit atque lapsa reparavit. Tempore suo monasterium in bono statu se habuit; multas piscinas circa monasterium reparavit. Piscinam ante nemus etiam cum fratribus fecit, renovari, quæ tamen non longe post anno 1514. dirupta est. Cum tamen iam senio confectus esset, pene omnibus noctibus, aliis dormientibus, visitavit omnes officinas, si granarium, sic coquinam, pistrinum, cellarium tam Abbatis, quam conventus, ut videre posset defectum uniuscujusque officii. Itaque cum iam officio suo secundum possibilitatem suam bene præfuisset, in spiritualibus & temporalibus per viginti septem annos migravit ex hac luce, sperans se meliorem futuram vitam invenire. Obiit anno Domini 1516. 8. idus Februarii, & positus est ad priores antecessores suos in loco capitulari secundum Ordinis consuetudinem. Post cujus funebrem sepulturam, convocatis à fratribus visitatoribus de *Riddageshusen*, scilicet & *Amelungesborn*, iterum in locum illius electus est frater *Jodocus*, tunc temporis Prior loci, in Abbatem monasterii, paucos tamen annos residens quietus. Qui postera die suæ electionis, constituit in Priorem fratrem *Hinricum Eicken* ad breve tempus, quia *Ecclesia Alveldensis* tunc vacavit Capellano, cujus Ecclesiæ curam postea illum regere præfecit, quia erat insigne doctus & unus de emissis, ut prædictum est, ad *studium Lipsense*, in qua Ecclesia loco pastoris præfuit ad annos circiter viginti, & ultra. Attamen post *vitiatus Lutherana heresi apostatavit*. Dominus igitur *Jodocus* Abbas monasterii, cum conventu suo bene in disciplina monastica à suo prædecessore informatus, in omni disciplina regulari cum fratribus suis cepit conversari, attamen diabolo suum seminandi semen tempus aderat. Nam vasalli Ecclesiæ *Hildensemensis* insurrexerunt contra Dominum *Johannem inferioris Saxonie Ducem & Episcopum Hildensemensem*; & illi rebelles cum *Duce Hinrico juniore de Brunswick* fecerunt conspirationem contra episcopum suum, & confederati cum prædicto Duce, alienaverunt se à suo Episcopo. In contumeliam Episcopi unus ex illis *Borchardus de Saldere* præ aliis inimicus ejus effectus est, qui Capitulo *Hildensemensi* & reliquo clero Diocesis multum damni intulit in eorum vicis cumburendis atque oppidum *Gronawe* totaliter exustum per unum servorum suorum fieri fecit, qui postea ob scelus suum ante *Sturwolde* castrum penas exsolvit. Qua de causa Dominus *Johannes Episcopus Hildensemensis* ad conflictum cum auxiliariis suis cum *Hinrico Duce Brunswicensi* in merica *Soltaviensi* in territorio *Luneburgensi* venit, & ibi capti duo *Duces Brunswicenses*, *Ericus* videlicet & *Wilhelmus*, & vexillum *Erici* suspenderunt in Ecclesia *Hildensemensi*. Et *Hinricus Dux* prædictus iterum consurrexit contra Episcopum & civitatem *Hildeshem*, quam obsedit ad quatuor septimanas. Tunc monasterium nostrum per satellites & milites cotidie visitabatur, piscinæ nostræ omnes vacuatae, frumenta ante novam curiam totaliter consumpta. Insuper monasterium coactum est dare *Duci Hinrico* quingentos florenos monetarios. Tandem nacta pace Episcopus resignavit & contulit se ad *germanum suum Magnum Ducem Saxonie*, & Recessus factus est inter Capitulum *Hildensemense* atque *Ducem Brunswicensem* ab Episcopo *Magdeburgensi*, in quo Recessu diffinitum est, ut *Duces Brunswicenses* omnia castra cum civitatibus quondam ad *diocesim Hildensemensem* pertinentes deberent abhinc sub *ducum ditione*, [manere] exceptis tribus videlicet castris, *Peyna*, *Sturwalt* & *Marienborg* cum monasteriis *Carthusia* & *novalis sancta Maria*, qua per manere debuit sub *Capitulo Hildensemensi*. Ita diffinitum est

Quedelenborg ab Episcopo Magdeburgensi, ut prædictum est. Hac de causa omnes Vasalli, quia sua perdidit in castris Hildesemensis diocesis, repetierunt ab Capitulo & Episcopo sua damna. Inter quos erat *Borchardus de Salder*, cum esset inimicus Capituli, nostrum monasterium nocte Cosmæ & Damiani spoliavit; fratrem in monasterio occiderunt, atque bubulcum, decies & septem equos de monasterio abstulerunt, insuper incenderunt mediam portam, quæ totaliter conflagrata est. Et intulit idem prædictus de Salder nostro monasterio grave damnum, & multa alia incommoda sustinuit monasterium, non solum ab prædicto, sed & a multis, quos dinumerare longum esset. Ideo coacti sumus nobis querere auxilium alio, & hoc cum consensu *Episcopi Valentini de Teutleben*, qui tunc erat successor in ordine Episcoporum Hildesemensium. Et fecit dominus Jodocus Abbas cum Conventu suo in novali sanctæ Mariæ, nova curia, cum villis nostris *Soddero & Holthufen* pactum cum Illustrissimo *Duce Erico Brunsvicensi*, ut literis & sigillis confirmatum est, & patet easdem literas legitibus. Et hoc præ malis sequentibus minimum erat. Insuper sub prædicto Venerabili Domino Jodoco Abbate abstulerunt nobis Consulatus Hildesemensis pascua pro pecoribus nostris in sylva Hildesemensi, atque montem caprinum super Holthufen, quem civitati Hildesemensi appropriaverunt. Item in obsidione civitatis Hildesemensis omnes piscinae nostri monasterii vacuatae sunt. Item anno 1553. obsidione oppidorum *Bockenum & Alvelde* per *Comitem Mansfeldensem* multa incommoda perpeßum est. Tandem per *Ducis Henrici Brunsvicensis filios Philippum, Magnum* atque *Carolus Victorem* contra *Burggraviam* vel *Marggraviam Brandenburgensem* pugnantes, coactus est dominus Jodocus Abbas prædictus dare vulgariter tho Brandschatte *V. Jochimdaler*. Item *Scheppelschat* per multos annos annuatim circa vel ultra ducentos florenos. Post multas exactiones atque tributa ab illo Abbate persoluta tandem non solum in fine vitæ suæ, sed etiam in principio regiminis sui perpeßus est illam maledictam *heresin Lutheranam*, quæ multi ex fratribus suis decepti apostataverunt, atque tempore suo exortum est *bellum rusticorum grassantium*, qui castra non solum, sed & monasteria in diversis partibus destruebant, videlicet in partibus nostris *monasteria Lapidis S. Michaelis, Walckenrede, veteris Cella &c.* super quibus non modicum contristabatur. Tandem vitæ præsentis finem faciens anno regiminis sui 42, in curia Hildesemensi obiit & in monasterio Novalis S. Mariæ in loco capitulari cum prædecessoribus suis secundum Ordinis statuta in die Agathæ anno Domini 1558. sepultus est. Post ejus obitum fratres monasterii vocantes visitatores de *Riddageshusen & Amelungesborn*, in quorum præsentia electus est frater *Berinwardus* Supprior tunc temporis conventus, qui in initio sui domini bene admodum se ostendit, sed paulatim se erexit atque conventum parvipendens & negligenter se circa fratres & congregationem exhibens, suis se oblectabat deliciis, atque fratres forte ex assensu suo post cænam in horto, quodam dominico die potantes, unus ex illis *Henricus de Lammenspringe* parvipendens sacerdotium, unum ex servitoribus Abbatis interfecit, quod cum ad aures domini *Borchardi, Episcopi Hildesemensis* pervenit, recludit Abbatem in commodo, quod sibi aptaverat, ablatis sibi clavibus, & constituit ibidem *Johannem Beckman*, quendam scriptorem suum pro Officiali. Cum autem Abbas *Berinwardus* percepit, se ita vincitum teneri ab Episcopo, nunciavit talia per servum suum præfecto atque Cancellario in castro *Calenbarghe*, qui statim mittentes & Abbatem ad se recipientes in castrum *Calenbarg*, postea mittentes illum in curiam nostram in *Honover*. Qui cum illic se contulisset, procuravit omnia privilegia, calices atque sigilla ad se transferri usque in prædictam curiam, habitò consilio cum fratre *Francisco Borsen* illic habitante, ut illa prædicta sub custodia horum duorum videlicet Abbatis & fratris essent. Cui ille frater consentiens recepit ea servanda in capella ibidem. Cumque etiam Abbas ad consiliarios *Ducis Erici junioris* se contulisset, illic cum eisdem consilio habitò procuravit, ut ille frater curiæ præfectus evocaretur de civitate *Honover*, usque in monasterium monialium *Werder* vulgariter nuncupatum. Cum ille frater se illuc contulisset, Abbas celeriter veniens & quasi furtim illa privilegia, calices & sigilla in quatuor aut quinque parvis cistis inclusis, evexit de curia in *Honover* usque ad monasterium monialium *Wennissen*, ubi manebat tunc temporis Vice dux N., qui ea recipiens è manibus suis, non longe post dedit illa ad manus *Ducis Erici* in castrum *Calenbarg*, ubi steterunt usque ad annum 1567. Interea multa comitia habebantur in monasterio *Marienrode* cum Episcopo & Abbate, tandem cum Abbas nollet consentire Episcopo, anno domini 1561 in nomine Domini depositus est de officio Abbatis & statuerunt fratres se subtrahere in monasterio, & ultra non esse sub tuitione ac defensione *Ducis Erici*. Et post depositionem domini Abbatis *Berinwardi*, fratres cum visitatoribus elegerunt fratrem, scilicet nostrum Seniore *Franciscum Borsen* prænominatum agentem in curia *Honover* in ipsius absentia. Cumque illi fratri visitatores electionem per scripta insinuabant, ille frater non proterve, sed sub obedientia rescripsit visitatoribus, si in tribus articulis sibi vellent auxilio esse; videlicet deposito Abbati disponere provisionem suam, & privilegia monasterii cum calicibus atque sigillis è manibus *Ducis Erici* sibi restituere atque fratres cum ipso sub tuitione & defensione ejusdem *Ducis*, [manere] secundum contractum inter Ducem & monasterium factum sub Abbate *Jodoco*, piæ recordationis, vellet obedire in nomine Domini, & subire onus. Cumque fratres in monasterio hujusmodi responsum recepissent, pergebant ad Episcopum

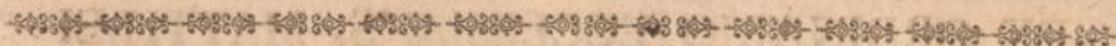
scopum cum hujusmodi responsis, & delati sunt usque *Wulffelbuttel* in cancellariam, ab inde post aliquot dies mittebantur ad monasterium *Riddageshusen*, quibus Abbas ibidem residens, [auditis] rescripsit fratri electo, *Francisco Borssem*, ut dominica post visitationis Mariæ compareret in monasterio *Marienrode*, ibi audiret bonum responsum. Cumque se illo electus frater contulisset, & ab Abbate de *Riddageshusen* haberet responsum, adjecit idem Abbas: dilecte frater, ex quo scripsisti, te velle manere sub tuitione ac defensione Principis & Ducis *Erici*, iam non potes esse Abbas. Mane lucente venit *Episcopus Borchardus* ad monasterium & substituit fratrem *Johannem Hanen* in Abbatem monasterii, factum est hoc anno 1561 secunda feria post visitationis Mariæ. Deposuit autem Abbas omnia bona monasterii arrestitit atque ea ad libitum suum usurpavit isto anno. Dominus autem *Johannes Hanen* iam Abbas effectus pene absque consensu totius Conventus; & fratribus data libertate, si quis vellet illi profiteri, esset in sua potestate, & sic nemo isto die profitebatur: attamen ab Episcopo & visitatoribus intronizatus est. Electo autem fratri i. e. *Francisco Borssem* data est possessio curiæ *Honoverensis* ad tempus vitæ suæ, eo quod ipsum repulissent. Cum autem Dominus *Johannes Hanen* Abbas sedisset & omnia haberet in potestate, audiens plus secularis, quam patres & fratres monasterii, omnia consueta religionis vertit in abusum. Refectorium, ubi fratres summum servabant silentium, factum est hospitale advenientium: colloquium & infirmariam & omnia commoda seniorum patrum & fratrum clausit & pene destruxit. Oratorium sive Ecclesia factum est quasi vidua domina gentium. Ambitus factus est confabulatorium: omnes ceremoniæ Ordinis in monasterio versæ sunt in contrarium. Omnia bona, quæ iam erant feneratoribus & usurariis posita ultra modum, summas supra summam accipiens, gravavit, ut vix aut nunquam redimi possint. Ipse locavit consulatui in *Honover* curiam cum omnibus suis appenditiis, cum decima, primum ad duodecim annos pro 2000 aureis florenis, quibus peractis iterum ad decem annos locavit eisdem Consulatibus, super prædictam summam recipiens quingentos quinquaginta aureos, ita ut ista summa se extendat ad duo millia quingentos quinquaginta aureos florenos. Item *Magna Folger* locata erant bona nostra pro parte in *Geinsen* & *Lathusen* pro mille quingentis aureis: ipse autem eidem eadem bona locavit ad certos annos pro duobus millibus ducentis florenis, ita quod gravavit iam summam ad septingentos aureos. Item *Vassallis de Saldere* locata erant bona in *Bennirode* pro duobus millibus aureis: ipse autem super summam prædictam accepit adhuc quingentos aureos, & sic etiam gravavit eandem summam. Item locavit consulibus in *Hildesem* molendinum Episcopi pro 1500 aureis nummis etiam ad certos annos, quibus expletis, anno 1576 locavit idem molendinum eisdem super acceptam summam additis pluribus florenis aureis. Sub isto domino *Johanne* Abbate recepit monasterium privilegia monasterii ex mera benevolentia *Illustrissimi Principis & Ducis Erici Brunsvicensis junioris*, [sequentia alia, quam præcedentia, manu scripta sunt.] anno videlicet 1577. de castro *Calenbarger*, ubi in potestate Ducis servabantur, sicut illic præfatus *Bernwardus* Abbas sub regimine suo deposuit. Ipse Abbas *Johannes* sane nobis ab Episcopo *Borchardo* de *Oberge* quasi contra voluntatem conventus datus, venit in controversiam cum *Siffrido Nüntz* Cancellario possidente castrum *Marieborg* ex parte Episcopi *Ernesti Hildesemensis*, propter malam famam, quam ab Abbate perceperat: & constituit diætam in Monasterio *Marienrode* anno Domini 77. ipso die *Ursulæ*, ubi cum convenerunt, cancellario accusante Abbatem & conventum de mala provisione domus ac monasterii, & petiit ab Abbate rationem receptorum & expositorum: ad quæ nihil respondere poterat, sed petiit inducias ad aliquod tempus. Paucis diebus interpositis, perrexit Abbas ad castrum *Sturwolde* ad eundem Cancellarium, forte propter necessaria lignorum in monte *Tossum*, ubi ab eo exauditus est, & monasterio lignorum necessaria recepit. Sed anno sequenti videlicet 1578 tertia feria post Purificationis idem Cancellarius prædictus ingrediens monasterium cum consiliariis Episcopi & inquisitionem faciens de Abbate, non comparuit; sed emissis servitoribus, invenerunt ipsum redeuntem ad monasterium, qui forsitan (ut fama fuit) ad tres noctes in monasterio non fuit, qui vocatus ab Cancellario, recepit ab eo claves Abbatis atque sigilla, & juramento ab eo accepto, posuit eum in Camera Abbatis in Abbatia vincitum ad aliquod tempus. Abbas autem parvi pendens juramentum, secessit è monasterio nocte sequenti cum complicitibus suis *Ernesto Hartorpe* &c. in civitatem *Hildesemianam* scribens ab inde summo præfecto in castro *Calenbarger*, & accusans Cancellarium & consiliarios Episcopi multis verbis inutilibus, quod inique egissent cum eo. Ex his scriptis præfectus Ducis occasione naçta, nongentis armatis ex parvis oppidulis & rusticis (ut fama fuit) collectis, infra tertiam & quartam feriam post dominicam *Oculi* anno Domini 1578. monasterium circumsepsit & inane facto ingrediens, scriptorem, quem cancellarius ibidem posuit, requirens eundem de monasterio ejecit, & Abbatem de civitate vocans restituit in gradum suum, qui unum aut saltem, aut vix duos dies in monasterio se habuit, iterum contulit se ad civitatem *Hildesemianam*, ubi latuit, qui sæpius à præfecto suprædicto adhortatus est, ut ad monasterium se conferret & respiceret curam domus, qui renuit. Tandem sexta feria post *Barnabæ* venit (forte adhortante præfecto) in monasterium, & sequente Sabbatho pereundem præfectum allocutus, tandem con-

questus est, se ultra non posse præesse, & sic resignata Abbatia rediit ad civitatem Hildesiam. Interea autem cum Abbas ita civitatem inhabitaret, cancellarius & consiliiarii Episcopi insignia principalia *Erici Ducis ac protectoris monasterii*, auferunt de porta monasterii & asportaverunt ea ad castrum Sturwolde secunda feria post Cantate. Præfectus autem & ceteri consiliiarii Ducis alia insignia præparari fecerunt, iterum ea appendentes ad fores monasterii, & hoc factum est in vigilia corporis Christi, anno scilicet 1578. Non longe post Abbas recipiens se ad civitatem & ibi moratus est usque ad diem Vincula Petri, quo die evocatus per præfectum Ducis *Erici, Conradum Wedemeiger* de civitate Hildesiana, qui convenientes in monasterium, & ibidem argutus est Abbas à præfecto in præsentia seniorum amicorum & conventus, eo quod male ageret cum bonis monasterii & ideo conventus flagitabat computationem ab Abbate faciendam, qui non renuit, sed petiit inducias usque ad festum Sancti Michaelis, quibus datis, iterum contulit se ad civitatem, quamvis illi mandatum fuerat, in monasterio manere, & ibidem curam impendere super ea, quæ spectant ad spiritualia. Temporalia vero commissa sunt Priori & scriptori Abraham N. quæ ita transacta, cuncti se transferunt ad sua. Non longe post iterum Abbas introductus est in monasterium, non tamen à præfecto, sed à quibusdam suis famulis, sed non multum profecit. Iterum se recipiens ad civitatem & inde scribens ad consiliiarios Ducis *Erici in castro Mündensi*, territorii Göttingensis accusans fratres monasterii, tanquam scortatores & maleficos, multis inutilibus verbis: & impositum est Abbati ab eisdem consiliiariis, in præsentia eorum in Castro Mündensi rationem facere, ad quod castrum fratres volentes ire, nominato die, sed per cancellarium & consiliiarios Episcopi prohibiti sunt. Ipse autem Abbas se illuc contulit, & inde rediens, iterum se contulit ad civitatem Hildesiam cum complicibus suis. Hæc acta sunt anno 1579. sexta feria post Epiphania Domini.

[Sequitur alia recentiore manu:]

Altera die post festum Purificationis scripsit Præfectus prænominatus *Conradus Wedemeiger Erici Ducis* protectoris nostri fratribus in monasterio, ut vellent simul esse in monasterio: haberet quædam cum illis commentari. Prior igitur Monasterii *Johannes Clodius* non erat in Monasterio; præfectus enim erat aliò. Sed frater *Henricus Overbeck* & frater *Casparus Peine* erant in Monasterio. Cum jam diesceret, venerunt Præfectus præfatus & *Georgius de Gladbach*, (qui inhabitator erat Monasterii *Wullinckhusen*), cum aliquot militibus, cum curribus & equis, convocantes fratres. Inter quos fratrem *Casparum Peine* primo aggressi verbis, quid agere vellet? Num vellet Abbati obedire & habere pro Domino? Quibus breviter respondit, se non posse: quia non esset idoneus ad tale officium. Tunc Præfectus iussit militibus in præsentia Abbatis, ut eijcerent fratrem illum Monasterio, & iussit portario strictè, illum iterum non intromittendum. Tunc aggressi fratrem *Henricum Overbeck* similibus verbis: qui eadem, quæ prædictus frater *Casparus*, respondit: quem multis verbis hortantes nihil prævaluerunt. Altera vero die secutus est frater *Henricus* fratrem *Casparum*, & dimiserunt, Abbatem cum duobus novitiis in Monasterio. Illi autem fratres intraverunt Civitatem Hildensem in curiam Monasterii, ubi repperunt Priorem: & ipsi fratres dividerunt se, Prior in Monasterium S. Godehardi, frater *Henricus* in Monasterium S. Michaelis; frater *Casparus* mansit in curia, ibi expectantes finem rei. Insuper & fratrem *Carstianum* conversum per ministros suos (tanquam per lictores) Abbas vinciri, & ut fratrem *Casparum*, contra jus & fas Monasterio expelli fecit. Abbas vero in sua obstinatione perduravit, & noluit fratres recipere in Monasterium, neque fratres voluerunt cum ipso esse in monasterio. Interim Abbas nova sigilla fieri fecit, & vendidit Curiam Monasterii in civitate Hannoverensi Consulatui ibidem pro certa summa pecuniæ & absque consensu Conventus; quia propria voluntate utens, non reputavit Conventum, & sic vivens in Monasterio tanquam Laicus; & divina cessaverunt totaliter; quod maxime est dolendum. Insuper quæ residua fuerant in Curia frumenta, ab anno in annum servata, evehi fecit ad monasterium, & ut narrant, inter amicos suos divisit. Appropinquante messe prohibuit villicis circa Hannover, ut nihil frumentorum ad curiam ibidem portarent. Conventus econtra inhibitiones eisdem villicis facit, Abbati nihil tribuendum; quam inhibitionem patenter ubique ante valvas Ecclesiarum appendi fecerunt. Hinc rursus Abbas scripsit villico in *Ludorben*, frumenta debita Monasterio, in civitatem Hannover præsentanda uni civium ibidem, nomine *Hieronymus Wedekint*. Decimam carni in *Anderthen* & *Latzen* colligi fecit Abbas per scriptorem suum *Henningum Meier*; & mandavit cunctis, qui monasterio quid debeant in censibus suis de agris seu curiis, ut eosdem census porrigerent *Conrado Damman*: & hæc omnia per scriptorem, qui adhæsit Præfecto defensori, procuravit fieri. Tandem in die *Mauritii* scriptor reversus *Latzen*, per semetipsum à villicis & cæteris debitoribus debita requirens, ad quatuor dies illic moratus est. Item Abbas, intendens unum de civibus Hildensemensibus ponere in curiam, & ibidem habere principatum; cui Abbati fratres resisterunt, & portam curiæ firma-verunt, nec intromittentes eum, vacuum eum retrò abire coegerunt. Postea arrestavit Abbas fratri habitanti in curia Hannoverensi census fructuarios, quos idem cum visitatoribus ante

ante annos aliquot ascriptis ad vitam fructuosos, propter aliqua privilegia, quæ idem Abbas Priori & fratribus ad manus tradidit; quæ repetit ab illo fratre in Hannover, reputans apud illum hæc privilegia esse; de quibus cum ille frater secesserat, aliam opinionem præ se ferunt, iterum arrestant. Qua de causâ ipse frater coactus scribere ad Viceducem *Mauritium Eresen*, qui ei gratus extitit ob antiquam amicitiam, quam aliquando habuit cum eo, frumenta libera pervenire ad fratrem prænominatum. Alia frumenta ad monasterium pertinentia Abbas vendidit cum scriptore uni civium in Hannover, *Hieronymo Wedekind* ad advehendum. Prior autem cum reliquis fratribus in civitate Hildesiana se habentibus nihil receperunt de pecuniis prædictorum fructuum, quamvis & illi inhibitionem fecerunt; sed census in *Sodder & Holzten* arrestaverunt per Cancellarium Episcopi, quorum fructuum Abbas nihil percepit. Sed ex hoc Abbas commotus contra fratres suos, per auxilium Præfecti Ducis *Erici* protectoris nostri arrestari fecit Consiliariis Episcopi *Hildeneshemensis* omnia bona eorum in Ducatu Brunsvicensi, videlicet castris *Calenberge & Coldingen*. Quid inde fiet, expectamus finem. Item secunda feria post Dominicam Sexagesimæ anno 1580 Præfectus *Conradus Wedemeiger* in utilitatem monasterii Marienrode armata manu suorum subditorum, irrupit in sylvam *Tossum*, & inde abstulit & vexit ad Monasterium aliquot vehes lignorum atque fasciculorum, in magnum damnum ejusdem sylvæ, castri *Marienburgk* atque monasterii. Insuper recepit à Consulatu in Hildensem 1000 aureos nummos, & pignora vitæ eisdem novam Curiam ante Monasterium anno 1580 absque scitu & consensu suorum fratrum. Tandem fratres expulsi atque cedentes de Monasterio propter vitæ ipsius inordinationem, coacti sunt querere Commissarium, videlicet R. Patrem ac Dominum *Johannem Abbatem Monasterii Veteris Campi*; qui in propria persona propter varia incommoda sibi imminencia substituit auctoritate sua venerabiles Patres & Abbates Monasteriorum *Hardebusen & Broideler* in visitatores nostri Monasterii, qui suscepta commissione scripserunt ad Consiliarios Illustrissimi Principis ac Ducis *Erici Brunsvicensis*: qui in hujusmodi visitationem nolebant consentire, & prohibebant introitum eorum. Anno 1580 visitavit Illustrissimus Princeps ac Dux *Bavariæ*, *Alberti Ducis filius Ernestus*, electus & confirmatus Episcopus *Hildensemensis diocesis* ac Ecclesiam *Hildesianam* Dominica post festum *Symonis & Iudæ*.

XXXVII.
NARRATIVNCVLA
DE
FVNDATIONE COENOBII S. CRVCIS
APVD BRVNSVIC.
Ex MSto.

FVit quidam miles reverendus, nomine *Baldewinus de Campo* dictus, cui de *Brunswigk* *Burgenfes* fuerunt adversati. Qui verò legatum suum mittens ad memoratam civitatem, arduum negotium ei committens. Legatus autem, cum in itinere esset, occurrebant sibi adversarii Domini sui, qui exagitabant eum, volentes comprehendere ipsum. Servus vero videns & audiens prædicti militis infidiatores, fugam iniit, & sub quadam arbore, quæ in modum crucis creverat, se abscondit, ubi præ nimio terrore & anxietate obdormivit. Et in ipsa requie sub prædicta arbore in figura avium audivit voces animarum ibi interfectorum, dulciter cantantium & dicentium: Benè, benè nobis, quia advenit tempus nostræ redemptionis, in quo debemus salvari, & ab omnibus pœnis & miseriis nostris liberari. Quo audito evigilans, & intra semetipsum nimium admirans, & iterum atque iterum obdormiens, & usque tertio eam vocem audiens, & sic præ nimio gaudio evigilans, suspiciens arborem, vidit in summitate ejus angelum Dei sedentem, voce magna clamantem & dicentem: Benedictus sit omnipotens Deus & locus iste sacratu, quia omnes, quorum corpora in hoc loco requiescunt, & qui Deum in eo loco jugiter laudabunt, atque omnes, qui propter indulgentiam hic adveniunt & gratiam querunt, nunquam à regno Dei separabuntur. Cliens igitur celeriter iter arripiens, & ad Dominum suum rediens. Qui eum intuens, & ipsum dirè arguens, inquit: ex quâ re tantam moram fecisset in itinere. At ille respondit & dixit: Tanta & talia miracula acciderunt mihi, dum eram in via, quæ non sum ausus intimare vobis, ut mihi per revelationem apparuerunt in somniis. Respondit miles: si quid boni nosti, loquere, sin autem mali, file. Tunc servus præfato militi cuncta intimavit, & omnia, quæ ei acciderant, narravit. Miles cum hæc audivit, respondit & dixit: Hæc omnia mihi à te insinuata, &